

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי הרוח
המחלקה לתרגום וחקר התרגום

**מטפורות בנושא תרגום כפי שנאמרו או שנכתבו על ידי מתרגמים
צרפתיים בחמישים השנים האחרונות**

עדי גורדון

עבודה זו מוגשת כהשלמה לתזה לקראת לימודי תואר שלישי במחלקה לתרגום
וחקר התרגום של אוניברסיטת בר-אילן

עבודה זו נכתבה בהדרכתה של פרופ' רחל ויסברוד, מהמחלקה לתרגום וחקר התרגום של
אוניברסיטת בר-אילן.

תודות

לפרופסור רחל ויסברוד שהנחתה אותי בסבלנות אין קץ, שנתנה לי את הכלים המתאימים
לכתיבת עבודה ראויה והעלתה אותי על דרך המלך.
לחבריי היקרים שמעון רובין, טלי סידר וג'סיקה רוקיטר, שעזרו לי עד מאוד והשיבו ברצון על כל
שאלותיי.
לאמי האהובה שתמכה בי ועודדה אותי. בלעדיה לא היה סיכוי כלשהו שאכתוב את העבודה.
ואחרונים חביבים - לילדיי האהובים, יותם והגר, שיבינו יום אחד במה אימא שלהם הייתה
שקועה כל כך.

תוכן עניינים:

א.....	תקציר
1.....	1. מבוא
2.....	2. סקירת ספרות
2.....	2.1 מהות המטפורה
4.....	2.2 המטפורה במבט היסטורי
5.....	2.3 תרגום ומטפורה, סיפורה של מערכת יחסים מורכבת
8.....	2.4 מטפורות בחשיבה על תרגום
11.....	2.5 דגמים מטפוריים בחשיבה על תרגום
15.....	3. מתודולוגיה
18.....	4. מטפורות של מתרגמים בנושא תרגום
18.....	4.1 מבוא
19.....	4.2 מטפורות העוסקות ביחס שבין טקסט היעד והמתרגם לבין טקסט המקור ומחברו
33.....	4.3 מטפורות מגוונות לפי נושאי האיברים הציוריים
51.....	4.4 מטפורות של מתרגמים על מתרגמים ועל תרגום בשני רומנים וב"אני מאמין" אחד
69.....	5. מסקנות
74.....	מקורות ראשוניים
79.....	מקורות משניים
84.....	נספח 1: אתרי מובאות מתרגמים וראיונות שנערכו עמם והועלו למרשתת
90.....	נספח 2 א: נוסח השאלון שהופנה למתרגמים ביומן הרשת <i>Tradabordo</i> בשפת המקור
91.....	נספח 2 ב: תרגום נוסח השאלון שהופנה למתרגמים ביומן הרשת <i>Tradabordo</i>
92.....	נספח 3: האתרים שנבדקו לצורך קבלת מידע על אודות המתרגמים
93.....	נספח 4: מידע ביוגרפי על אודות המתרגמים
.....	Abstract
.....	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

תקציר

במאמרים, בראיונות, בספרים ובכתבי עת צרפתיים בחמישים השנים האחרונות ניכר השימוש החוזר ונשנה של מתרגמים צרפתיים במטפורות לתיאור מלאכת התרגום והעוסקים בה. עבודה זו שמה לה למטרה לבחון את המטפורות הללו, לנסות למיין, לברר אם יש ביניהן מן המשותף, ולאורך - להסיק מסקנות על תדמית המתרגם ועל מלאכתו בעיני מתרגמים צרפתיים. סקירת הספרות סיפקה בסיס לקשר האמיץ שבין תרגום לבין מטפורה ושפכה אור על מהות המטפורה ועל מטפורות בחשיבה על תרגום: צ'מברלין (Chamberlain 1988) כמו גם גברונסקי (Gavronsky 1977) דנים שניהם בדימוי השלילי של המתרגם ושל התרגום, אך בעוד צ'מברלין מדגישה את ההקבלה בין מטפורות על תרגום לבין תפיסות מגדר, הרי גברונסקי דן בכפיפות התרגום למקור מתוך פרספקטיבה של אדיקות מול קניבליזם. במאה ה-21 התפתחו דגמים מטפוריים בחשיבה על תרגום; דה לאון (De Leon 2010) מציגה שתי מטפורות-על קונספטואליות שהן דומיננטיות בתרגום: האחת היא "מטפורת ההעברה" (The Transfer Metaphor), שלפיה לתרגם - פירושו לשאת אובייקטים ממקום אחד לאחר, או לחלף את המשמעות ולשאת אותה מטקסט המקור לטקסט היעד, והשנייה היא "מטפורת החיקוי / הפעולה" (The Imitation / Action Metaphor); במטפורה זו תרגום נתפס כתהליך חדש, שונה מזה שעורר את יצירת טקסט המקור. מטרת התהליך היא ליצור טקסט חדש שיהיה דומה לטקסט המקור, אך לא זהה לו.

סקירת הספרות סייעה לביצוע מחקר אמפירי שבו בחנתי 55 מטפורות של מתרגמים בני זמננו בנושא תרגום. 37 מתוכן נמצאו בראיונות אשר נערכו עם המתרגמים בעיתונות וברדיו והועלו למרשתת. 18 המטפורות הנוספות נלקחו מתוך שני רומנים של מתרגמים צרפתיים בני זמננו ו"אני מאמין" אחד, אף הוא של מתרגם צרפתי בן זמננו.

את המטפורות פענחתי בעזרת מודל ה"פיוס" של תמר סוברן (סוברן 2006). מודל זה מגשר על המתח והסתירה, הנוצרים במפגש שבין שני איברי המטפורה (נושא המטפורה והאיבר הציורי) הרחוקים זה מזה מבחינה סמנטית, על ידי חיפוש אחר הרכיב המופשט המפייס. ב"רכיב מופשט מפייס" הכוונה למילים הקרובות ביותר במסגרת הסמנטית של נושא המטפורה למילות המסגרת הסמנטית של האיבר הציורי.

לפי מודל זה הפענוח היה בנוי משלושה שלבים :

א. זיהוי נושא המטפורה והאיבר הציורי ;

ב. התוויית המסגרות הסמנטיות של נושא המטפורה ושל האיבר הציורי ;

ג. מציאת הרכיב המופשט המפייס בין שני איברי המטפורה על סמך המסגרות הסמנטיות

השונות.

מכיוון שרציתי לבדוק את תדמית המתרגם, הנוצרת בטקסטים שבדקתי גם בעזרת דימויים,

כללתי גם אותם בדיון, ופענחתי אותם באותה שיטה. כמו כן, כדי לספק רקע עשיר יותר על

המתרגמים השונים הצגתי מידע ביוגרפי על אודותיהם בנספח בסיומה של העבודה.

עיון בכלל המטפורות של המתרגמים שנבדקו בעבודה העלה כי הן עוסקות ביחס שבין המחבר

וטקסט המקור לבין המתרגם וטקסט היעד, או במתרגם ובמלאכת התרגום בלבד – נושא

שמצאתי מתמייך לתת-נושאים. בהתאם לכך התחלקה העבודה לשלושה פרקים :

א. מטפורות מהראיונות, העוסקות ביחס שבין טקסט היעד והמתרגם לבין טקסט המקור

ומחברו ;

ב. מטפורות מהראיונות, העוסקות במתרגם ובמלאכת התרגום, ממוינות לפי נושאי האיברים

הציוריים ;

ג. מטפורות של מתרגמים על מתרגמים ועל תרגום בשני רומנים וב"אני מאמין" אחד.

נמצא כי כל המטפורות עוגנו בשיפוט ערכי של הדובר, ובהתאם לכך תויגו המטפורות בכל פרק

בעבודה כחיוביות או כשליליות.

ממצאי העבודה מצביעים על כך שאמביוולנטיות ערכית מאפיינת חלק ניכר מן המטפורות,

ושנושאי האיברים הציוריים שבמסגרתם קיבצתי את המטפורות לא העידו לכשעצמם על עמדה

זהה של המתרגמים בנוגע למעמד המתרגם, למלאכת התרגום או לשיפוט הערכי שלהם.

בפרק על המטפורות העוסקות ביחס שבין טקסט היעד והמתרגם לבין טקסט המקור ומחברו

התגלה מגוון המטפורות כאקלקטי ביותר, והיה זה הפרק היחיד שבו תדמית מלאכת התרגום

הייתה אך ורק חיובית. ככלל, מתוך 23 המטפורות שניכר בהן שיפוט חיובי, 9 עסקו במתרגם

לעומת 14 – במלאכת התרגום. מנגד, מתוך 18 מטפורות שהציגו שיפוט ערכי שלילי, 14 עסקו

במתרגם ו-4 בלבד במלאכת התרגום. נוסף על כך, 17 מטפורות הציגו שיפוט ערכי חיובי ושלילי

גם יחד ומתוכן רק 4 עסקו במלאכת התרגום. מנתונים אלה עולה שתדמית המתרגמים בעיניי

עצמם נוטה להיות שלילית. הסבר אפשרי לכך הוא שייתכן כי בתוך מערכות היחסים מחבר

טקסט מקור – מתרגם וכתובת טקסט מקור – מלאכת התרגום המתרגמים אמנם נוטים להמעיט

בערכם העצמי לעומת מחבר טקסט המקור, אך הם מעריכים מאוד את מלאכתם; לא מן הנמנע שתדמיתם השלילית של המתרגמים בעיני עצמם היא אחד ההסברים למיעוט חשיפת הפרטים הביוגרפיים על אודותיהם, כפי שעולה מהנספח.

1. מבוא

שלוש נקודות מפגש עיקריות קיימות בין תרגום לבין מטפורה: השימוש במילה "תרגום" כמטפורה להמרה ולטרנספורמציה בתוך סוגי שיח שונים, שאלת התרגומיות של מטפורות והתפתחות האסטרטגיות השונות כדי לתרגמן, ונקודת המפגש השלישית, שבה ארצה להתמקד בעבודה זו, והיא השימוש החוזר ונשנה במטפורות לתיאור מלאכת התרגום והעוסקים בה (Guldin 2010). אבדוק את המטפורות כצוהר לחשיבה על תרגום, ולא רק כקישוט חיצוני הבא

לייפות את הכתוב כפשוטו (Lakoff and Johnson 1980).

אדון במטפורות בנושא התרגום שנאמרו ושנכתבו על ידי מתרגמים צרפתיים בראיונות, במאמרים ובכתבי עת בחמישים השנה האחרונות. לאחר מכן אתייחס למטפורות של מתרגמים שהם גם סופרים צרפתיים, בשני רומנים וב"אני מאמין" אחד באותו פרק זמן. הבחירה במטפורות שנאמרו ושנכתבו בשפה הצרפתית נעשתה בעקבות מחקר קודם, שמצא שאפשר לגלות תפיסת תרגום בשפה ובתרבות מסוימת דרך בחינת מטפורות

(Blumczyński and Skibińska 2009).

במהלך עבודה זו ברצוני לברר:

1. מה מייחד את מלאכת התרגום, שבהגדרתה על ידי מתרגמים נעשה לעיתים קרובות שימוש במטפורות? או להפך: מה יש במטפורות שנוח להשתמש בהן כשמגדירים תרגום?
 2. האם ניתן לזהות דמיון ושוני בין המטפורות ולמיינן, בהתאם, לקבוצות? האם יש מן המשותף בין מטפורות שבהן משתמשים מתרגמים צרפתיים שונים?
 3. מה מלמדות המטפורות על תדמית המתרגם ועל מלאכת התרגום בקרב מתרגמים צרפתיים? אך קודם לכל אפתח בסקירת ספרות אשר תשפוך אור על מהות המטפורה ועל מטפורות בחשיבה על תרגום.
- ברצוני לציין כי כל התרגומים מצרפתית לעברית בעבודה זו נעשו על ידי מר שמעון רובין ועל ידי.

2. סקירת ספרות

2.1 מהות המטפורה

לצורך עבודתי, אתייחס להגדרותיה המגוונות של המטפורה, למטרותיה ולדרכי פעולתה. יחד עם זאת, אין להתעלם מגורם הזמן אשר השפיע על אופן ההתייחסות למטפורה ועל התהוותן של תיאוריות שונות בנושא זה.

הגדרותיה הרבות של המטפורה נובעות, בין היתר, מהגישות ותחומי הדעת השונים המתייחסים אליה ומן הדגשים השונים של כל אחד מהם. יגר (1973) מתייחס למטפורה במסגרת דיון בתופעות לשוניות ומגדיר אותה כ"פונקציה הבעתית טבעית, בתחום הרגש, בתחום ההגות ובתחום המחשבה הפועלת. בלעדיה לא תתואר ולא תתאפשר כל פעולה הבעתית" (שם, עמ' 26). עוד הוא מפרט כי מדובר בהדבקת מילים, או שמות, שהושאלו מן התחום המוחשי במטרה ליידיע, או לזהות דבר אחר, שאין לו ייחוד שם, או גם לכנות מושגים שמהותם במופשט (שם, עמ' 16). לפי יאקובסון (1986), "פיגורה פרדיגמטית הנוצרת על ידי מעתקים סמאנטיים ובה נושא אחד עשוי להוליך לנושא אחר על סמך דמיון, זוהי הדרך המטפורית. דמיון מקשרת מונח מטפורי עם המונח שהוא ממיר" (שם, עמ' 178). ב"פיגורה פאראדיגמטית הנוצרת על ידי מעתקים סמאנטיים" הכוונה – בין היתר – למטאפורות. לדברי יאקובסון, בין שני נושאי המטפורה (הנושא המטפורי והנושא שהוא ממיר) קיים קשר של דמיון, ונושא אחד מוליך לאחר על סמך אותו דמיון. אף הבלשניות ריימר וקמפ (Reimer and Camp 2008) רואות במטפורה תופעה לשונית מיוחדת שפירושה שאילה או צורת דיבור שאין בה שימוש מילולי בשפה. במטפורה, משהו אחד מיוצג על ידי דבר אחר (ibid.: p. 1).

גרייס (Grice 1975), שחקר כיצד מתפענחות השתמעויות מנקודת מבט של הפרגמטיקה, חשף את עקרון "שיתוף הפעולה" המתגלה בתקשורת בין אנשים, וחתר להצביע על הכללים המכוננים שיתוף פעולה זה. הן הדובר והן השומע מצפים לבהירות, לאמיתות, לרלוונטיות ולכמות מספקת ולא מוגזמת של מידע. הוא כינה כללי שיח אלה בשמות "כלל האופן", "כלל האיכות", "כלל היחס" ו"כלל הכמות". גרייס אף הראה כיצד סטייה מן הכללים הללו מביאה את השומע לידי חיפוש משמעות סמויה בדברי בן שיחו. לדידו, השימוש במטפורה פירושו הפרה של כלל האמת: מאחר שמטפורה משלבת שתי מסגרות סמנטיות שונות, השימוש בה מביא להפרת כלל זה וגורם

לשומע, בשלב ראשון, לזהות עקיפות ולתייג את המשפט כמטפורי. בשלב השני, עליו לפענח את המשמעות הסמויה גופה בדברי בן שיחו (שם).

הרשב (2000) דן במטפורה מתוך תחום הספרות וטוען שהיא "אחת הדרכים לדבר על העולם שלא באמצעות לשון טבעית, אלא תוך שימוש בקטעי הניסיון-בעולם לשם מסירת ניסיונות אחרים" (שם, עמ' 27). עוד הוא מוסיף כי "מטפורות הן צורה אחת של קונקרטיזציה מוסטת: במקום לתת פרטים קונקרטיים מתחום אחד, נותנים פרטים קונקרטיים מתחום אחר" (שם). בהגדרה אחרת שלו, על דרך השלילה, הוא כותב: "מטפורה אינה יחידה לשונית כבולה, מסוג היחידות הנחקרות בבלשנות, אלא תבנית חופשית בסמאנטיקה של הטקסט, תבנית בלתי מחוקקת בדקדוק-הלשון" (שם, עמ' 12).

עוד מתחום הסמנטיקה הבלשנית-קוגניטיבית, סוברן (2006) טוענת כי המבע המטפורי מחבר שני איברים אשר קיים ביניהם פער סמנטי, הנובע מכך שהם לקוחים ממסגרות סמנטיות שונות. לדבריה, פער סמנטי זה קשור לשרירות, להתרחקות מתמונת עולם מוכרת אל עבר האזורים המטה-לשוניים והיצירתיים של השפה שבהם נבראות תמונות הרחוקות מתמונת העולם השגורה (שם, עמ' 165).

אמנם, עד כה הצגתי הגדרות למטפורה אך ורק מן הפרספקטיבה הלשונית-ספרותית, אך די בזאת כדי להיווכח בעושר הניסיונות להגדיר אותה, וסביר שהדבר מעיד על הקושי העצום להתחקות אחר התופעה המורכבת והקשה להבנה הזאת. נראה שטמונה במטפורה תובנה כלשהי שאינה קיימת במבע המילולי הרלוונטי, או תובנה שהמבע המילולי אינו מספק בסיטואציה מסוימת (Reimer and Camp 2008).

יחד עם זאת, מה שמשותף לכל ההגדרות הללו הוא ההסכמה שיש במטפורה שני מרכיבים; המרכיב האחד (יהא כינויו אשר יהא: "מסגרת" (frame) (Black 1962), "מסגרת רפרור ראשית" (הרשב 2000), "התחום המוסבר" (לוי 1995), "נושא המטפורה" (סוברן 2006) ועוד) מתייחס לנושא שעליו נסבה המטפורה והוא העומד במרכז. המרכיב האחר ("מוקד" (focus) (Black 1962), "מסגרת רפרור משנית" (הרשב 2000), "התחום המסביר" (לוי 1995), "האיבר הציורי" (סוברן 2006) ועוד) מתייחס לנושא המשני שאותו משווים אל הנושא המרכזי, הוא "התמונה המיובאת" (פישלוב 1996).

2.2 המטפורה במבט היסטורי

הדיון בנושא המטפורות מתחיל כבר בספריהם של פילוסופים יוונים ומתמשך לאורך כל ימי האנושות (Reimer and Camp 2008). אריסטו ייחס למטפורות חשיבות רבה, בהצביעו על תפקידן בתפיסה האינטואיטיבית של המשתמש בהן: מטפורה היא מיון סובייקטיבי, לא רציונאלי ומיתי של תופעות. הגישה השלטת באלפי השנים שחלפו מאז הדיון של אריסטו בנושא הייתה הגישה ההשוואתית. על פי גישה זו, המטפורה מבוססת על דמיון בין מרכיבים בתחום המוסבר ובתחום המסביר (*ibid.*).

אריסטו הציע שמטפורות הן דימויים "מקוצרים": כש-א' הוא ב', הרי ש-א' הוא כמנ' ב'. מהות המטפורה בגישה זו מוגבלת לזאת של דימוי. לפיה יש תחושת השוואה במטפורה, אף על פי שלא נעשית השוואה בגלוי. במטפורה "יוליה היא השמש" – אין הכוונה שיוליה היא כדור ענק של גז הפולט קרינה, אלא שיוליה היא חמה, יפה וכו' (*ibid.*).

עד שנות ה-60 שלטה בעולם ההגות הפילוסופיה הפוזיטיביסטית אשר ראתה את המטפורה כחסרת משמעות קוגניטיבית. הוגי הדעות חשבו שמטפורה היא חסרת קריטריון למשמעותיות. לא ניתן היה לבדוק עד כמה המטפורה נכונה. על כן המטפורה שמשה לדעתם כדי לעורר רגשות ודימויים אצל השומעים. במסגרת החיפוש אחר האמת והידע נחשבה המטפורה כלא רלבנטית וחסרת חשיבות (שם).

מאמרו של Max Black ב-1962 היה בבחינת פריצת דרך בהתייחסות למטפורה. בגישתו האינטראקטיבית, הוא הראה כיצד למטפורות מסוימות יש כוח ליצור דמיון שלא היה קיים קודם לכן בין שתי מערכות מושגים, ובכך הן מאפשרות אינטראקציה מתמשכת בין מערכות המושגים הללו. או במילים אחרות: המטפורות עשויות ליצור השקפת עולם חדשה ודרך הסתכלות שונה על תופעות בעולם. לדוגמה: במטפורה "האדם הוא זאב" הנושא המרכזי הוא האדם, והנושא המשני – הזאב. השומע אינו צריך להיות בעל ידע על זאבים אלא עליו להכיר את הדעות הרווחות והמוסכמות בנושא זה וכן בנושא האדם, וכל זאת, ללא התחשבות באמיתותן. מחשבותיו ודעותיו על שני הנושאים השונים פועלות יחד במשפט אחד, שהמשמעות שלו נובעת מהאינטראקציה בין שני הנושאים. הנושא המרכזי נשקף דרך הביטוי המטפורי, או שהנושא המרכזי מוצג במסגרת של הנושא המשני. כמו כן, במטפורה יש יחסים הדדיים בין הנושא הראשי למשני. אף הנושא המשני מעמיד באור שונה את הנושא הראשי. במטפורה – האדם הוא זאב – גם לזאב מיוחסות תכונות (כגון אכזריות לבני מינו) שאין לו בהכרח בטבע (Black 1962). הגישה

האינטראקטיבית הזאת מראה עד כמה המטפורה היא כלי חשיבה רב עצמה: אמצעי להבין טוב יותר את העולם שבו אנו חיים.

הבלשן ג'ורג' לייקוף והפילוסוף מרק ג'ונסון נתנו תנופה לחקר המטפורה בבלשנות בספרם *"Metaphors We Live By"* (Lakoff and Johnson 1980). הם הוכיחו שרוב מערכת התפיסה הרגילה שלנו היא מטפורית מטבעה, ופיתחו את הגישה הקוגניטיבית הדנה במטפורה הקונצפטואלית. בספרם הם קובעים כי מטפורה איננה פועל יוצא של שפה, כלומר של מילים גרידא, אלא תהליך החשיבה האנושי עצמו הוא מטפורי במידה רבה. מטפורה אפשרית כביטוי לשוני, מאחר שהיא קיימת בתוך המערכת התפיסתית של האדם. אך מטפורה פירושה קודם כול: תפיסה מטפורית, ומערכת התפיסה הרגילה של האדם היא מטפורית מטבעה. הם טוענים שמטפורות הן אחד מכלי ההכרה החשובים, המאפשרים לאדם להבין את העולם ולהתמצא בו (*ibid.*). עוד הם מתעניינים בשימוש במטפורה ככלי קוגניטיבי בתחומים חדשים. הם טוענים, למשל, שאנו מעבירים באופן מטפורי תפיסות של המרחב הפיסי כמו "למעלה" ו"על פני" לתחומים אחרים כגון חברה, רגש, מדע, ואפילו מתמטיקה (Reimer and Camp 2008).

אחד התחומים שבהם למטפורה יש בימינו מקום חשוב הוא תרגום וחקר התרגום ולכך אתייחס בתת-פרקים 2.3, 2.4 ו-2.5. אך קודם לכן, ברצוני להתייחס לתופעה נוספת מתחום הלשון הפיגורטיבית שיש לה מקום חשוב בעבודה זו והיא "הדימוי". פישלוב (פישלוב 1996) דן בשכנות המטפורה לדימוי וטוען כי "בכל מטפורה קיים יסוד דימויי חבוי, ובכל דימוי – יסוד מטפורי" (שם, עמ' 81). הוא עומד על הקשרים האמיצים בין שתי התופעות ועל כך שבדימוי נעשה שימוש בספן (כ' הדמיון, אוגד או פעלים כגון "משמע") כיסוד טקסטואלי מפורש המזמין אותנו לראות תופעה מסוימת כקשורה בקשר של דמיון עם תופעה אחרת; מכיוון שרציתי לבדוק את תדמית המתרגם, הנוצרת בטקסטים שבדקתי גם בעזרת דימויים, כללתי גם אותם בדיון.

את התת-פרק הבא (2.3) אקדיש למחקר העוסק בקשרים בין מטפורה לתרגום; אתייחס לאטימולוגיה המשותפת לשתי המילים ולנושא התרגומיות של מטפורות, ואתמקד במטפורות בחשיבה על תרגום.

2.3 תרגום ומטפורה, סיפורה של מערכת יחסים מורכבת

במסורת המערבית, ההיסטוריה של תרגום ושל מטפורה קשורות מאז העת העתיקה. מבחינה אטימולוגית, מקורה של המילה מטפורה ביוונית: *metapherein* (meta פירושו "אחר",

ו- *pherein* פירושו "להעביר". מטפורה פירושה, אפוא, "העברת המשמעות של מילה אחת למילה אחרת". גם המילה היוונית וגם התרגום הלטיני שלה – *translatio* מרמזים על העברה דרך מרחב ביניים. המילה היוונית *metaphora* מכילה, בין היתר, גם את המשמעות של תרגום משפה אחת לאחרת. בעוד במטפורה הכוונה בראש ובראשונה להמרה של מילה במילה או של דימוי כלשהו במילה, תרגום – שפירושו יותר נרחב – הוא המרה משפה אחת לאחרת, מעבר ממדיום אחד לאחר (Gentzler 2000). המעבר שמציינת המטפורה עשוי להיות פיסי ממש: באתונה המודרנית, כלי רכב של תחבורה המונית נקראים *metaphorai*. כדי ללכת לעבודה או כדי לחזור הביתה, לוקחים "מטפורה" (Roe 1992).

גולדין (Guldin 2010) מעלה נקודות חשובות שבהן נושקים התחומים – תרגום ומטפורה – זה לזה: הוא קובע שהתיאוריות על מטפורה רלבנטיות לחקר התרגום: בתחום המטפורה, התיאוריה המסורתית, המדגישה את תפקידה הקישוטי והמשני של המטפורה, פינתה את מקומה לתיאוריה האינטראקטיבית, אשר מדגישה את הפוטנציאל האפיסטמולוגי היצירתי של המחשבה המטפורית. שינוי דומה התרחש בתיאוריות על תרגום: הגישה המייחסת לטקסט המתורגם תפקיד משני בהשוואה לטקסט המקור פינתה את מקומה לטובת גישה התומכת באישור משמעותו הנפרדת של טקסט היעד – הטקסט המתורגם – ובמתן לגיטימציה לשינוי ולעצמאות היחסית. זאת ועוד, הודגשה חשיבותם של השינויים המתרחשים במהלך העיסוק המעשי בתרגום. תרגום אינו רק הד של המקור, הוא יוצר אותו מחדש. הן בתיאוריות על תרגום והן בתיאוריות על מטפורה נעשה מעבר לתפיסה דינאמית חדשה המתמקדת בפעולה מעשית, בשינוי וביצירה (*ibid.*: pp. 163-164).

בנוסף לכך, גולדין טוען כי חקר מטפורות שופך אור על פעולת התרגום ובכיוון ההפוך, הַבְנָה נאותה של תהליך התרגום עשויה לשפוך אור על המורכבות של המטפורה. כל קשר מטפורי או תרגומי מבוסס על הקשר קודם, שגם הוא נסמך על הקשר אחר. לא קיימת משמעות מילולית או מקורית שאיננה תוצאה של פעולת תרגום או של מטפורות קודמות. על כן הקשר בין תרגום לבין מטפורה אינו ליניארי אלא מעגלי (*ibid.*: p. 167).

אישוש לדברים הללו ניתן למצוא בדבריו של בויד (Boyd 1979) שלפיהם, לעיתים קרובות ישנה מטפורה ראשונית, שסביבה מתפתחת קבוצה של מטפורות ו/או רעיונות הקשורים לפעולה מסוימת. כך, אם הטקסט המתורגם הוא תכליל והמתרגם הוא מבצע מוזיקאלי, אז ניתן לומר אף

מספר דברים על תהליך התרגום. למשל, תיתכן טעות בתרגום כפי שעלולים לנגן צליל שגוי. בכל מקרה, אין שני ביצועים זהים, אפילו לא על ידי אותו מבצע, שהרי קיים מרחב אפשרויות ביצוע. כמו כן, יצירה מוזיקאלית יכולה להיות מועתקת למפתח מוזיקאלי אחר ועוד. בסוגי מוזיקה מסוימים, כגון ג'אז ורוק, יש אפילו מרחב אימפרוביזציה גדול למבצע. מכאן ההקבלה לתרגום: מתרגם עשוי לכתוב טקסטים שונים המיועדים לקהלי קוראים שונים. נושא נוסף שהמטפורה הראשונית הזאת מעלה נוגע למעמד המתרגם: מתרגם, כמו מוזיקאי, הוא אמן ולא אומן, ועל כן הוא ראוי למעמד חברתי מסוים. ניתן לשוב ולתרגם אותו הטקסט, שכן השומעים יעריכו תמיד מבצעים חדשים (St. André, 2011: pp. 5-6). עוד קו דמיון בין שני התחומים מתבטא בכך שתרגום ומטפורה הוגדרו באופן מסורתי במונחים של היררכיה בתנועה חד כיוונית, המעניקה קדימות למשמעות על הצורה ולמקור על התרגום.

גולדין אף מדגיש את הקושי הרב של המטפורה ושל התרגום לשעבד את הזר לביתי, את הפיגורטיבי לליטראלי, ואת השונה לדומה; הוא מצהיר שמטפורה ותרגום עובדים בה בעת עבור שתי ממשלות (*ibid.*: p.175).

מכל הנאמר לעיל עולה שתחום התרגום ותחום המטפורה קשורים זה בזה משחר ההיסטוריה. למרות זאת, בעוד בבלשנות ובתיאוריות בתחום הספרות הדיון במטפורות זכה לתחייה מחדש עם הופעת מחקרים בהיבטים פילוסופיים, ספרותיים ובלשניים, הרי בתחום התרגום המטפורה הייתה לסוגיה מחקרית רק בשנות ה-70. ניתנה מעט מאוד תשומת לב לנושא זה על ידי חוקרי תרגום, אם בכלל. חוקרי תרגום, כמו דגוט (תשל"ו), כתבו על השאלה אם ניתן לתרגם מטפורה רק ב-1976 (Gentzler 2000). השינוי הגדול בתפיסת המטפורה בתרגום חל במקביל לשינויים שחלו בתפיסת המטפורה עצמה על ידי לייקוף וגיונסון ב-1980, וסוגיה זו זכתה וזוכה עד ימינו אלה להד נרחב בחקר התרגום (*ibid.*).

על אף העניין הרב שאני מוצאת בסוגיית תרגום המטפורות, לא ארחיב בה, מכיוון שהיא נועדה אך ורק להציג נדבך נוסף במערכת היחסים המורכבת שבין המטפורה לתרגום וחקר התרגום. כעת אפנה לבדיקת נקודת המפגש המשמעותית ביותר לעבודתי זו ביחסי תרגום-מטפורה והיא: מטפורות בחשיבה על תרגום.

2.4 מטפורות בחשיבה על תרגום

סנט אנדרה (St. André 2011) כותב על הריבוי העצום של מטפורות לתיאור מלאכת התרגום והעוסקים בה, החל מאמרות כנף כגון "les belles infidèles" (היפות והלא נאמנות) ו-"traduttori, traditore" (מתרגם, בוגד); מטפורות מעשיות כגון "גשר בין תרבויות" או "תרגום הוא מזיגה של יין ישן לבקבוקים חדשים"; מטפורות חיוביות כגון "אמן" או "מבצע מוזיקאלי", או מטפורות שליליות כגון "עבד של הסופר" או "קופירייטר"; מטפורות פאסיביות כגון "מראה" או "צינור", אקטיביות כגון "מאסטרו" או "מאסטר שף" וכלה במטפורות בלתי רגילות כגון מתרגם כ"דבורה גדולה שאינה עוקצת" או כ"עיוור המתאר פיל" (*ibid.*: p. 84).

מגוון המטפורות לתרגום ומספרן הרב בשפות השונות הניעו חוקרי תרגום לתהות על קנקן, למיין, לנסות למצוא להן יסודות משותפים, לגלות דגמים מטפוריים לתרגום, ולזהות בהם ממד אוניברסאלי; אפתח בדבריהם של גברונסקי (Gavronsky 1977) וצימברלין (Chamberlain 1988) אשר עוסקים, כל אחד בנפרד, במיון המטפורות בתרגום, ודנים במשולש היחסים: טקסט מקור – מתרגם – טקסט יעד. בבסיס מחקריהם עומדת הטענה, שבתפיסות מסורתיות היחס ההיררכי בין המתרגם לבין מחבר טקסט המקור ברור (Gavronsky, 1977, p. 53): למחבר טקסט המקור יש עליונות מוחלטת על המתרגם הנחות והמשועבד. במילים אחרות, האבחנה הראשונית היא הדימוי השלילי של המתרגם ושל התרגום. אך מכאן והלאה שני החוקרים מנתבים את ניתוח המטפורות ואת מיון לכיוון שונה.

גברונסקי ממיין את המטפורות על תרגום לשלוש קבוצות, שלהן הוא מייחס מִמד אוניברסאלי וכולן מבטאות את התפיסה המעוותת, לדעתו, של התרגום:

- המשולש האדיפאלי: המתרגם הוא הבן של האבא-היוצר, מחבר טקסט המקור – היריב שלו. הטקסט, האם, הוא האובייקט שאליו הוא מתאוה. מאחר שהבן נעשה בצלם האב, כך גם המתרגם מתהווה לאור היוצר הראשון ועליו לכבד את איסור גילוי העריות. התערבות בטקסט כמוה כביטול חלקי או טוטאלי של האב-המחבר, הדמות הדומיננטית. עם זאת, המתרגם אינו יכול להימנע מלגעת בטקסט (באם) שהרי זוהי עבודתו. וכך בין היריבים נערך מאבק לבעלות על אובייקט התשוקה. תרגום מושלם הוא פשע גלוי, מאחר שהוא מרמז על טקסט שנהגה על ידי שני מחברים. המשולש האדיפאלי מציב, אפוא, את הבן אל מול אמו ובעצם הנגיעה באם האב מושמד, גם פיסית וגם סמלית (*ibid.*: p. 55).

- האביר והגבירה: גם פה באה לידי ביטוי הדיאלקטיקה הסקסואלית: הטוהר הבתולי של המקור (הגבירה) נשאר תמיד בלתי ניתן להשגה; סוגדים לו, אך אסור לגעת בו, וכל ניסיון התעסקות במקור כמוהו כפשע. במקרה הטוב התרגום קרוב למקור. גישה זו מנמיכה את המתרגם, שכן לעולם הוא לא יוכל לגעת במקור, והתרגום במקרה זה הוא פשרה, פילגש שאינה יכולה להיות גם יפה וגם נאמנה.
 - הנזיר ואלוהים: כמו נזיר שפרש מן החברה והקדיש את עצמו לאלוהים, כך המתרגם נותן לטקסט המקור, כמו לתנ"ך, מעמד של "קדוש", ומחשיב עצמו כמגן עליו. הוא מעריץ אותו ממרחק; מרחק, אשר אף הוא מגמד את המתרגם אל מול טקסט המקור. המתרגם מרסן את רצונו העז לגעת בטקסט המקור ורואה בו מושא להערצה. מאחר שהוא נשוי לאלוהים (האב), המתרגם הנזיר אינו סובל מתחרים לא לו ולא לאלוהיו, ולכן הוא נשאר רווק מושלם על פני האדמה. הוא מציית אך ורק לייעודו ונשאר תמיד בעמדת כפיפות. על המתרגם בתפיסה זו לשמור על צניעות המתבטאת בהגבלות שהוא מטיל על עצמו. חוסר נראות עשוי לבטא את ההגבלה העצמית הזאת; חוסר נראות טקסטואלית מבטא את דחיקת המתרגם לשוליים, שכן הוא מסרב להעתיק את הנוכחות הבראשיתית של האב-היוצר (ibid.: pp. 57-58).
- שלוש המטפורות הללו מדגישות, לדידו של גברונסקי, את טבעו הכנוע ומקבל המרות של המתרגם, והן חלות על שתי גישות היסטוריות בתרגום:
- גישת התרגום של "מילה במילה" (word for word): המתרגמים לפי גישה זו מכבדים את מה שהם רואים כפאמת הנעלה והמסתורית של המקור, כאילו כל חיבור הוא העתק של כתבי הקודש. מאחר שהתנ"ך בעצמו נכתב בשפה מיוחדת, הוא יכול להיות מתורגם רק בקירוב. הנקצה שעמה המתרגמים הראשונים טיפלו במשימתם הייתה בבחינת קוד התנהגות. רבים מהמתרגמים בימי הביניים היו אנשי כנסייה וזה מסביר את התרגום התיאולוגי של מילה במילה, תוך מתן כבוד לתחביר ואף לסדר המילים.
 - גישת התרגום של החלפת "משמעות במשמעות" (sense for sense) – כדברי הירונימוס, מחבר הוולגאטה: גישה זו מעניקה חשיבות גדולה יותר להעברת המשמעות המקורית לטקסט היעד מאשר לכיבוד עיוור של מילות טקסט המקור (ibid.: pp. 54-55).
- אמנם, בניגוד לגישת ה"מילה במילה", גישה זו של "משמעות במשמעות" מגלה גמישות מצד המתרגם, אך גברונסקי טוען כי אין בין שתי הגישות הבדל גדול בנוגע למערכת היחסים שבין

המתרגם לטקסט המקור. שני סוגי קנאי הדת הללו (המתרגמים לפי שתי הגישות), שומרי בית המקדש, וגם לכאורה מתרגמים גמישים של טקסט, החשיבו את עצמם, ונחשבו ע"י המבקרים, כשתי גרסאות של אותו רעיון: המתרגם כפוף לטקסט המקור ומשועבד לו. גברונסקי משייך את שלוש המטפורות ואת שתי הגישות שלעיל למטפורה על תרגום, שאותה הוא מכנה בשם "אדיקות" (piety). הוא מסתייג ממטפורה זו ומנסה לשחרר את המתרגם מן הנחיתות שלו בעזרת מטפורת ה"קניבליזם":

במודע או שלא במודע, המתרגם צריך לדחות את האיסור המטפורי הזה של נגיעה בגבירה, באלוהים, בטקסט המקור, להתגבר על הטאבו שקיים בו, להתעלם ממסורות התרבות הנוצרית, ובתוקפנות, להפוך את מלאכת התרגום הפאסיבית לפעולת יצירה.

בשלב הקניבליזם, המתרגם צריך לפרוץ את ההגנה של טקסט המקור; המקור יילכד, ייחטף, יעוכל ותיווצר יצירה חדשה; אך יצירה חדשה זו איננה עצמאית לגמרי ביחס לטקסט המקור. לאחר השלב הראשוני של הקניבליזם – הספיגה הטוטאלית של המקור – השלב השני הוא שלב הפיוס. הפיוס יושג כשהטקסטים בעצמם יתמזגו, תיווצר הרמוניה, והטקסט המתקבל לא יהיה עוד נחות (ibid.: pp. 59-60).

צ'מברלין (Chamberlain 1988) יוצאת בביקורת על מטפורת הקניבליזם של גברונסקי באומרה כי גברונסקי אמנם משתוקק לשחרר את המתרגם/התרגום מנחיתותם התרבותית, אך הדגם שלו משתלב בתוך אותה סדרה של מונחים בינאריים ולוגיים שכבר בוטאו בעבר במטפורות על תרגום. בין אם המתרגם נוטל בכוח את תפקיד המחבר או תופס סמכות בדרכים תוקפניות פחות, הכוח באשר הוא עדיין מוצג כפריבילגיה גברית הקיימת במשפחה ובזירה הפוליטית.

לפי צ'מברלין, קיימת הקבלה בין מטפורות על תרגום לבין תפיסות מגדר. ההקבלה מתבטאת באופוזיציות בינאריות שגורות: נהוג לערוך הבחנה בין כתיבה (של טקסט מקור) לבין תרגום, כך שהאחד – המקור – הוא "הגברי", והאחר – הנגזר – הוא "הנשי" (ibid.: p. 455).

פעולת התרגום נתפסת כדבר שמבחינת איכותו הוא שונה מפעולת הכתיבה במקור. המקור הוא הטבעי, האמיתי והחוקי, בעוד התרגום הוא המלאכותי, השקרי והבוגדני.

צ'מברלין דנה בגישה לתרגום הרואה ביחסי תרגום – מקור שיקוף של מערכת היחסים במשפחה: במטרה לערוב למקוריותה של עבודתו, המתרגם חייב לגזול את תפקיד המחבר – האב. היא אף טוענת כי המתרגם הופך דרך הידידות והאינטימיות לחלק מהמשפחה ובסופו של דבר לאב

בעצמו. יהא אשר יהא המאבק בין המתרגם לסופר, הוא נתפס כמאבק על אישה שחייבים לשמור על הטוהר שלה.

עוד בוחנת צ'מברלין את היבטיו השונים של נושא הנאמנות בתרגום לאור המימרה הצרפתית "les belles infidèles" ("יפות ולא נאמנות"), שהפכה למטבע לשון במאה ה-17. לפי מימרה זו, "נאמנות" מוגדרת באמצעות חוזה מחייב בין התרגום – כאישה – לבין המקור – כבעל, כאב או כמחבר. קיים בחוזה זה מוסר כפול ידוע לשמצה – כמו בנישואין מסורתיים: האישה ה"בלתי נאמנה" – התרגום – נשפוט בפומבי על פשע שהבעל – המקור – מעצם החוק, אינו מסוגל לבצע. ההסכם הזה מוציא מכלל אפשרות שהמקור יואשם בבגידה (*ibid.*: p. 456).

צ'מברלין טוענת כי הטקסט באשר הוא (מקור, תרגום או שניהם) תמיד נשי והמוניטין שלו, כלומר הנאמנות, היא באחריות המתרגם/המחבר. מאחר שגם שפת האם היא נשית, מתגלה שאלת התרגום כבעיית הנאמנות לשפת היעד (האם). המתרגם, כאב, חייב להתאים את צאצאו לאם / לשפה, כדי ליצור צאצא לגיטימי. הנאמנות יכולה להתבטא גם ביחס טקסט התרגום (הנשי) למחבר טקסט המקור (הגברי), שנדחק ומוחלף על ידי מחבר טקסט היעד (הגברי אף הוא); ניתן גם לבחון את נושא הנאמנות ביחסים שבין המחבר-מתרגם (הזכר) לבין שפת האם שלו (הנקבה), השפה שאליה מתורגם הטקסט (*ibid.*: p. 459).

לסיכום, צ'מברלין טוענת שהתרבות המערבית מחזקת את השוליות של המתרגם כשהיא מדגישה את הצד הנשי של התרגום. לכן, אף על פי שגם גבר וגם אישה עשויים להיות מעורבים בתהליך התרגום, ההיגיון הבינארי שמעודד אותנו להגדיר את מקצוע האחיות כ"נשי" ואת מקצוע הרופאים כ"גברי", את המורה כ"נשי" ואת המרצה כ"גברי", מגדיר גם תרגום כפעילות אבטיפוס נשית (*ibid.*: p. 467). סנט אנדרה (St. André 2011) מציין שצ'מברלין נוטה להדגיש את ההשלכות השליליות של מטפורות קיימות, והיא מראה איך מתרגמים ותרגום מושמצים באמצעותן.

2.5 דגמים מטפוריים בחשיבה על תרגום

עד עתה הצגתי התייחסות לכפיפות התרגום למקור, הן מתוך פרספקטיבה של אדיקות מול קניבליזם, והן מתוך הגדרת התרגום והמקור במונחים של מגדר. כעת ברצוני לדון בדגמים מטפוריים בחשיבה על תרגום, שנותחו ותוארו במחקר בן-זמננו; בדגמים מטפוריים הכוונה למטפורות-על שמהן נובעות עוד מטפורות. דה לאון (De Leon 2010) מסבירה כי לדגמים

מטפוריים יש תפקיד מרכזי במחשבה המדעית וכי באמצעות חשיבה אנלוגית, הדגמים המטפוריים מנחים את עיבוד ההיפותזות בתחומים שאין להם מבנה קונספטואלי ברור (ibid.: p. 75). לתרגום – לפי טענה זו – אין כנראה מבנה קונספטואלי ברור, וזה מה שמזמן מטפורות רבות כל כך להגדרתו ולתיאורו. זאת ועוד, דה לאון מצדיקה את הצורך בדגמים מטפוריים בחקר התרגום באמרה כי מאחר שמטפורה היא כלי חשוב להמשגה של תחומים מורכבים, תיאוריית המטפורה הקונספטואלית של לייקוף וג'ונסון מעניקה מסגרת תיאורטית עקבית, הן למטה-מחקר שיטתי של הדגמים המטפוריים לתרגום, והן למחקרים על הקשרים והאינטראקציות הפוטנציאליים בין הדגמים הללו לתרגום כפרקטיקה (ibid.). היא דנה בשתי קבוצות עיקריות של מטפורות-על קונספטואליות שהן דומיננטיות בחשיבה על תרגום: האחת היא "מטפורת ההעברה" (The Transfer Metaphor), והשנייה היא "מטפורת החיקוי / הפעולה" (The Imitation / Action Metaphor).

"מטפורת ההעברה" היא הנפוצה לדבריה מבין כל המטפורות בתרגום. וְהָא רְאָהּ - השימוש השכיח והיום יומי במילים מתחום התנועה – "יעד" ו"מקור" – בתרגום ובחקר התרגום. ("מקור" בתחום התנועה הוא הנקודה שממנה מתחילה התנועה לעבר היעד). לפי דגם זה, לתרגם – פירושו לשאת אובייקטים ממקום אחד לאחר, או לחלף את המשמעות ולשאת אותה מטקסט המקור לטקסט היעד:

שני העיגולים מייצגים מכולות המתפקדות כנקודות הציון "מקור" ו"יעד". הן עשויות להיות מטפורות לשפות, לטקסטים או לתרבויות. החומר המועבר (trajector) נע ממכולה אחת לשנייה והוא עשוי להיות מטפורה למשמעויות, לרעיונות, למילים, לטקסטים, או לכל מה שניתן להעברה, כגון קונוטציות, רגשות, אירוניה וכדומה. כל פירוש של המטפורה הקונספטואלית הזאת מתמקד בהיבטים מסוימים בתהליך התרגום, אשר מוגדרים על פי מטרותיו. למטפורה זו ייתכנו שתי גרסאות: הגרסה הראשונה מדגישה את מכולת המקור, את פתיחתה ואת חילוץ החומר ממנה. המתרגם עמל על פתיחתה של מכולה זו, מסיר את המכשול הקיים במעבר משפת המקור לשפת היעד ומנגיש את המקור לשפת היעד. גרסה זו מבליטה ומאדירה, אפוא, את המקור

(*ibid.*: pp. 82-83). גרסה שנייה של מטפורת ההעברה היא זו המדגישה את מכולת היעד וממנה

משתמעת האדרת טקסט היעד – התרגום.

דה לאון טוענת כי המשותף למטפורות הללו הוא שהצורה והתוכן נפרדים, כלומר, תרגום מבוסס על שינויים חיצוניים ולא על שינוי התוכן או המשמעות. בתהליך ההעברה, האבדן זעום שכן ניתן לחלץ משמעות, להעביר אותה ולהביע אותה ללא שינוי.

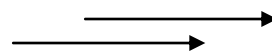
אשר לקבוצה השנייה – קבוצת "מטפורת החיקוי / הפעולה": תרגום נתפס בקבוצה זו כתהליך חדש, שונה מזה שעורר את יצירת טקסט המקור. מטרת התהליך היא ליצור טקסט חדש שיהיה דומה לטקסט המקור, אך לא זהה לו, כפי שהונח במטפורת ההעברה.

ייחודיותו של ה"חיקוי" מתבטאת בהיותו אמביוולנטי: מחד גיסא, חיקוי רומז על תלות במקור ומשניות ביחס אליו. מאידך גיסא, חיקוי מציע תהליך של הפנמה ויצירה מחדש של הטקסט האחר, ואף ניסיון לעלות על טקסט המקור (*ibid.*: p. 90).

במסגרת קבוצה שנייה זו – "מטפורת החיקוי / הפעולה" – דה לאון כוללת מספר מטפורות, אשר כולן מתארות את התרגום כתהליך של יצירת טקסט חדש, תהליך שבו שום דבר אינו מועבר כפי שהוא.

"מטפורת הפסיעות" (The Footsteps Metaphor) השייכת לקבוצת "מטפורת החיקוי /

הפעולה", משקפת את הצד התלתי בחיקוי (העתק של טקסט). דגם "מטפורת הפסיעות" מורכב משתי סכמות מקור-נתיב-יעד:

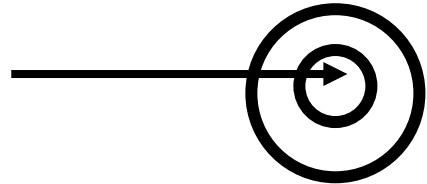
מטפורה זו היא השכיחה ביותר לתיאור משניות החיקוי והתרגום ביחס לטקסט המקור. היא מתארת את המתרגם כגשש העוקב אחרי פסיעות מחבר טקסט המקור. הנחת היסוד ב"מטפורת הפסיעות" היא שטקסט היעד דומה לטקסט המקור, אך בה בעת ניתן לאמוד את המרחק בין שני הטקסטים. מילות המחבר הן הפסיעות, אשר מסמנות את הנתיב ומכוונות את תנועות המתרגם. המתרגם מצדו אינו יכול לצעוד בדיוק לפי אותן פסיעות של המקור (שהרי אי אפשר להשתמש באותן מילים), אך הוא יכול לעקוב אחריהן בקרבה מרבית, בלי להתעלם ממחבר טקסט המקור. מחד גיסא, מטפורת ה"פסיעות" מניחה שטקסט היעד הוא משני ביחס לטקסט המקור, מאידך גיסא, נרמז במטפורה זו שמדובר בשני טקסטים שונים, תוצרים של שתי פעולות שונות

(*ibid.*: p. 92).

דה לאון מציינת שלפי מטפורת ה"פסיעות" קיימים בין טקסט המקור לטקסט היעד יחסי דמיון, ולא זהות חלקית. לדעתה, מתרגמים משתמשים רבות במטפורה זו, כנראה כדי להבטיח שהם חיקו את טקסט המקור עד כמה שאפשר, או כדי להצדיק את עצמם כשזה בלתי אפשרי. היא מציינת כי בעוד "מטפורת ההעברה" עשויה לייתר את החיפוש אחר שווה ערך סיסטמאטי לטקסט המקור, הרי "מטפורת הפסיעות" עשויה להובילם לחקות את ההיבטים הצורניים של הטקסט.

בקבוצת "מטפורת החיקוי / הפעולה" כוללת דה לאון גם את "מטפורת היעד" (The Target Metaphor):

היא מעירה כי מטפורה זו מזכירה את "תיאוריית הסקופוס" של Vermeer (2000) ולפיה תרגום הוא תנועה לעבר היעד:

לפי דגם זה, ההגעה ליעד היא הדבר החשוב ביותר, הנתיב הוא שולי. מטרה זו ממתנת את חשיבות טקסט המקור בתהליך התרגום. היעד מכתיב את הצרכים ואת דרך התרגום. מיקום היעד קובע את כיוון התנועה (ibid.: pp. 94-95).

ההבדל החשוב בין "מטפורת הפסיעות" ל"מטפורת היעד" הוא שבעוד ב"מטפורת הפסיעות" המתרגם מחקה את טקסט המקור ועוקב מקרוב אחר הנתיב של המחבר, הרי ב"מטפורת היעד" זו רק אפשרות אחת. כאן למתרגם יכולה להיות מטרה אחרת מאשר חיקוי כלשהו של טקסט המקור.

עוד ב"מטפורת החיקוי / הפעולה" ניתן למצוא את "מטפורת ההיטמעות"

(The Assimilation Metaphor) אשר מבטאת את רעיונות ההזדהות והיצירה החדשה. מטפורה זו נותנת ביטוי לרעיון של הזדהות המתרגם עם מחבר טקסט המקור. המתרגמים מטמיעים רעיונות והופכים אותם לשלהם, אף על פי שכמה מהרעיונות קשים לעיכול ואי אפשר "לבלוע" אותם. מטפורת ההיטמעות מתארת תרגום כ"זלילת" מחבר המקור (המייצג את הטקסט באופן מטונימי). היטמעות טקסט המקור במוח המתרגם נתפסת כעיכול. מטפורת ההיטמעות מדגישה את תהליך ההזדהות שמלווה את החיקוי. כשמחקים מישהו אין אנו מגבילים את עצמנו לחיקוי תנועותיו בלבד אלא ממש חיים כמוהו, מרגישים כמוהו ושמים עצמנו

במקומו. אחת ההשלכות של תהליך הזדהות זה היא שגם המחברים וגם המתרגמים משתנים דרכו. המתרגמים חייבים להפוך עצמם למחברים וגם לשנות את יצירת המחברים כשהם מפרקים ויוצרים אותה מחדש (ibid.: pp. 97-98).

"מטפורת גלגול הנשמות" (The Reincarnation Metaphor) נמנית גם היא עם קבוצת "מטפורת החיקוי / הפעולה": לפי מטפורה זו, המתרגם הופך למדיום של מחבר טקסט המקור, הוא מדבר דרך פיו וכותב באמצעות עטו. כאן לא גוף המחבר מוטמע אלא נשמתו, המשתלטת על המתרגם. הרמנס (Hermans 1985) טוען שתוצאת תהליך "גלגול הנשמות" היא שהתרגום נשמע כמו טקסט מקור: הוא כתוב כאילו המחבר כתב אותו אילו חי בתרבות היעד ודיבר בשפת היעד. בניגוד למטפורת ה"העברה" שבה המטען (תוכן טקסט המקור) היה ישות בלתי משתנה, בדגם זה, המיכל (המתרגם) והמטען (תוכן טקסט המקור) מתמזגים ליצירת ישות חדשה. ההשתמעות העיקרית של שתי המטפורות – "היטמעות" ו"גלגול נשמות" – היא שבעת התרגום מתרחש שינוי, ותוצאת תהליך התרגום היא משהו חדש. שתי המטפורות תומכות בצורך ליצור שינוי של טקסט המקור כדי לכתוב תרגום שמוכן כמו המקור, והן מציעות סוג של תרגום שלא רק נאמן למחבר טקסט המקור, אלא שהמחבר עצמו היה כותב בדרך זו לו היה במקומו של המתרגם (ibid.: p. 99).

לסיכום, דה לאון טוענת כי חקר שיטתי של המטפורות עשוי לשפוך אור על הנחות בנוגע לשפה ותקשורת ולהתוות גישה תיאורטית לתרגום, שונה מזו שהייתה מקובלת עד כה (ibid.: p. 79).

העבודה הנוכחית מאמצת את הגישה שניתן ללמוד על תפיסות תרגום דרך ניתוח מטפורות ומחילה אותה על מטפורות שנאמרו ושנכתבו במהלך חמישים השנים האחרונות על ידי מתרגמים צרפתיים.

3. מתודולוגיה

לאחר עבודת חיפוש נרחבת במרשתת ובספרות הצרפתית שראתה אור בפרק הזמן שבו תחומה עבודה זו נמצאו ונבדקו 55 מטפורות של מתרגמים צרפתיים בנושא תרגום. 37 מהמטפורות נלקחו מתוך אתרים במרשתת שבהם מצוטטים המתרגמים (2 אתרים)¹, וכן מתוך ראיונות אשר נערכו עמם בעיתונות (17 אתרים), בספרות (13 אתרים), ברדיו (2 אתרים), ביומני רשת (4 אתרים)

¹ מדובר באתרים בנושאים שונים, לרבות תרגום, שבהם מקובצות מובאות מתוך דברי מתרגמים שונים במכתבים, בספרים ועוד, לדוגמה: <http://www.evene.fr/citations/mot.php?mot=traduction> (8/5/12)

ובמקורות אחרים אשר הועלו למרשתת (13 אתרים) (נספח 1). חלק ניכר מן הראיונות שקראתי נערכו עם מתרגמים בני זמננו במסגרת יומן הרשת הישן, *Tradabordo*², מאת תלמידי מאסטר 2 ב- *Métiers de la traduction* (מקצועות התרגום) ושל מוריהם באוניברסיטת בורדו 3 ובאוניברסיטת פואטייה (*Tradabordo*). הראיונות נערכו במתכונת זהה (דוגמה לנוסח השאלון בנספח 2) ואחת מן השאלות שנשאלו במהלך הראיונות הללו, תמיד באותו ניסוח, הייתה: Le traducteur est-il pour vous un auteur ou un passeur? (האם, לדעתך, המתרגם הוא "מחבר" או "מעביר"?). משאלה זו משתמעת שאלה מקבילה שעניינה הטקסט המתורגם: האם הוא זכאי להיחשב ליצירתו של המתרגם או שבעצם המתרגם רק מבצע העברה משפת המקור לשפת היעד וטקסט היעד אינו שייך לו?

השאלה אם המתרגם הוא "מחבר" או "מעביר" הפכה לאחת משאלות המפתח כמעט בכל ריאיון שנערך עם מתרגמים במסגרת כלשהי ולא דווקא ביומן הרשת שלעיל, והניעה מתרגמים להשתמש לרוב במטפורות אשר עסקו ביחס שבין המחבר וטקסט המקור לבין המתרגם וטקסט היעד. אי לכך, את הפרק הראשון בעבודה - 37 מטפורות של מתרגמים בנושא תרגום – חילקתי לשניים: לתת-פרק אחד (4.2) שייכתי את כל המטפורות העוסקות ביחס שבין המחבר וטקסט המקור לבין המתרגם וטקסט היעד. את שאר המטפורות המגוונות, המתייחסות למתרגם ולטקסט היעד בלבד, מיינתי לפי נושאי האיברים הציוריים בתת-פרק שני (4.3).

כדי לבדוק אם המטפורות שנמצאו בראיונות ייחודיות לסוגה זו חיפשתי ומצאתי גם 18 מטפורות בשני רומנים וב"אני מאמין" וכללתי גם אותן בעבודה. (*Vengeance du traducteur*, 2009), (*Bréviaire d'un Traducteur*, 2003), (*Les nègres du traducteur*, 2004); בדקתי אם יש מכנה משותף כלשהו למטפורות שאני מציגה בעבודה כולה.

בחרתי לנתח כל מטפורה לפי מודל ה"פיוס" של סוברן (2006). מודל זה שם לו למטרה ליישב את המתח והסתירה, אשר נוצרים במפגש שבין שני האיברים הרחוקים זה מזה מבחינה סמנטית. לפי מודל זה נבחן מערך היחסים החדש הנוצר במפגש של שני איברי המטפורה תוך חיפוש אחר הרכיב המופשט המפייס – המילים הקרובות ביותר במסגרת הסמנטית של הנושא למילות המסגרת הסמנטית של האיבר הציורי. מסגרת סמנטית היא מושג שפיתח פילמור (Fillmore 1976) והיא מושתתת על התנסות אנושית בכל תחומי החיים ועל המשגה של התנסות זו בעזרת

² Tradabordo, Blog de traduction espagnol / français ; français / espagnol. <http://tradabordo.blogspot.com/> (22/5/12)

אוצר המילים; פילמור הראה שלמושגים אין לרוב גבולות חד משמעיים, ומשמעות של מילה נובעת מתוך הקשרים שהיא מקיימת עם קרובותיה בתוך מסגרת התוכן המשותפת שלהן. מציאת הרכיב המופשט המפייס נעשית, לפי סוברן, תוך "עלייה במדרגות ההפשטה" (סוברן, 2006: עמ' 174). סוברן מדגישה כי המסגרת הסמנטית מתבססת על האפשרות להמיר מילים בקרובות להן במשמעות; קרבת משמעות זו לעתים הדוקה עד כדי נרדפות ולעיתים זוהי רק קרבת מה. מסגרות סמנטיות כיצירים בלשניים או פילוסופיים הן מלאכותיות במידה רבה, ומכאן גם הישענותן על האינטואיציה ועל אופן החשיבה המיוחד לכל אדם ואדם (שם, עמ' 84). עוד היא מוסיפה כי השמעת מילה מעוררת בתודעה את כל המסגרת הסמנטית, דהיינו, את הקשרים שהמילה מקיימת עם קרובותיה בתוך המסגרת הסמנטית המשותפת שלהן (שם, עמ' 92).

אם כן, בכל מטפורה ציינתי – בשלב ראשון – מהו נושאה ומהו האיבר הציורי שבה. נושאי המטפורות היו לסירוגין המתרגם או מלאכת התרגום, ולכן הצגתי את המסגרות הסמנטיות של שני הנושאים הללו בתחילת פרק ניתוח המטפורות בלבד. בשלב שני, התוויתי את המסגרות הסמנטיות של נושא המטפורה ושל האיבר הציורי ובהן כללתי את כל המילים נרדפות, המילים הקרובות במשמעות, צירופי המילים ושרשרות המילים שאינן בגדר הגדרה. לשם כך השתמשתי בשלושה סוגים של מילונים צרפתיים אשר השלימו זה את זה:

1. מילונים מודפסים אשר הציגו את כלל המילים לרבות המילון האטימולוגי:

(2005) Le Robert – Dictionnaire des synonymes et nuances

(2006) Le Robert – Dictionnaire étymologique du français

(2007) Le Robert - Dictionnaire d'expressions et locutions

2. מילון אלקטרוני: (2009) Le nouveau Petit Robert

3. מילון מקוון: (2004) Larousse

בשלב האחרון, על סמך המסגרות הסמנטיות השונות, מצאתי בתהליך פענוח את הרכיב המופשט המפייס בין שני איברי המטפורה. בכל מטפורה השתדלתי להתבסס ככל האפשר על ספרי היעץ ולהמעט ככל האפשר בשימוש באינטואיציה ובידע העולם שלי בגלל ההבדלים בארגון המושגים במסגרות סמנטיות בין עברית לבין צרפתית. יחד עם זאת, במטפורות שבהן המרחק בין הנושא לבין האיבר הציורי היה גדול וגם ספרי היעץ לא הובילו למציאת הרכיב המופשט המפייס, לא נותר לי אלא להסתמך על האינטואיציה ועל ידע העולם שלי.

כמו כן, מאחר שכל המטפורות שבחנתי עוגנו בשיפוט ערכי של הדובר, תייגתי, במידת האפשר, כל מטפורה כחיובית (+) או כשלילית (-) על סמך ההקשר (בריאיון) ו/או על סמך ידע העולם שלי. במקרים שבהם מתרגם השתמש ביותר ממטפורה אחת, אמנם הצגתי את דבריו במלואם, אך בחרתי לנתח רק את המטפורות שנושא האיבר הציורי שבהן היה בבחינת חידוש בעבודה זו, ושפענוחן פתח צוהר לעולמו האישי של המתרגם.

כדי ליצור אחידות בדיון, פענוח כל מטפורה נעשה בעזרת המינוח: "טקסט מקור", "מחבר טקסט מקור", "טקסט יעד", "מחבר טקסט יעד" ו"מלאכת התרגום". חלק מהמונחים הללו הם בעצמם מטפורות מהתחום שהוא נושא העבודה, אך אין בכך משום נקיטת עמדה. מטפורות אחדות בעבודה חלות במישרין על שפת היעד או על מחבר טקסט המקור אך בעקיפין גם על מלאכת התרגום, על המתרגם, על טקסט היעד או על התרגום כְּכֶלֶל, דהיינו, על כולם גם יחד; במקרים הללו התייחסתי לנושא המטפורה בהתאם למה שהשתמע מהמטפורות.

כדי לספק רקע עשיר יותר על המתרגמים השונים, חיפשתי מידע ביוגרפי על אודותיהם. לשם כך פניתי לאתרים רשמיים של האוניברסיטאות השונות בצרפת, לאתרי חנויות הספרים הגדולות, למדורי הספרות באתרי העיתונות הצרפתית, לראיונות שנערכו עם מתרגמים באתרים של רשתות הרדיו והתיאטרון, וכן לאתרים אשר מחזיקים באישור מטעם ועדת מידענות וחירויות (CNIL: Commission nationale de l'informatique et des libertés) (נספח 3). ברצוני לציין כי חוסר האחידות הניכר במידע ביוגרפי זה, המוצג בטבלה שבנספח 4, נובע מהיעדר פרטי מידע במקורות שבהם עיינתי.

4. מטפורות של מתרגמים בנושא תרגום

4.1 מבוא

כאמור, אחת השאלות המרכזיות שנשאלו מתרגמים במסגרת יומן הרשת הישן, *Tradabordo* הייתה אם המתרגם הוא "auteur" (מחבר) או "passeur" (מעביר) (ראה פרק 3 ונספח 2). בפרק זה אציג את המטפורות על ציר דמיוני שבקצהו האחד מטפורות המתייחסות למתרגם כ"מחבר", כלומר, מתרגם שעשייתו היא יצירתו, וכאמן, הבורא דבר חדש שיש לו עליו בלעדיות. בקצהו האחר של הציר הדמיוני אציג מטפורות המתייחסות למתרגם כ"מעביר", דהיינו, מתרגם שכל תפקידו הוא להעביר את מה שניתן לו ממקור כלשהו ליעד כלשהו או ממוען כלשהו לנמען כלשהו.

בשני המקרים הכוונה היא להעברה של יצירה, כלומר של המקור. בין שני קצוות אלה ישנן מטפורות שהן בבחינת אפשרויות ביניים.

מקריאת הראיונות עם המתרגמים השונים עולה כי מטפורות שלפיהן המתרגם הוא "מחבר" מעניקות לו וליצירתו חשיבות זהה לזו של מחבר המקור ויצירתו; ואילו מטפורות שלפיהן המתרגם הוא "מעביר" מכפיפות אותו למחבר טקסט המקור וטוענות לשעבודו בדרך זו או אחרת. להלן המילים הקרובות ביותר למתרגם ולמלאכת התרגום במסגרות הסמנטיות של כל אחד מהם:

Le traducteur (המתרגם): auteur (מחבר / יוצר), interprète (מפרש), truchement (בצרפתית עתיקה – דובר, מייצג), bilingue (דו-לשוני), drogman (מתורגמן, מורה דרך), exégète (פרשן של טקסטים עתיקים), paraphraseur (עושה פרפראזות), scoliaste (מלומד הכותב הערות וביאורים לטקסט), traducteur (מתורגמן).

La traduction (מלאכת התרגום): interprétation (אינטרפרטציה, ביאור, פירוש, פרשנות), expression (מבע, ביטוי), adaptation (עיבוד), paraphrase (פרפראזה), transposition (שינוי מקום, שינוי סדר), représentation (ייצוג).

4.2 מטפורות העוסקות ביחס שבין טקסט היעד והמתרגם לבין טקסט המקור

ומחברו

1. ז'אק אנסה – משורר ומתרגם:

1.1 Je crois qu'écrire et traduire participent du même mouvement, les traducteurs de poètes sont souvent eux-mêmes des poètes.

Traduire est en même temps une activité foncièrement humaine. Si radicale même, qu'aucun homme ne vit sans traduire. La perception, déjà, est une forme de traduction. Percevoir, c'est organiser le chaos des phénomènes en une représentation. C'est comprendre - c'est-à-dire reconnaître- ce qui, au départ est opaque, confus parce qu'insignifiant. C'est passer de l'insignifiance du réel (qui déborde toujours nos modes d'appréhension) au monde du sens - à la réalité (qui

est ce que je perçois à travers le prisme de ma langue et de ma culture. Traduire, alors, ce sera effacer le texte original **pour que puisse naître un texte analogue** : un texte qui soit, à son tour, dans une autre langue, une organisation subjective du discours. Laquelle ne consistera pas à transporter le sens mais à le construire. Comme le fait la perception (Destremau a).

1.1 תרגום מילולי לעברית : אני מאמין שלכתוב ולתרגם שייכים לאותה גישה : מתרגמי המשוררים, הם לעיתים קרובות משוררים בעצמם. יחד עם זאת, ביסודו של דבר, התרגום הוא פעולה אנושית כה בסיסית, שאין אדם החי מבלי לתרגם. אופן התפיסה הוא כבר סוג של תרגום. התפיסה היא הידיעה איך לארגן את כאוס התופעות למצגת מוחשית. זה להבין – כלומר להכיר במה שהיה מעורפל ומבלבל כי היה חסר-משמעות. זה לעבור מחוסר המשמעות של המציאות (שתמיד גולשת מעבר לדרכי התפיסה שלנו) אל עולם ההיגיון – אל המציאות (שאותה אני תופס דרך הפריזמה של השפה ושל התרבות שלי). לתרגם, אפוא, פירושו למחוק את הטקסט המקורי כדי שיוכל להיוולד טקסט דומה : טקסט שיהיה בתורו בשפה אחרת, ארגון סובייקטיבי של הדברים. טקסט שלא יהיה מורכב מהעברת המשמעות אלא מבנייתה, כמו שעושה זאת התפיסה.

נושא המטפורה : la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי : faire naître un texte analogue (ללדת טקסט דומה)

ז'אק אנסה דן ביכולת של טקסט דומה להיוולד (pour que puisse naître un texte analogue) ומכאן משתמע שמלאכת התרגום פירושה faire naître -מישהו "ילד" את הטקסט, ברא, יצר אותו.

במסגרת הסמנטית של analogue (דומה) ניתן למצוא את המילים : comparable (בר השוואה), ו-éivalent (שווה-ערך).

הרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין faire naître un texte analogue (ללדת טקסט דומה) טמון במעשה הבריאה : כפי שבלידה בא לעולם יצור חדש ואוטונומי, כך לפי ז'אק אנסה, מלאכת התרגום בונה משמעות של טקסט אשר מתקיים בזכות עצמו, הוא שווה ערך לטקסט המקור ואיננו נחות ממנו.

מאחר שמלאכת התרגום מכונה : une activité foncièrement humaine (פעולה אנושית כה בסיסית), אתייג את דבריו במלואם כשיפוט ערכי + .
 יש לציין כי ז'אק אנסה פוסל במפורש את "מטפורת ההעברה" של דה לאון (2010) באמרו כי לתרגם פירושו שיוכל להיוולד טקסט דומה, Laquelle ne consistera pas à transporter le sens , mais à le construire. Comme le fait la perception המשמעות אלא מבנייתה, כמו שעושה זאת התפיסה).

2. פול בנסימון – מרצה לתרגום ומייסד כתב העת לתרגום *Palimpsestes* [פְּלִמְפֶּסְטִים] :

2.1 Vouloir garder un peu de la poussière d'or qui enlumine le poème original,

nier que la puissance démiurgique du Verbe poétique soit toute captive de sa langue d'origine, c'est en somme aspirer à métamorphoser l'obstacle en transparence [...] (Raguet 2006).

2.2 : Nous avons pris le mot " **palimpseste** " dans un sens très large, comme une métaphore de la traduction, pour considérer que cette opération efface le premier texte pour en écrire un nouveau [...] (De Almeida 1998).

2.1. תרגום מילולי לעברית : לרצות לשמר מעט מאבק הזהב המעטר את השיר המקורי, לכפור בכך שהכוח היצירתי של הדיבר הפיוטי שבוי כולו בשפת המקור, בסופו של דבר, זה לשאוף להפיכת המכשול למוֹבְּנוֹת [...].

2.2 : תרגום מילולי לעברית : אנו משתמשים במילה Palimpseste במובן מאוד רחב, כאילו הייתה זו מטפורה של התרגום, לאמור פעולה זו מוחקת את הטקסט הראשוני ומאפשרת לנו לכתוב טקסט חדש.

2.1 נושא המטפורה : la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הצירי : vouloir garder un peu de la poussière d'or (רצון לשמר מעט מאבק הזהב)

משמעות הביטוי une poussière de (מספר רב מאוד), multiplicité (ריבוי). במסגרת הסמנטית של or (זהב) ניתן למצוא את המילה brillant (נוצץ) ואת הצרוף

grande valeur (ערך רב). שניהם מעידים על מעמדה של המילה or (זהב) כמאייכת חיובית ולכן הסמיכות "אבק הזהב" מעצימה את יופייה של השירה ומעניקה לה הילה הנראית למרחקים. הרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין vouloir garder un peu de la poussière d'or (רצון לשמר מעט מאבק הזהב) הוא הקפדה על קיום דבר, הותרה, השארה. במלאכת התרגום הכוונה להותיר מעט מיופייה של השירה במעבר הבינלשוני לטקסט התרגום. בדרך זו, מעט מ-la poussière d'or (אבק הזהב) עובר מהמקור לתרגום (שיפוט ערכי +). פול בנסימון עומד על הצורך של המתרגם להקל את המעבר משפת המקור לשפת היעד: Aspirer à métamorphoser l'obstacle en transparence. דבריו אלה עולים בקנה אחד עם מאפייני המתרגם ב"מטפורת ההעברה" – הוא מסיר את המכשול המפריע לגשת לטקסט המקור ומבהיר את תכנו (ראה תת-פרק 2.4).

2.2 נושא המטפורת: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: palimpseste (פְּלִימְפֶּסְט)

פלימפססט הוא כתב יד עתיק שנכתב על גבי קלף לאחר שנמחק ממנו כתבו הקודם. במסגרת הסמנטית של palimpseste נמצאות, בין היתר, המילים: manuscrit (כתב-יד), écriture (כתיבה), texte (טקסט), effacé (מחוק), parchemin (נייר קלף), substitution (תחליף), מילוי מקום). פול בנסימון מגדיר בעצמו את פעולת המחיקה של טקסט כרכיב המופשט המפייס בין palimpseste (פלימפססט) ל-la traduction (מלאכת התרגום). בעיניו, תרגום כמוהו כמחיקת טקסט המקור כדי ליצור את טקסט היעד (cette opération efface le premier texte pour en écrire un nouveau). לא ברור לפי דבריו של בנסימון אם מחיקת טקסט המקור היא מוחלטת או שטקסט המקור ניכר בטקסט החדש (שיפוט ערכי +).

3. פייר פורלאן – סופר, משורר, מבקר ספרות ומתרגם :

3.1 La traduction a quelque chose d'une cohabitation, avec ses sautes d'humeurs, ses bonnes et ses mauvaises surprises (Destremau b).

3.1 תרגום מילולי לעברית: התרגום הוא מעין חיים בצוותא, על השינויים במצב-הרוח, על

ההפתעות הטובות והרעות.

נושא המטפורה : la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי : cohabitation (חיים בצוותא)

במסגרת הסמנטית של cohabitation (חיים בצוותא) ניתן למצוא את המילים ואת הצרופים :

coexistence (דו-קיום), ensemble (ביחד), en même temps (בה בעת).

הרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין cohabitation (החיים בצוותא)

הוא הקיום של שניים, זה לצד זה, בה בעת : בחיים בצוותא מדובר בשני שותפים, יהיו אשר יהיו,

אשר חייהם יחד כרוכים בעליות ובמורדות. מאחר שדבריו של פייר פורלאן מותירים מקום

לפרשנות, ייתכן שבדו-קיום במלאכת התרגום הכוונה היא לטקסט המקור ולטקסט היעד

המתקיימים זה לצד זה (גם פיזית על שולחן העבודה של המתרגם). אם כך, קרובותיו של טקסט

המקור (texte source) הן : formation (גיבוש, עיצוב), naissance (לידה), premier (ראשון),

initial (התחלתי, ראשוני), auteur (מחבר), racine (שורש), origine (מקור).

אשר לטקסט היעד (texte cible), קרובותיו הן : but (מטרה), point de mire (מרכז ההתעניינות

לחיוב או לשלילה), viser (להתכוון).

שדות סמנטיים אלה מבליטים את הראשוניות והשורשיות הגלומות בטקסט המקור לעומת

טקסט היעד שבו קיימת רק התפונות, זהו הטקסט שמתעתדים לקראתו והוא עדיין מתהווה.

cohabitation (החיים בצוותא) נותנים לגיטימציה לקיומם של שני טקסטים נבדלים אלה זה לצד

זה. לא מן הנמנע שבעת התרגום ייערמו קשיים לא מעטים בפני המתרגם ; ולעיתים, פתרון

תרגומי זה או אחר יהיה בבחינת ses bonnes et ses mauvaises surprises (הפתעות

טובות/רעות בדו-קיום הזה). מכל מקום, בבסיס המטפורה של פייר פורלאן נשמר הדו-קיום ועל

כן אתייג מטפורה זו כחיובית (שיפוט ערכי +).

4. **רובר פפן** – עורך ומתרגם :

4.1 : quand on traduit, on va sous les jupes de l'auteur – si l'on peut dire ! – et, peu à

peu, on commence à comprendre comment fonctionne un roman, les ficelles :

comment ça marche, en gros. À partir de là, découvrir un bon roman devient

possible (Unwalkers a).

4.1 תרגום מילולי לעברית: כשמתרגמים, הולכים מתחת לחצאית ולתחתונית של הסופר - אם

אפשר להתבטא כך - ואז, אט אט מתחילים להבין איך מתנהל הרומן, מבינים את כל

הטריקים ואיך זה פועל בגדול. מכאן ואילך, ניתן לגלות מהו רומן טוב.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: on va sous les jupes de l'auteur (הולכים מתחת לחצאית ולתחתונית של

הסופר).

מלבד משמעותו הקונבנציונאלית, לשם העצם jupe (חצאית) קיימות משמעויות נוספות

בצרפתית:

Surface latérale d'un piston, qui s'adapte à la paroi interne du cylindre (משטח צידי של

בוכנה, שמתכוון לחלק הפנימי של הצילינדר, דהיינו, גליל הבוכנה), וכך Carénage de tôle placé

à la partie inférieure d'un véhicule pour améliorer l'aérodynamisme (מעטפת

אווירודינמית ממתכת בחלק התחתון של רכב לשיפור האווירודינמיקה).

משתי המשמעויות הנוספות הללו מתברר כי המילה jupe מתארת את המקום שבו מתרחשת

הפעילות החשובה וההכרחית (של הבוכנה ושל הרכב). מכאן משתמע הרכיב המופשט המפייס בין

la traduction (מלאכת התרגום) ל-jupe: גם כדי להבין איך מתנהל רומן יש להימצא במרכז

העניינים, במקום ההתרחשות האמיתית דהיינו, מתחת לחצאית ומתחת לתחתונית של הסופר.

עצם ההסתייגות של רובר פפן: si l'on peut dire (אם אפשר להתבטא כך) וההמשך שבו הוא

מראה שמתחת לחצאית ולתחתונית זה בפירוש מקום העבודה של המתרגם מעיד על כך שאין כאן

כוונה לחדירה לאינטימיות הסופר או למציצנות, אלא לפירושים האחרים של המילה jupe, ועל כן

אני מתייגת את סך הדברים כשיפוט ערכי +.

5. המתרגם כריסטוף קלארו:

5.1 On écrit des traductions, car le traducteur est un écrivain. Je dirais que nous

sommes des « **passoires** » : traduire, c'est parfois refaire un texte avec le

sentiment de ne plus savoir écrire (Heuré 2009).

5.1 תרגום מילולי לעברית: מחברים תרגומים, כי המתרגם הוא מחבר. הייתי אומר שאנחנו

"מסננות": לתרגם, זה לעיתים לשכתב טקסט בתחושה שאינך יודע לכתוב עוד.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: passoire (מסננת)

במסגרת הסמנטית של passoire (מסננת) ניתן למצוא את המילים clarification (הבהרה),
 dépuraton (זיכוד), épuration (זיקוק), purification (טיהור), tamisage (ניפוי), triage (מיון),
 בירור). המשותף לקבוצת המילים הזאת הוא השינוי המתקיים בחומר במהלך המעבר דרך
 המסננת.

ה"פיוס" בין passoire (מסננת) לבין le traducteur (המתרגם) בא לידי ביטוי בשינוי ששניהם
 מחוללים: המסננת גורמת לשינוי בחומר, ואילו המתרגם מחולל שינוי בטקסט המקור כדי ליצור
 את טקסט היעד. לא ניתן להתעלם מן העובדה שכפי שהחומר המועבר דרך המסננת הוא אותו
 חומר שעבר שינויים מסוימים, כך בטקסט היעד ניתן, כנראה, לזהות את טקסט המקור.
 בהסתמך על קרובותיה של passoire (מסננת) (pureté – צחות ו- dépuraton – זיכוד), סביר
 שהשינוי שנעשה בטקסט המקור הוא שינוי לטובה; בנוסף, איזו של המתרגם כ-écrivain (סופר)
 מעיד על שיפוט ערכי +. אך יחד עם זאת, הוראותיו הפיגורטיביות של שם העצם passoire
 במילון Le nouveau Petit Robert (2009) הן "אינו שומר דבר", כלומר, הכול נשפך דרך המסננת
 ומאום לא נשאר, וכן: "מְחוֹרָר, מאפשר מעבר לכל דבר ללא סינון" (שיפוט ערכי –). ייתכן
 שמלאכת התרגום, שבה המתרגם נדרש, לכאורה, רק לשכתב את טקסט המקור, יוצרת אצל
 כריסטוף קלארו, אך כפי שהוא מסייג – c'est parfois (רק לעיתים), תחושה שהוא אינו שומר
 דבר ואינו מסוגל עוד לכתוב בעצמו. בסיכומו של דבר, מכלול דבריו של כריסטוף קלארו מציג
 שיפוט ערכי ±.

6. המתרגם מרק שנטייה :

6.1 [...] Il serait bon - et utile- de penser aussi, parfois, au traducteur comme sangsue

amoureuse, comme aimable et nécessaire parasite. Au nombre de ses

motivations figure nécessairement un vampirisme jouisseur [...] (Destremau c).

6.1 תרגום מילולי לעברית: רצוי וגם יעיל היה לחשוב לפעמים על המתרגם כעל עלוקה מאוהבת,

כעל טפיל נחמד ונחוץ. בין מניעיו, נמצא בהכרח ואמפיריזם ("ערפדיות") נְהַנְתָּנִי [...].

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים: א. *sangsue amoureuse* (עלוקה מאוהבת), *aimable et nécessaire*

parasite (טפיל נחמד ונחוץ)

ב. *vampire jouisseur* (ומפיר נהנתני)

א. הואיל ושם העצם *parasite* (טפיל) מופיע במסגרת הסמנטית של *sangsue* (עלוקה), אציג את קרובותיהם של שני שמות העצם הללו יחדיו: *exploiteur* (נצלן), *collant* (מישהו שנדבק ושלא ניתן להיפטר ממנו), *personne avide* (חמדן, רודף בצע), *pique-assiette* (אוכל על חשבונם של אחרים), *dépendance* (תלות).

אשר ל- *amoureuse* (מאוהבת), *aimable* (נחמד) ו- *nécessaire* (נחוץ), שלושתם מאייכים חיוביים; השניים הראשונים שייכים לשדות סמנטיים אנושיים ושלושתם יחד עומדים בניגוד גמור לטפיל, עלוקה וקרוביהם;

הרכיב המופשט המפייס בין *le traducteur* (המתרגם) לבין *sangsue amoureuse* (עלוקה מאוהבת) ו- *aimable et nécessaire parasite* (טפיל נחמד ונחוץ) הוא הקיום המותנה של שניהם בקיומו של אחר: כשם שעלוקה וטפיל אינם מתקיימים ללא פונדקאי כך גם קיומו של המתרגם מוטל בספק ללא טקסט מקור. מתוך המסגרת הסמנטית המשותפת ל"עלוקה" ול"טפיל" עולה שהם בדרך כלל כינויי גנאי, והנה כאן מצטרף ל- *sangsue* (עלוקה) שם התואר *amoureuse* (מאוהבת), ול- *parasite* (טפיל) מצטרפים שמות התואר *aimable* (נחמד) ו- *nécessaire* (נחוץ). שמות תואר אלה לא רק מעדנים אלא יוצרים ניגוד של ממש לעלוקה ולטפיל, ואף הופכים אותם לחביבים ולרצויים.

מכאן ניתן להסיק כי בהיותו טפיל או עלוקה, המתרגם עלול להיחשב נצלן, חמדן וכדי, אולם האוקסימורון שבו משתמש מרק שנייה ממתן את המשמעות השלילית של הטפיל ושל העלוקה; אמנם הם מוצצים לשדם של אחרים (מחברי טקסט המקור) אך הם פועלים מתוך אהבה ומתוך נחמדות; הם חביבים ויותר מכל - קיומם נחוץ (שיפוט ערכי ±).

ב. במסגרת הסמנטית של *vampire* (ומפיר) ניתן למצוא את המילים ואת הצרופים: *fantôme*

(ערפד), *sucer le sang* (למצוץ את הדם), *meurtrier cruel* (רוצח אכזרי), *crimes* (פשעים)

sadique (סדיסטי).

מלבד הצד התלתי באחר כמו במקרה של sangsue (עלוקה) ושל parasite (טפיל), ומפיר חושף צד אכזרי וסדיסטי אצל המתרגם אשר מרק שנטייה מעצים אותו בעזרת שם התואר jouisseur (נהנתני) (שיפוט ערכי -).

7. המתרגמת קלוד זמנואלי :

7.1 : Un traducteur est un écrivain de l'ombre. » Il ne prendra jamais la place d'un écrivain. Il y a un côté très malsain dans la traduction : quelque chose qui se rapproche du voyeurisme, lorsque l'on pompe l'écrivain sur lequel on travaille. Mais parallèlement, on insuffle au moins autant que tout ce qu'on peut pomper. Un traducteur n'est qu'un écrivain en second, en italiques, entre parenthèses. Il n'existe que dans les notes de bas de page, sous la forme d'abréviations (NDT), en italique dans la voix de l'autre, entre parenthèses pour la voix de l'autre. **Ça a un côté un peu Pygmalion**, et en même temps un côté touche-à-tout, alors que lorsque l'on écrit soi-même, il n'y a qu'une seule écriture : la sienne (Le cercle point).

7.1 תרגום מילולי לעברית : המתרגם הוא סופר בצל הסופר. הוא לעולם לא יתפוס את מקומו של הסופר. בתרגום, קיים פן מאוד חולני : משהו שמתקרב למציצנות, כאשר שואבים מהסופר שעל יצירתו עובדים. אך במקביל, מפיחים בו רוח לפחות באותה מידה שיכולים לשאוב ממנו. המתרגם הוא רק משנה לסופר, הוא מופיע באותיות נוטות, בסוגריים. הוא אינו קיים אלא בהערות שוליים, בצורת ראשי תיבות (הערת המתרגם), באותיות נוטות כקולו של האחר, בסוגריים במקום קולו של האחר. יש בו - מצד אחד - משהו מפיגמליון ומצד שני - רצון לעסוק בכל דבר (לגעת בכול), בעוד כאשר אתה הנך הכותב, קיים סגנון אחד בלבד : שלך עצמך.

נושא המטפורה : le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוויים : א. voyeur (מציץ)

ב. Pygmalion (פיגמליון)

א. במסגרת הסמנטית של voyeur (מציצן) ניתן למצוא את המילים ואת הצרופים : déviation sexuelle (סטייה מינית), intimité (אינטימיות), morbide (חולני), curiosité (סקרנות). הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין voyeur (מציצן) הוא החדירה לאינטימיות – אצל המציצן זוהי חדירה מופרזת לרשות הפרט מתוך חולניות גרידא, בעוד אצל המתרגם זוהי חדירה לחייו ולעולמו של הסופר כדי לדלות את מירב המידע על אודות אורחותיו (on pompe on insuffle au moins autant : (l'écrivain sur lequel on travaille), להזדהות עמו ולהפיק את טקסט היעד. יחד עם זאת, לפי דמנואלי יש בה, במלאכת התרגום, גם פן חיובי מלבד המציצנות : que tout ce qu'on peut pomper (היא מפיתה רוח חיים בטקסט המקור לפחות באותה מידה שהיא שואבת ממחבר טקסט המקור) (שיפוט ערכי ±).

ב. במסגרת הסמנטית של Pygmalion (פיגמליון) נמצאים, בין היתר, המילים והצרופים : sculpteur (פֶּסֶל), amoureux (מאוהב), haine (שנאה), œuvre parfaite (יצירה מושלמת). הרכיב המופשט המפייס בין Pygmalion (פיגמליון) לבין le traducteur (המתרגם) בא לידי ביטוי באופן אמביוולנטי : פיגמליון היה אמנם פסל-אמן והקדיש את חייו ליצירת פסל אישה בעל יופי מושלם. כלומר, מדובר בפֶּסֶל שאיכות עבודתו גבוהה מאוד. יחד עם זאת, לפי המיתולוגיה היוונית והרומית הוא היה גדול שונאי הנשים (המילטון, 1982 : עמ' 82). מכאן סביר שמחד גיסא, כמו פיגמליון, המתרגם הוא אמן המתרכז כל כולו במלאכתו ושואף לשלמותה, ומאידך גיסא, יש בו un côté touche-à-tout (הוא נכסף לגעת בכל, לכתוב בעצמו וליצור), ומכאן ייתכן ששנאת הנשים מתבטאת אצלו בשנאה לסופר או אולי בקנאה בו (שיפוט ערכי ±). בין כך ובין כך, דמנואלי מסכמת : Lorsque l'on écrit soi-même, il n'y a qu'une seule écriture : la sienne : איננו הכותב משום ש] כאשר אתה, הנך הכותב, קיים סגנון אחד בלבד : שלך עצמך.

8. פול ממי – מתרגם סרטים :

8.1 : Le traducteur est le comédien de leurs mots [des créateurs], qu'il est le soliste se saisissant de leur partition qu'il peut épanouir ou massacrer ? Le traducteur est un esclave dont on dépend (Memmi).

8.1 תרגום מילולי לעברית: המתרגם הוא שחקן תיאטרון המשתמש במילותיהם [של היוצרים]. הוא הסולן האוחז בפרטיטורה שלהם ובכוחו לתת לה לפרוח או להרוס אותה. המתרגם הוא עבד אשר תלויים בו.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים: א. comédien (שחקן תיאטרון)

ב. soliste (מוזיקאי סולן)

ג. esclave (עבד)

במסגרת הסמנטית של comédien (שחקן תיאטרון) כמו גם של soliste (מוזיקאי סולן) ניתן למצוא את המילים: artiste (אמן), interprète (מבצע, פרשן), ובמקרה של שחקן תיאטרון גם - hypocrite³ (משחק תפקיד, מעמיד פנים). הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם), ל-comédien (שחקן תיאטרון) ול-soliste (מוזיקאי סולן) הוא היותם אמנים (במקרה של מוזיקאי ושל מתרגם מדובר באומן הנותן הופעת יחיד); לפי פול ממי, הצלחת מעשה אמנותו או כישלונו תלויים אך ורק בו: Il peut épanouir ou massacrer leur partition (שיפוט ערכי +). קרובותיו של esclave (עבד) הן: non libre (לא חופשי), dépendance d'un maître (תלות באדון), soumis (כפוף, צייתן).

מטפורה זו מחזקת את הגישה שלפיה המתרגם כפוף למחבר טקסט המקור (ראה Gavronsky 1977 ו-1988 Chamberlain בתת-פרק 2.4), ומכאן משתמע שהשעבוד הוא הרכיב המופשט המפייס בין esclave (עבד) לבין le traducteur (המתרגם). המתרגם משועבד למחבר טקסט המקור כפי שעבד משועבד לאדונו. יחד עם זאת, לפי דבריו של פול ממי, גם בשעבוד זה קיים היבט חיובי: un esclave dont on dépend, הכול תלויים בעבד, כמו גם במתרגם, ושניהם נחוצים. מאחר ששלוש המטפורות בדבריו המלאים של פול ממי משלבות ב-le traducteur (המתרגם) היבטים חיוביים ושלייליים גם יחד, תייגתי את דבריו של פול ממי במלואם כשיפוט ערכי ±.

³ Le nouveau Petit Robert de la langue française, 2009 בערך: "comédien".

9. המתרגם מוריס-אדגר קואנדרו :

9.1 Le traducteur est **le singe du romancier**. Il doit faire les mêmes grimaces, que cela lui plaise ou non. Traduire est un acte d'amoureuse collaboration. Le traducteur est un **caniche** qui se conduirait comme un **singe**, le singe du romancier (Leys 1992).

9.1 תרגום מילולי לעברית: המתרגם הוא הקוף של הסופר. הוא חייב לעשות אותם הפרצופים, אם זה מוצא חן בעיניו ואם לאו. התרגום הוא שיתוף פעולה שנעשה באהבה. המתרגם הוא פודל שמתנהג כמו קוף, הקוף של הסופר.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים: א. le singe du romancier (הקוף של הסופר)

ב. un caniche qui se conduirait comme un singe (פודל שמתנהג כמו

קוף)

א. קרובותיו של "קוף" הן, בין היתר: imiter (לחקות), sans originalité (חוסר מקורייות),

laideur (כיעור), contrefacteur (זייפן).

שני רכיבים מופשטים מפייסים אני מוצאת בין le traducteur (המתרגם) ל-singe (קוף): האחד הוא רעיון ה"חיקוי", שדנתי בו בהרחבה בתת-פרק 2.4. הרכיב המפייס השני נובע מעצם היות הקוף והמתרגם הדבר הלא אמיתי, הזיוף וחסרי המקורייות.

ב. אשר ל- caniche (פודל), במסגרת הסמנטית שלו נמצאים: manque d'initiative (היעדר

יוזמה), manque d'esprit critique (היעדר חשיבה ביקורתית), וכן הביטוי suivre quelqu'un

pas à pas, fidèlement (לעקוב אחרי מישהו צעד אחר צעד, בנאמנות).

לרעיון ה"חיקוי" כרכיב מופשט מפייס מצטרף באיבר ציורי זה עניין הנאמנות; המתרגם נדרש

להיות נאמן למחבר טקסט המקור כפי שהפודל נדרש להיות נאמן לבעליו (ראה Chamberlain

1988 בתת-פרק 2.4), אך אין מדובר ב"נאמנות" במובן נעלה, אלא בנאמנות מתוך חוסר יוזמה

וחשיבה ביקורתית.

שתי המטפורות שליליות ולכן אתייג את דבריו של מוריס-אדגר קואנדרו כשיפוט ערכי –.

10.1 Le traducteur est-il vraiment une plume, comme on dit du parfumeur qu'il est un nez ? **Une plume creuse**, assurément, car elle doit résonner de l'écho original. Le traducteur n'a pas pour vocation à faire entendre sa propre voix. Il doit parler comme son auteur, il doit mettre ses pas dans ses pas, enfiler sa vieille robe de chambre, chausser ses pantoufles, épier ses tics, guetter ses gestes, et restituer, à la façon d'un **doublure de théâtre**, sa silhouette et les inflexions de sa voix (Bensoussan, 1995, p. 62).

10.1 תרגום מילולי לעברית: המתרגם הוא באמת עט כפי שאומרים על בֶּשֶׁם שהוא אף? עט חלול, ללא ספק, כי הוא חייב להדהד את המקור. אין לו, למתרגם, ייעוד להשמיע את קולו שלו. הוא חייב להתבטא כמו הסופר, הוא חייב ללכת לפי עקבות הסופר, ללבוש את חלוקו הישן, לנעול את נעלי הבית שלו, להתחקות אחרי הטיקים שלו, לעקוב אחר תנועותיו, ולשחזר, כפי שעושה זאת ממלא מקום בתיאטרון, את דמותו ואת ושינויי גוון הקול שלו.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים: א. une plume creuse (עט חלול),

ב. un doublure de théâtre (ממלא מקום בתיאטרון)

א. במסגרת הסמנטית של "creux" ("חלול" בזכר) ניתן למצוא את המילים vide (ריק), futile (חסר ערך, חסר תועלת), insignifiant (מבוטל).

מטפורה זו מנמיכה את המתרגם ומתקשרת, אפוא, לגישה המדגישה את נחיתותו ושעבודו למחבר טקסט המקור (ראה Gavronsky 1977 בתת-פרק 2.4). לפי גישה זו, למסגרת הסמנטית של המתרגם משתייכות, בין היתר, גם המילים: inférieur (נחות), secondaire (משני), asservi (כפוף), invisible (בלתי נראה).

אמנם אלבר בנסוסן מנסה להאדיר את המתרגם בהשוואה לֶבֶשֶׁם בעצם השימוש בכלי המשרת כל אחד מהם לצורך כינוי; הכינוי nez (אף) לֶבֶשֶׁם מקובל בצרפתית, ולרגע נדמה שגם הכינוי plume (עט) עשוי להלום את המתרגם, אולם במקרה של המתרגם, העט חלול משום שעליו להדהד את המקור (résonner de l'écho original) והדבר בעוכריו. המתרגם מצטייר כחסר

אישיות משלו וכריק מתוכן - כמו העט (une plume creuse), וזהו הרכיב המופשט המפייס ביניהם (שיפוט ערכי -). בנוסף על כך, המתרגם נדרש לחדור לחייו האינטימיים ביותר של הסופר, להתחקות אחר מעשיו ואורחותיו עד הפעוט שבמאפייניו: Il doit parler comme son auteur, il doit mettre ses pas dans ses pas, enfiler sa vieille robe de chambre, chausser ses pantoufles, épier ses tics, guetter ses gestes (ראה "מטפורת ההיטמעות" בתת-פרק 2.4).

קריאתו המפורשת של אלבר בנסוסן למתרגם ללכת לפי עקבות הסופר ולעקוב אחר תנועותיו מדגימה היטב גם את "מטפורת הפסיעות" (שם).

ב. במסגרת הסמנטית של un doublure de théâtre (ממלא מקום בתיאטרון) נמצאים המילים והצרופים: acteur secondaire (שחקן משני, טפל, שולי, זוטר), remplaçant (ממלא מקום), cascadeur (כפיל), pas authentique (לא אותנטי).

הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין un doublure de théâtre (ממלא מקום בתיאטרון) הוא אי היותם הדבר האמיתי, המקורי והאותנטי. המתרגם אמור להתחקות אחר המחבר בכל מאודו ולהזדהות עימו ולפי אלבר בנסוסן, פסגת הצלחתו פירושה, בסך הכול, restituer, à la façon d'un doublure de théâtre, sa silhouette et les inflexions de sa voix_ (להיות משני וטפל כמו ממלא מקום בתיאטרון, ולהדהד את המקור) (שיפוט ערכי -). מטפורה זו מזכירה, בה בעת, את "מטפורת ההיטמעות" ואת "מטפורת גלגול הנשמות" של דה לאון (שם);

ההזדהות של המתרגם עם מחבר טקסט המקור הנה טוטאלית: פיסית ורגשית.

לסיכום תת-פרק זה, מתוך 17 המטפורות שהצגתי לעיל ושעסקו כולן ביחס שבין המחבר וטקסט המקור לבין המתרגם וטקסט היעד, שלוש מטפורות - של ז'אק אנסה - faire naître un texte analogue (ללדת טקסט דומה) ושל פול בנסימון - vouloir garder un peu de la poussière d'or (רצון לשמר מעט על אבק הזהב) ו-palimpseste (פלימפססט) - תויגו כחיוביות ללא כל עוררין, שתי מטפורות - של אלבר בנסוסן - une plume creuse (עט חלול) ו-un doublure de théâtre (ממלא מקום בתיאטרון) תויגו כשליליות ושאר המטפורות - 12 במספר - הציגו שיפוט ערכי חיובי ושלילי גם יחד; המטפורות הללו נפתחו באיבר ציורי חיובי המאדיר את המתרגם ו/או את מלאכת התרגום, ורק לאחריו או לחלופין - במשמעות אחרת של אותו איבר - הוצגה התייחסות שלילית אליהם. שתי המטפורות החיוביות אינן עולות בקנה אחד לא עם התיאוריות

של גברונסקי (Gavronsky 1977) ולא עם המודלים של דה לאון (2010). לעומת זאת, המטפורה השלילית של אלבר בנסוסן מדגימה במפורש את נחיתותו של המתרגם אל מול מחבר טקסט המקור כפי שדן בה גברונסקי (שם). שאר המטפורות מדגימות בצורה זו או אחרת את משניות המתרגם וטקסט היעד למחבר ולטקסט המקור כפי שהודגם בתת-פרק 2.4.

4.3 מטפורות מגוונות לפי נושאי האיברים הציוריים

בתת-פרק זה אקבץ לפי נושאים, במידת האפשר, את האיברים הציוריים במטפורות שנאמרו על ידי מתרגמים צרפתיים, ואנסה למצוא בהן יסודות משותפים. אפתח בהשוואה החוזרת ונשנית של מלאכת התרגום לאמנות, השוואה אשר מעמידה את המתרגם בדרגת "יוצר" (ראה St. André 2011 בתת-פרק 2.3):

11. מישל גזייה – סופרת, מתרגמת ומבקרת ספרות:

11.1 La traduction, carrefour des imaginaires. La traduction est à la littérature ce que l'interprétation musicale est à la partition: une lecture. Et, comme telle, une forme de récréation. Les traducteurs sont les têtes chercheuses les plus fiables et les vrais découvreurs. Sans leur curiosité, leur obstination, leur dévouement, la littérature serait orpheline et étroitement confinée à nos frontières. La traduction: Comme le dieu Hermès de la mythologie grecque, elle est reine des carrefours (Gazier 2008).

11.1 תרגום מילולי לעברית: [...] תרגום לספרות הוא מה שהביצוע המוזיקלי לתכליל: אינטרפרטציה, וככזה הוא מעין יצירה מחדש. מתרגמים הם המוחות החוקרים המהימנים ביותר והמגלים האמיתיים. לולא סקרנותם, עקשנותם ומסירותם, הייתה הספרות יתומה ונתחמת לגבולותינו. התרגום, כמו האל הרמס מהמיתולוגיה היוונית, הוא המלך של נקודות המפגש.

א. נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: interprétation musicale (ביצוע מוזיקאלי)

ב. נושא המטפורה: la traduction (התרגום כְּלָל)

האיבר הציורי: le dieu Hermès (האל הרמס)

א. במסגרת הסמנטית של *interprétation musicale* (ביצוע מוזיקאלי) ניתן למצוא את המילים: *exécution* (ביצוע, הוצאה לפועל) ו- *jeu* (האופן שבו המבצע משתמש בכלי נגינתו, פרשנות). הדיון ברכיב המופשט המפייס שבין *la traduction* (תרגום) לבין *interprétation musicale* (ביצוע מוזיקאלי) נעשה לאור משוואה שיצרה המרואיינת, שבה היחס בין תרגום לספרות זהה ליחס שבין הביצוע המוזיקלי לתכליל. מדבריה של מישל גזייה ניתן להסיק ש- "*interprétation*" (הפרשנות) בהקשר של מוזיקה היא מטפורה שחוקה מאוד ל"ביצוע" ולכן תורגמה למעלה בהתאם. התייחסותי ל"פרשנות" היא פועל יוצא של סביבת הטקסט ושל ההקשר הנוכחי. היא הרכיב המופשט המפייס בין השניים וככזה, התרגום הוא *une forme de récréation* (יצירה מחדש) (שיפוט ערכי +). בתפיסת התרגום כיצירה מחדש דנתי בדבריו של גולדין (Guldin 2010) בתת-פרק 2.3.

ב. על האל הרמס נכתב: *Il avait les attributions les plus variées* (הוא היה בעל התפקידים / היכולות הרבים ביותר) (המילטון, 1982 עמ' 82). במיתולוגיה היוונית, האל הרמס הוא שליח האלים ותפקידו לשאת את מסריו של זאוס ואת כל צויו אל האלים ואל בני האדם (שם). תפקידו זה של הרמס במיתולוגיה מתקשר לראייתו המסורתית כאל המתרגמים (Beland, 2011, p. 156). קרוב לוודאי שבגלל הימצאותו בין עולם האלים לבין עולמם של בני האדם ובשל תנועתו המהירה והתמידית בין שני העולמות הללו, הוכתר הרמס, בין היתר על ידי מישל גזייה, ל- *reine des carrefours* (מלך של נקודות המפגש). יחד עם זאת, הרמס הוא אל אולימפי אשר היה אהוד מאוד על היוונים אך לא נחשב לאל מדרגה ראשונה (המילטון, שם). מכאן משתמע הרכיב המופשט המפייס בין האל הרמס לתרגום: התרגום הוא *reine des carrefours* - מלך נקודות המפגש (בכללן): מפגש בין תרבויות, בין שפות, בין עמים (ועוד), הוא תמיד מדלג בין עולמות ושייכותו איננה מוגדרת באופן חד משמעי: תרגום עשוי להיקרא אמנות או אומנות, יצירה כשלעצמה או העתקה והעברה ועוד. היותו אל - מחד גיסא וחוסר שייכותו - מאידך גיסא - גורמים לי לתייג את המטפורה הזאת כשיפוט ערכי ±.

12.1 Comme je venais un peu de la musique aussi, et que la lecture était pour moi quelque chose d'essentiel, il m'a semblé rapidement que la traduction pouvait conjuguer ces deux choses, dans la mesure où on considérait le traducteur comme **un interprète au sens musical du terme: celui qui se fait simple récepteur ou transmetteur**, celui qui peut-être a le don d'offrir ce qu'il ne possède pas en propre, et de permettre, s'effaçant, que le texte approche. C'était la même chose pour la façon dont je lisais: sans rien apporter de moi, de personnel, mais en essayant de rester vacant et de me laisser traverser par les images et les rythmes. Il me semblait que ça, peut-être, je savais un peu le faire [...] C'est vraiment le mot, Handwerk, parce qu'il faut beaucoup d'humilité et qu'on recommence chaque jour à neuf son ouvrage, dans une remise en cause perpétuelle. Il y a des erreurs, des accrocs, alors on reprend et on infléchit [...] C'est un métier d'artisan du langage, avec ce que cela suppose de fragile mais de noble aussi. Pour devenir un bon traducteur, il faut mettre son ego en veilleuse (Loick 2011).

12.1 תרגום מילולי לעברית: היות שעסקתי מעט במוזיקה והקריאה היא עבורי משהו חיוני, מהר מאוד הבנתי שהתרגום עשוי לשלב את שני הדברים, במידה שמתייחסים למתרגם כאל מבצע במובן המוזיקלי של המילה: זה שפשוט קולט או מעביר, זה שאולי יש לו הכישרון להעניק מה שאין לו באופן אישי וכך לאפשר, אם יצניע את עצמו, שהטקסט יתקרב. לגבי אופן הקריאה שלי, זה דומה: אינני מביא דבר מעצמי, שום דבר אישי, אני רק מנסה להיות פתוח ומאפשר לתמונות ולמקצבים לחדור דרכי. נדמה היה לי שאת זה, אני אולי אדע לעשות [...] זו אכן המילה הנכונה, אמנות, כי נחוצה הרבה ענווה, ובכל יום, מתחילים את העבודה מחדש, כי זו העמדה בספק אין-סופית. ישנן טעויות, תקלות ואז בודקים ומתקנים ומתגמשים [...] זהו מקצוע של אמנות השפה עם כל העדינות אך גם כל האצילות שבו. כדי להפוך למתרגם טוב, יש לשמור על האגו שלך באור חלש.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: un interprète au sens musical du terme (מבצע במובן המוזיקלי של המילה)

במסגרת הסמנטית של "interprète" נמצאות, בין היתר, המילים : artiste (אומן), musicien (מוזיקאי), chanteur (זמר), וכן צרוף המילים œuvre artistique (יצירה אומנותית).

הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין un interprète au sens musical du terme (מבצע במובן המוזיקלי של המילה) הוא האמנות. לפי דבריו של אוליביה לה ליי, אמנם האמנות מתבטאת - מחד גיסא - בחוסר יכולתם של השניים (המתרגם והמבצע במובן המוזיקאלי) ליצור בעצמם, שהרי הוא אומר על המתרגם celui qui peut-être a le don d'offrir ce qu'il ne possède pas en propre (אולי יש לו הכישרון להעניק מה שאין לו באופן אישי), אך מאידך גיסא, il faut beaucoup d'humilité et qu'on recommence chaque jour à neuf son, ouvrage dans une remise en cause perpétuelle (האמנות מתבטאת בכישרונם לקלוט ולהעביר בענווה וברגש את יצירת המקור ולהפכה לנגישה הן בספרות והן במוזיקה).

הדיון הנסב סביב הפתיחות, הענווה, האצילות והכישרון המאפיינים את המתרגם מעידים, לדעתי, על שיפוט ערכי +.

13. המתרגמת סילויה ברון סופרוויאל :

13.1 Traduire, confie Sylvia Baron Supervielle, est pour moi une nécessité, propre à la musique et à la poésie, qui me détache de la réalité. Dans la solitude du travail personnel, la lame de la passion est redoublée et partagée (Canal Académie).

13.1 תרגום מילולי לעברית : לתרגם, מתודה סילויה ברון סופרוויאל, זה עבורי הכרח שהוא

ייחודי למוזיקה ולשירה, שמנתק אותי מהמציאות. בבדידות שבעבודה האישית, להב

התשוקה נעשה חד עוד יותר וטוב לחלוק בו.

נושא המטפורה : la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי : la musique et la poésie (מוזיקה ושירה)

במסגרת הסמנטית של musique (מוזיקה) נמצאות, בין היתר, המילים : art (אמנות), ו-passion (תשוקה).

במסגרת הסמנטית של poésie (שירה) נמצאים, בין היתר צרופי המילים : Art du langage (אמנות השפה), ו- émotion poétique (רגש פואטי).

אשר לרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין la musique et la poésie (מוזיקה ושירה) : תרגום, לפי סילויה ברון סופרוויאל, אינו גחמה או בחירה אקראית של המתרגם אלא נחיצות, תשוקה וייעוד שלו - une nécessité, propre à la musique et à la poésie, בדומה לכישרונם המולד של מוזיקאים ומשוררים, אשר עיסוקם במלאכת המחשבת אינו מוטל בספק. עוד משותפים, לדעתה, לתרגום, למוזיקה ולשירה : la poésie travail personnel, lame de la passion est redoublée et partagée - העשייה האמנותית בדד, הניתוק מן המציאות, והרצון לחלוק את התשוקה האמנותית עם האחר (עם הקוראים או עם קהל המאזינים) (שיפוט ערכי +).

14. כריסטין רגה – מתרגמת ומרצה לתרגום :

14.1 [Traduire] C'est une entreprise créative. Donc, nécessairement, comme tous les créateurs, le traducteur risque de ne pas être reçu comme on l'attend. Et puis il y a une autre dimension : même si le traducteur s'implique énormément dans le texte, toute traduction reste subjective[...] Le traducteur travaille au niveau du texte et de la texture du texte, donc de la textualité. C'est bien cette matière qui est en jeu et c'est avec cette matière que l'on travaille comme un **sculpteur** (Pourmazâheri 2008).

14.1 תרגום מילולי לעברית : [תרגום] הוא משימה יצירתית. לכן המתרגם, ככל היוצרים, עלול בהכרח לא להתקבל כפי שמצפים ממנו. נוסף על כך, קיים עוד ממד : אף אם המתרגם מתמסר כל כולו לטקסט, כל תרגום נשאר סובייקטיבי. מתרגם עובד ברמת הטקסט וברמת מבנה הטקסט, כלומר, הוא עובד ברמת הטקסטואליות. אם כן, הטקסט הוא החומר ואתו עובדים כפי שעושה זאת הפסל.

נושא המטפורה : la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי : la sculpture (פיסול)

במסגרת הסמנטית של sculpture (פיסול) ניתן למצוא את המילים והצרופים : art (אמנות),

création (יצירה) ו- taille des pierres (חציבה באבן).

הרכיב המופשט המפייס בין la sculpture (פיסול) לבין la traduction (מלאכת התרגום) טמון הן

באופן התייחסותם של המתרגם ושל הפסל לחומר שאתו הם עובדים והן באופי העבודה :

הטקסט הוא כחומר ביד היוצר (une entreprise créative) והמתרגם עושה בו באופן סובייקטיבי

כרצונו ומשנה אותו לפי ראות עיניו, בדיוק כפי שפועל הפסל. שניהם יוצרים, מתמסרים

למלאכתם וביצירתם הם ניכרים (שיפוט ערכי +).

דבריה של כריסטין רגה על הסובייקטיביות של המתרגם (toute traduction reste subjective)

תואמים את "מטפורת ההיטמעות" של דה לאון (De Leon 2010) שעל פיה בתהליך שבו

המתרגמים מטמיעים רעיונות והופכים אותם לשלהם הם חייבים להפוך עצמם למחברים, וגם

לשנות את יצירת המחברים כשהם מפרקים ויוצרים אותה מחדש (ראה תת-פרק 2.5).

נושא נוסף השב ועולה מתוך המטפורות שבהן משתמשים המתרגמים קשור לים, לשיט ולמים

כפי שאדגים כעת :

15. כשהמתרגם **פייר בונדיל** נשאל אם הוא מסכים עם אותם מתרגמים המעידים על עצמם

שלפני הכול הם petits artisans (אומנים)⁴ הוא עונה :

15.1 Je préfère le terme de **soutier**. J'ai du cambouis jusqu'aux coudes mais il n'y

aura pas de problème grave dans la salle des machines (Lepage b 2011).

15.1 תרגום מילולי לעברית : אני מעדיף את המונח מכונאי של אונייה. אני יוצא מרוח שמן סיכה

עד המרפקים אך לא תתעורר שום בעיה רצינית בחדר המכונות.

נושא המטפורה : le traducteur (המתרגם)

soutier (מכונאי של אונייה)

במסגרת הסמנטית של soutier (מכונאי של אונייה) נמצאים, בין היתר, המילים והצרופים :

matelot (נער סיפון) alimenter les chaufferies d'un navire (הזנת חדר הדוודים שבאונייה),

charbon (פחם).

⁴ Partagez-vous l'avis de ces traducteurs qui se décrivent avant tout comme des petits artisans? נוסח השאלה בצרפתית

לפי מילון (2009) Le nouveau Petit Robert לשם העצם *soutier* יש גם הוראה פיגורטיבית אשר שופכת עליו נקודת אור נוספת:

Personne qui effectue une tâche ingrate et est peu considérée mais généralement indispensable (אדם המבצע עבודה כפויית טובה ושאינ מעריכים אותה רבות, אך בדרך כלל זוהי עבודה שאי אפשר בלעדיה). כדי לפייס בין *le traducteur* (המתרגם) לבין *soutier* (מכונאי של אונייה) אדון, ראשית, בשני עולמות המשתמעים מן המטפורה שלעיל ואשר עומדים זה לצד זה מבלי שלכאורה יהיה ביניהם כל קשר: מצד אחד – העונג והפסטורליות שבשיט אונייה בים, המרחבים והשקט. מצד שני – העבודה השחורה והמייגעת של מכונאי האונייה; הוא אמנם מרוח בשמן סיכה עד המרפקים כשהוא נמצא בחדר המכונות הסגור והרועש שבאותה האונייה (*J'ai du cambouis jusqu'aux coudes*) אך יחד עם זאת, השיט הציורי והשלו של האונייה איננו אפשרי בלעדי אותה העבודה הקשה והמלוכלכת שלו. מכונאי זה הוא התנאי לקיומו של השיט המענג ורק הוא יודע להתגבר על התקלות העלולות להתעורר בדרך. נחיצות זו והעבודה הדורשת מאמץ רב הן הרכיבים המופשטים המפייסים בין *le traducteur* (המתרגם) לבין *soutier* (מכונאי של אונייה); עבודת המתרגם, בהקבלה, משולה לעבודה קשה ומייגעת, אך היא הכרחית להפקת המוצר המוגמר. טקסט היעד עשוי להסב קורת-רוח לקוראיו רק הודות לאותה עבודה קשה המאפיינת את תהליך התרגום. במטפורה זו נעשה שימוש מורכב במטפורה מרחבית: המתרגם נמצא בחדר המכונות באונייה, ומכאן משתמע שהוא נמצא בקומה תחתונה, למטה. לייקוף וג'ונסון (Lakoff and Johnson 1980) טוענים כי המיקום במרחב מהותי בתפיסה האנושית, וכל שימוש במושגים מן המרחב, כגון "למעלה", "למטה", "קדימה" וכדומה, מעיד על תפיסה תרבותית מסוימת. "למטה", למשל, פירושו פחות טוב, פחות מצליח בתרבות המערבית (*ibid.*: p.22). על אף הוראתו הפיגורטיבית המקובלת של שם העצם *soutier* – עבודה שאינ מעריכים אותה רבות, ועל אף השימוש במטפורה המרחבית, נראה לי כי הסך הכולל של הדברים מזכה אותם בשיפוט ערכי +. כמו כן, מטפורה זו קרובה ביותר ל"מטפורת היעד" של דה לאון (ראה תת-פרק 2.4): כפי שעל המכונאי לעשות כל מה שביכולתו כדי לאפשר את קיומו של השיט המהנה וזהו יעדו (לרבות הגעה ממשית לנקודת היעד בשיט), כך גם על המתרגם לעשות את כל הנדרש כדי להפיק את טקסט היעד, גם אם הדבר כרוך בעמל רב.

16. המתרגמת איזבל קלינובסקי :

16.1 [...] on sait qu'on va faire un voyage pendant 6 mois à bord d'un bateau où on est en train de ramer dans le trente-deuxième entrepont. On est les soutiers du trente-deuxième entrepont. Il faut que physiquement on tienne le truc pendant six mois... comme des sortes de moines zen dans leur cellule (Kalinowski 2002).

16.1 תרגום מילולי לעברית: [...] יודעים שיוצאים להפלגה בת שישה חודשים על אונייה שבה חותרים במדור השלושים ושתיים. מפעילים את המדור השלושים ושתיים. יש להחזיק פיזית את הדבר הזה במשך שישה חודשים [...] כמו סוג של נזירי זן בתאיהם.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים: א. Le soutier dans un voyage pendant 6 mois à bord d'un bateau.

(מכונאי האונייה בהפלגה בת שישה חודשים)

ב. une sorte de moine zen (סוג של נזיר זן)

א. במסגרת הסמנטית של soutier דנתי במטפורה הקודמת של פייר בונדיל. גם כאן חוזר רעיון

העבודה הקשה והמייגעת כרכיב מופשט מפיסס בין le traducteur (המתרגם) לבין Le soutier

dans un voyage pendant 6 mois à bord d'un bateau (מכונאי האונייה בהפלגה בת שישה

חודשים), אלא שכאן נוסף לו ממד הזמן: un voyage pendant 6 mois. עבודת המתרגם, כמו

ההפלגה, מוגבלת לזמן מסוים. המטרה היא שהמכונה הענקית הזאת – האונייה (או המתרגם) –

תפעל במשך שישה חודשים ותצליח להגיע לקו הסיום: Il faut que physiquement on tienne:

Le truc pendant six mois. גם כאן ניכרת נחיצותו של המתרגם ועל כן תייגתי את המטפורה

כשיפוט ערכי +.

ב. במסגרת הסמנטית של un moine zen (נזיר זן) נמצאים, בין היתר, הצרופים והמילים: l'écart :

du monde (פרישות מן הציבור), persévérance (דבקות, נחישות).

המשותף לנזיר זן ולמתרגם הוא ההסתגרות במקום מסוים, ההתבודדות (בין אם מבחירה בין אם

לאו) וההתרחקות עד לסיום המשימה; עבור נזיר הזן סיום המשימה הוא הגעה בנחישות לרגע

גילוי האמת והגאולה באמצעות ישיבת מדיטציה כהארה פנימית (לנצמך⁵). ועבור המתרגם - סיום

⁵ העדר תאריך בתוך הסוגריים פירושו שמדובר באתר אינטרנט ותאריך הפרסום אינו ידוע

המשימה פירושו הפקת טקסט היעד המיוחל בסימו של המסע המעיף; הנחישות הדרושה כדי לעמוד במשימה מעידה על שיפוט ערכי +.

17. המתרגמת פלורנס הרבולו :

17.1 Un traducteur est **un caméléon**. Ça peut être frustrant pour des gens qui ont un orgueil d'auteur, mais moi, je suis d'abord traductrice. Le traducteur est un auteur second. C'est un peu comme en voile. J'ai toujours préféré d'être **équipière**. Je n'ai pas une nature de barreuse (Vibart 2007).

17.1 תרגום מילולי לעברית: מתרגם הוא זיקית. לאנשים המתגאים להיות סופרים, זה אולי מתסכל, אבל אני קודם כל מתרגמת. מתרגם הוא מחבר משני. זה דומה לספורט המפרשיות, אני תמיד העדפתי להיות חברת צוות. מטבעי, אינני הגאית.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים: א. un caméléon (זיקית)

ב. un équipier (חבר צוות באונייה)

א. במסגרת הסמנטית של un caméléon (זיקית) נמצאות, בין היתר, המילים: mimétisme (הסוואה) ו- adaptations (הסתגלות).

הפיוס בין le traducteur (המתרגם) לבין un caméléon (זיקית) טמון ביכולת ההסתגלות של שניהם: כידוע, לזיקית יכולת הסוואה מעולה. כדי להסתתר מאויביה, היא משנה את צבעי גופה על פי צבעי הסביבה והאור. צבעה משתנה גם בתגובה לטמפרטורה ולמצבים כמו פחד, איום וכיוצא בזה. כמוה גם למתרגם יכולת להתגמש, להיות פתוח לסגנונות שונים של טקסט מקור ולהתאים אליהם את כתיבת טקסט היעד (שיפוט ערכי +). ניתן, לדעתי, לדמות את יכולת ההסוואה של הזיקית לאי-הנראות שעליה מדבר ונוטי (1992, p. 1). הוא מכנה את המתרגם הלא-מעורב אידיאית ופוליטית "שקוף" וקורא לחלץ אותו מאי-הנראות ומהאנונימיות הללו ולראות בו פרשן, יוצר וסוכן תרבות, העוסק בפעילות שהיא כלכלית, פוליטית ותרבותית לכל דבר. אשר לפחד המאפיין את הזיקית, אני מוצאת בפחד זה הקבלה לחוסר הנוחות של המתרגם בנוגע למעמדו, לצורך התמידי שלו להצדיק את קיומו ולהצטדק בנוגע לטקסט התרגום שלו, שהרי ייתכנו תרגומים רבים ומגוונים לטקסט מקור אחד.

ב. במסגרת הסמנטית של *équipier* (חבר צוות) נמצאות, בין היתר, המילים: *ouvrier* (עובד), פועל), *équipe* (צוות), *partenaire* (שותף, עמית), וכן צרוף המילים: *une même tâche* (משימה אחת).

פלורנס הרבולו דנה במעמד חבר צוות באונייה בהשוואה להגאי, לְנִיט (*barreuse*)⁶. חבר צוות באונייה איננו מוביל כמו ההגאי, הוא אמנם חלק מעבודת צוות, חלק ממאמץ משותף להשלים משימה מסוימת, אך הוא מובל על ידי נִיט האונייה. הפיוס בין *le traducteur* (המתרגם) לבין *un équipier* (חבר צוות באונייה) מתבטא, לדעתי, בראש ובראשונה ברעיון ההיררכיה הברורה באונייה כמו גם בספרות: כפי שאיש צוות הוא מְשֵׁנָה לרב-החובל ולהגאי, כך גם המתרגם שני בחשיבותו למחבר טקסט המקור. מטפורה זו משקפת היטב את נחיתותו ושעבודו של המתרגם למחבר טקסט המקור לפי מטפורת האדיקות של גברונסקי (1977); החידוש בדבריה של הרבולו נובע מהיותו של ההגאי *un équipier*, חלק מעבודת צוות, חלק ממאמץ משותף. השאלה הנותרת כאן ללא תשובה היא כיצד שיתוף פעולה זה בא לידי ביטוי, אם בכלל, ביחסי מחבר טקסט המקור והמתרגם או ביחסי טקסט המקור והמתרגם. השילוב בין פְּן הכניעות לבין פְּן עבודת הצוות שיש בו מן השוויון המעמדי מציג, לדעתי, שיפוט ערכי ±.

18. המתרגמת הלן פרוטו:

18.1. Pour moi, le traducteur est **une éponge**, un interprète, et l'auteur un obsessionnel, un fonceur qui ne prête attention qu'à ses sujets de prédilection (Huet 2011).

18.1 תרגום מילולי לעברית: בשבילי, המתרגם הוא ספוג, פרשן, והסופר הוא אובססיבי, כזה שעושה הכול כדי להתקדם ושמקדיש תשומת לב אך ורק לנושאים המועדפים עליו.

נושא המטפורה: *le traducteur* (המתרגם)

האיבר הציורי: *une éponge* (ספוג)

במסגרת הסמנטית של *éponge* (ספוג) ניתן למצוא, בין היתר, את צרוף המילים: *retenir le liquide* (לשמור את הנוזל), וכן את המילה *absorption* (ספיגה, קליטה).

⁶ שם העצם נכתב בלשון הדוברת בנקבה (*barreuse*) ולא בזכר (*barreur*).

הדיון ברכיב המופשט המפייס בין Le traducteur (המתרגם) לבין une éponge (ספוג) נעשה על בסיס ההשוואה שעושה הלן פרוטו בין מהותו של הסופר לבין זו של המתרגם: הסופר הוא fonceur qui ne prête attention qu'à ses sujets de prédilection (כזה שעושה הכול כדי להתקדם ושמקדיש תשומת לב אך ורק לנושאים המועדפים עליו), הוא עסוק בעצמו ובכתיבה שלו, ואינו מהסס להתקדם על חשבונם של אחרים, בעוד המתרגם אינו אלא מעביר את מה שאינו שייך לו. הוא איננו בוחר את הנושאים לעבודתו. הוא סופג, כלומר – מקבל וקולט, הן את יצירתו של הסופר כדי לתרגם אותה והן את גחמותיו (שיפוט ערכי –).

אם נבחן את המטפורה הזאת לאור "מטפורת ההעברה" של דה לאון (De Leon 2010) על מושג ה"מכולה" הכלול בה, הרי שמודגשת בה מכולת המקור ומחבר טקסט המקור (ibid.: pp. 82-83). אך בעוד דה לאון טוענת שהדגשת מכולת היעד מבליטה את עבודת המתרגם, הרי שלפי הלן פרוטו הדגשת מכולת היעד פירושה דווקא האדרת טקסט המקור ומחברו האובססיבי.

את שלוש המטפורות הבאות קיבצתי יחדיו משום שהן מתקשרות, במידה זו או אחרת, לאלימות הכרוכה בתרגום:

19. המתרגם טיירי מריניאק:

19.1 Un traducteur c'est un **mercenaire**, il prend ce qu'on lui donne [...]

(Unwalkers a).

19.1 תרגום מילולי לעברית: המתרגם הוא שכיר חרב: הוא לוקח את מה שנותנים לו.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: un mercenaire (שכיר חרב)

במסגרת הסמנטית של une mercenaire (שכיר חרב) ניתן למצוא, בין היתר, את המילים ואת

צרופי המילים: gain (רווחים), soldat (חייל), motivation financière (הנעה כספית).

מדברי טיירי מריניאק עולה שהרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין

un mercenaire (שכיר חרב) הוא המניע הכספי הבלעדי שבעשייה: כמו שכיר חרב, כך גם

המתרגם אינו בוחל בשום טקסט מקור כדי להרוויח את לחמו ולוקח את מה שנותנים לו (il)

(prend ce qu'on lui donne). מטפורה זו יוצרת תחושה שהמתרגם חסר כל מניעים אידיאולוגיים

כשהוא בא לבצע את משימתו בדיוק כמו שכיר חרב ואין זאת לזכותו, מה גם שמשימתו היא בעלת אופי אלים.

מעיון בנושא "שכירי חרב" בימינו, מתברר כי אין להם כל הגנה תחת אמנת ז'נבה או כל אמנה בינלאומית אחרת (אסקירה וגורביץ 2005). עובדה זו מקבילה, לדעתי, לתחושת חוסר ההגנה וה"פרגון" או חוסר המקובלות והשייכות של המתרגמים בחברה. חוסר המוסריות של שכיר החרב היא בבחינת שיפוט אתי של המתרגם ושל מלאכתו, ותחושת אי ההגנה היא בבחינת שיפוט של החברה. שתי הבחינות מעידות על שיפוט ערכי –

20. המתרגמת מארי דה פרמונוויל :

20.1 J'ai mesuré une fois encore que le traducteur est vraiment un « **aiguiseur de hache** », pour reprendre une expression de Lincoln. J'étais parfois prise de vertige en face d'une initiative de cette envergure, et l'ambition du projet me faisait parfois craindre de ne pas y arriver [...] (Gillossen 2006).

20.1 תרגום מילולי לעברית: שוב הגעתי למסקנה שהמתרגם הוא באמת "משחזי גרזנים" על-פי אמרתו של לינקולן. לעתים, נתקפתי בסחרחורת אל מול מבצע בהיקף שכזה, ויומרנותו של הפרויקט גרמה לי לחשוש שלא אוכל למלא את המשימה [...].

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: "aiguiseur de hache" ("משחזי גרזנים"), הצירוף מובא במירכאות במקור, אולי משום שזו אמרה.

מובאתו המלאה של נשיא ארה"ב – אברהם לינקולן – הנה: "אילו היו לי שמונה שעות לחטיבת עץ, הייתי מקדיש שש מהן להשחזת הגרזן" (Thinkexist.com).

ממובאה זו ניתן ללמוד כי השחזת גרזן היא הפעולה הקודמת לחטיבת העץ, ויש להקדיש לה זמן ממושך מאוד כדי לבצע את הפעולה שלאחריה. במילים אחרות, התנאי להצלחת משימה כלשהי הוא תשומת הלב הניתנת לתהליך ההכנה לה. פעולת ההכנה הממושכת היא הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין "aiguiseur de hache" ("משחזי גרזנים"); במקרה של המתרגם, בתהליך ההכנה הכוונה היא, לדעתי, לבחירת אסטרטגיית התרגום, להכנת ספרי

היעץ ועוד. יחד עם זאת, גרזן הוא גם כלי מסוכן, ולא ניתן להתעלם מהפוטנציאל לאלימות הטמון בו. על כן תייגתי את סך הדברים של מארי דה פרמונוויל במטפורה זו כשיפוט ערכי ±.

21. ברצוני לסיים את הצגת המטפורות שיש בהן מן האלימות במטפורה של הסופרת **מרגריט יורסנאר**, שעל אף היותה סופרת ולא מתרגמת שיבצתי את דבריה בתת-פרק זה, מכיוון שהיא מגדירה את התרגום באמצעות טרמינולוגיה המתקשרת לאלימות, ובניגוד לשתי המטפורות הקודמות שבהן לא ברור כלפי מי האלימות מופנית, במטפורה הבאה היא מופנית באופן מובהק כלפי המקור:

21.1 traduire c'est comme détruire un objet et tenter de le reconstruire avec ses débris [...] (Halley, 2005, p. 470).

21.1 תרגום מילולי לעברית: לתרגם זה כמו להרוס חפץ ולנסות לבנות אותו מחדש בעזרת חלקיו ההרוסים.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: détruire un objet et tenter de le reconstruire avec ses débris (להרוס חפץ ולנסות לבנות אותו מחדש בעזרת חלקיו ההרוסים)

במסגרת הסמנטית של הפועל détruire נמצאים, בין היתר, הפעלים: démolir (לנפץ, לרסק, למחוצ), abattre (לחסל), anéantir (להשמיד).

קרוביו של reconstruire הם: rebâtir (לבנות מחדש, לשחזר), réédifier (להקים מחדש), relever (להחזיר ולשקם).

במסגרת הסמנטית של débris (החלקים ההרוסים) ניתן למצוא את המילים: reste (שריד), fragment (רסיס, שריד), ruine (חורבות).

מן המילים הרלוונטיות בשדות הסמנטיים הללו משתמע תהליך שבו מצד אחד, נעשה הרס ומצד שני, הבנייה מחדש מוטלת בספק, מכיוון שאין כל בטחון שהניסיון לבנות מחדש את החפץ בעזרת חלקיו ההרוסים יצליח. כמו כן, ניתן להניח שהחפץ המורכב מחדש יהיה נחות מן המקורי; מכאן נובע הרכיב המופשט המפייס בין הנושא לאיבר הציורי: כמו במקרה של הריסת חפץ (détruire un objet), כך גם תהליך התרגום גורם להריסה מוחלטת של טקסט המקור. אין ביטחון שהבנייה מחדש אכן תצלח, אך בכל מקרה, טקסט המקור ניכר בטקסט היעד שכן נאמר ש-reconstruire

avec ses débris (הבנייה מחדש נעשית בעזרת החלקים ההרוסים). מטפורה זו מעמידה בספק את האפקטיביות של מלאכת התרגום ובכל מקרה, התוצר נחות; על כן אני מתייגת אותה כשיפוט ערכי –.

בשלוש המטפורות האחרונות שלעיל מיוחסת למתרגם אלימות פיסית; סטיינר (Steiner 2000), המייחס אף הוא אלימות לתרגום, בונה תהליך תרגום בן ארבעה שלבים: הראשון הוא מתן אמון של המתרגם שאכן טקסט המקור ראוי לתרגום, השני והשלישי הם המתאפיינים באלימות: בשלב השני הפולשני המתרגם נוקט בצעד תוקפני בגלוי כשהוא חודר ולוכד את הטקסט ונוטה לשייך אותו לעצמו. יש בכך מן האלימות שכן מעשה זה הוא בגדר הסגת גבול. השלב השלישי הוא שלב שבו טקסט המקור ומחברו משיבים מלחמה ומנסים לְשַׁרְשׁ את הגוף הזר. השלב האחרון הוא השגת פשרה ואיזון בין הכוחות הפועלים (ibid.: p. 187). בניגוד לדברי סטיינר, אין בשלוש המטפורות שהצגתי לעיל תהליך פיוס כלשהו הממתן את אלימות המתרגם, ואף לא שלב של השבת מלחמה מצד מחבר טקסט המקור.

לסיום תת-פרק זה אציג שלוש מטפורות ייחודיות חד-פעמיות, ואפתח במתרגם אשר מקשר בין תרגום לבין רפואה וחולי:

22. מרק מרטן – סופר ומתרגם:

22.1 En toute théorie, une traduction devrait être un texte à part entière, c'est-à-dire entièrement pensé, exprimé, rêvé, musiqué en français, mais à la fois digne en tout point de la nature de l'original. Cela implique une quête d'équivalents, au service d'une **opération de transplantation**, ou **plutôt de transsubstantiation**. Il en résulte des pertes à certains moments, mais à d'autres on peut espérer les contrebalancer par divers profits. D'où la nature ambivalente de la traduction : un jeu de pertes et profits. Et un jeu de patience souvent proche du casse-tête. Car de la théorie à la pratique, il y a souvent bien plus loin que de la coupe aux lèvres. La traduction : un jeu de pertes et profits (Orbán 2010).

22.1 תרגום מילולי לעברית: על פי התיאוריה, תרגום היה צריך להיות טקסט בזכות עצמו, כלומר, לחלוטין נְהַגָה, מבוטא, נרקם ומתנגן בצרפתית, אך יחד עם זאת מתאים בכל נקודה

ונקודה לטיב המקור. זה דורש חיפוש של חלופות שוות לשם ביצוע ניתוח השתלה, או נכון יותר שינוי מהות החומר. כתוצאה מכך, עלולים להיות אבדנים במקרים מסוימים, אך במקרים אחרים, ניתן יהיה לאזן ברווחים שונים. מכאן נובעת המהות הדו-ערכית של התרגום: זהו משחק של הפסדים ורווחים. זהו גם משחק סבלנות מסוג "שבור את הראש". לעתים קרובות, ארוכה יותר הדרך מן ההלכה אל המעשה מאשר הדרך מהגביע אל השפתיים. תרגום: זהו משחק של הפסד ורווח.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיברים הציוריים: א. une opération de transplantation (ניתוח השתלה)

ב. une transsubstantiation (שינוי במהות החומר)

א. במסגרת הסמנטית של une opération de transplantation (ניתוח השתלה) ניתן למצוא בין היתר את המילים: transfert (העברה), organe (איבר), coupe (חיתוך), modification (שינוי), amputation (קטיעה, כריתה), traitement (טיפול) ו-guérison (ריפוי, החלמה).
 ב. במסגרת הסמנטית של transsubstantiation ניתן למצוא את הצרוף: changement complet (שינוי מוחלט, החלפה), substance (ישות, חומר, תוכן), messe (מיסה), eucharistie (טקס קידוש בסעודה לזכר ישו).

יתכן שמתגנבת לכאן גם קונוטציה נוצרית על ישו שגופו ודמו עוברים המרה. מן המילים הרלוונטיות בשדות הסמנטיים הללו משתמע הרכיב המופשט המפייס בין une opération de transplantation (ניתוח השתלה), ו-transsubstantiation (שינוי מהות החומר) לבין la traduction (מלאכת התרגום): בשלושתם נעשה שינוי ניכר (בגוף האדם או בטקסט) ונמצאות חלופות שוות ערך (des pertes à certains moments, mais à d'autres on peut espérer les contrebalancer par divers profits). אין מדובר כאן בריפוי, כמו בניתוח השתלה – מטפורה שמרק מרטן ממהר להסתייג ממנה (...ou plutôt...). במהלך השינוי במהות החומר ובמהלך התרגום משהו הולך לאיבוד, וניתן לפצות עליו ברווחים אחרים כדי ליצור איזון. מרק מרטין מסיים את דבריו ב-profits (רווח): un jeu de pertes et profits (משחק של הפסד ורווח), מה שמעיד על שיפוט ערכי +.

בלומצ'ינסקי וסקיבינסקה (Blumczyński and Skibińska 2009) טוענים כי מטפורות שנעשה בהן שימוש בדימויים פיסיוולוגיים (השתלה, עירווי וכדומה) יוצאות מנקודת הנחה שקיים סוג של המשכיות אורגנית בין ה"תורם" ("donor") לבין ה"מקבל" ("recipient") (ibid.: p. 44). טענה זו מחזקת את הקשר האמיץ שבין מחבר טקסט המקור לבין המתרגם; יש תלות הדדית ביניהם שכן קיומו של המתרגם מותנה בקיומם של טקסט המקור ומחברו; המתרגם, מצדו, מעניק להם ערך מוסף בהנגשתם לתרבויות שונות.

23. המתרגם ז'אן-פייר לפבר :

23.1 Le traducteur observe la parole de près et peut, de fait, se livrer à un peu

d'**analyse sauvage, traquer les moments de gêne**, mais aussi les confidences

émouvantes quand le propos est un peu autobiographique (Margantin 2010).

23.1 תרגום מילולי לעברית: המתרגם עוקב אחר המילה מקרוב וכך הוא יכול להתמסר למעט

ניתוח פראי, לתפוס את רגעי המבוכה, אך גם את הוידויים המרגשים כאשר מדובר

באוטוביוגרפיה.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיברים הציוריים: א. observation de près (מעקב מקרוב)

ב. analyse sauvage (ניתוח פראי)

ג. traquer les moments de gêne (לתפוס את רגעי המבוכה)

א. קרוביו של observation הם: regard attentif (מבט במלוא תשומת הלב), enquête (מסע

בעקבות, מחקר), examen (בחינה), étude (לימוד).

ב. במסגרת הסמנטית של analyse נמצאים, בין היתר, הצרופים והמילים: étude minutieuse

(התבוננות יסודית), expliquer (להסביר), éclairer (להבהיר), examen (בדיקה, בחינה), critique

(ביקורת, מאמר ביקורת), résumé (סיכום).

קרוביו של שם התואר sauvage הם: irrégulier (חריג), illicite (לא-חוקי, אסור), brutale

(ברוטאלי), impitoyable (חסר-רחמים), action violente (פעולה אלימה).

הצירוף analyse sauvage (ניתוח פראי) מבטא, לכאורה, דבר והיפוכו: מחד גיסא, étude minutieuse (התבוננות יסודית) מציגה גישה אנליטית-ביקורתית ומאידך גיסא, sauvage (פראי) הוא שם תואר המאפיין כל מה שאינו מתורבת. כלומר מהצירוף משתמעים התעמקות והיגיון אל מול ראשוניות ומקוריות.

ג. במסגרת הסמנטית של traquer (לתפוס, תפיסה) ניתן למצוא את המילה poursuivre (לעקוב אחרי, להמשיך את).

האיברים הציוריים מבוססים על enquête (הליכה בעקבות משהו/מישהו לצורך לימוד), étude minutieuse (התבוננות יסודית), אך לא בעיניים עצומות. וזהו הרכיב המופשט המפייס בינם לבין la traduction (מלאכת התרגום); מלאכת התרגום פירושה, לפי ז'אן-פייר לפבר, ללכת בעקבות טקסט המקור ומחברו כדי להפיק את טקסט היעד, אך קיימת מידה רבה של חופש מבע במלאכת התרגום ולא חייבת להיות כבילות לטקסט המקור.

המילה sauvage (פראי) נוסכת במטפורה זו פן אלים אך הפועל se livrer (להתמסר) מעדן פן זה ועל כן אני מתייגת את סך הדברים כשיפוט ערכי +. מטפורה זו תואמת במידה רבה את "מטפורת הפסיעות" של דה לאון (De Leon 2010) שעל פיה המתרגם מצטייר כגשש העוקב אחרי פסיעות מחבר טקסט המקור, טקסט היעד דומה לטקסט המקור, ויחד עם זאת, ניתן לאמוד את המרחק בין שני הטקסטים (ראה תת-פרק 2.5).

24. המתרגם ז'אן דקה :

24.1 Si on veut aller au fond des choses, il y a un peu de **charlatanisme** dans la démarche du traducteur car on s'approprie un texte puis on en fait un autre. Il faut donc gérer ça avec sérieux et honnêteté mais ils ne doivent pas se substituer totalement à la créativité (Littexpress 2010).

24.1 תרגום מילולי לעברית: אם רוצים לנתח את הדברים בצורה מעמיקה, יש קצת מן השרלטנות בפעולת המתרגם, כי מנכסים טקסט אחד ואחר כך עושים ממנו טקסט אחר. לכן צריך לנהל את העניין ברצינות וביושר, אך אלה לא צריכים לתפוס לגמרי את מקומה של היצירתיות.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי : charlatanisme (שרלטנות)

במסגרת הסמנטית של charlatanisme (שרלטנות) ניתן למצוא את המילים ואת הצרופים : art (אמנות), crédulité publique (תמימות הציבור) escroquerie (תרמית), hâblerie (יהירות), mensonge (שקר) ו-abuser (לנצל).

הרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין charlatanisme (שרלטנות) הוא פן השקר ; בשרלטנות זהו מרכיב בסיסי, ובתרגום פן זה נמצא, לפי ז'אן דקה, בעצם ניפוס טקסט אחד ובהמרתו באחר (on s'approprié un texte puis on en fait un autre). בפן זה עסקתי בניתוח גישה של צ'מברלין (Chamberlain 1988) אשר מדגישה את הצד המלאכותי, השקרי והבוגדני של התרגום לעומת האמת והטבעיות שבטקסט המקור (ראה תת-פרק 2.4). ז'אן דקה רואה את פן השקר שבתרגום כלגיטימי רק כאשר sérieux et honnêteté (רצינות ויושר) לצד créativité (יצירתיות) מנחים את המתרגם בעבודתו, ועל כן תייגתי את דבריו כשיפוט ערכי +.

לסיכום תת-פרק זה אציין שמתוך 20 מטפורות, ארבעת המתרגמים אשר בחרו להשתמש במטפורה שבה האיבר הציורי לקוח מתחום האמנות : interprétation musicale (ביצוע מוזיקאלי), un interprète au sens musical du terme (מבצע במובן המוזיקלי של המילה), la musique et la poésie (מוזיקה ושירה) ו-la sculpture (פיסול), הציגו כולם שיפוט ערכי חיובי, ומגמה זו מחזקת את העמדת המתרגם בדרגת "יוצר". ארבעת המתרגמים שהאיברים הציוריים במטפורות שלהם קשורים לנושא הים והמים והדגישו הן את הפן הטכני-מעשי הקשה והנחיצות שבמלאכת התרגום והן את פן הכניעות שבה (soutier - מכונאי של אונייה, Le soutier dans un voyage pendant 6 mois à bord d'un bateau - מכונאי האונייה בהפלגה בת שישה חודשים, un équipier - חבר צוות באונייה ו-éponge - ספוג), הציגו שיפוט ערכי בהתאם לפן שעליו הושם הדגש : בשתי המטפורות שבהן האיבר הציורי הוא מכונאי אונייה הובלטו המאמץ הפיסי הקשה הכרוך במלאכת התרגום והנחיצות שבה ושתייהן הראו שיפוט ערכי חיובי. לעומת זאת, בשתי המטפורות האחרות, שהדגישו את משניות המתרגם למחבר טקסט המקור ואת כניעותו, הייתה נטייה לשיפוט ערכי שלילי.

בשלוש המטפורות המקשרות בין המתרגם לבין אלימות (un mercenaire - שכיר חרב, "aiguiseur de hache" - "משחזר גרזנים" ו-détruire un objet et tenter de le reconstruire

avec ses débris - להרוס חפץ ולנסות לבנות אותו מחדש בעזרת חלקיו ההרוסים) הוצג שיפוט ערכי שלילי (למעט המטפורה של "aiguiseur de hache" ("משחיו סכינים") שבה הושם דגש על פעולת ההכנה ההכרחית הקודמת לתרגום ועל כן הוצג בה שיפוט ערכי חיובי ושלילי גם יחד).
 תשע המטפורות החד פעמיות (une opération de transplantation - ניתוח השתלה, une transsubstantiation - שינוי מהות החומר, observation de près, מעקב מקרוב, le dieu traquer les Hermès - האל הרמס, un caméléon - זיקית, analyse sauvage - ניתוח פראי, moments de gêne - לתפוס את רגעי המבוכה, une sorte de moine zen – סוג של נזיר זן וכן charlatanisme - שרלטנות) העידו על שיפוט ערכי חיובי, למעט מטפורת האל הרמס שהציגה שיפוט ערכי חיובי ושלילי בה בעת. בסך הכול, מתוך 20 מטפורות 12 הציגו שיפוט ערכי חיובי.

4.4 מטפורות של מתרגמים על מתרגמים ועל תרגום בשני רומנים וב"אני מאמין"

אחד

בתת-פרק זה בעבודתי אבחן את המטפורות בנושא התרגום בשני רומנים שנכתבו על ידי שני מתרגמים צרפתיים בני זמננו. לאחר מכן אתייחס למטפורות על תרגום בספר שנכתב אף הוא על ידי מתרגם צרפתי בן זמננו ושכותרתו: *Bréviaire d'un Traducteur* ("אני מאמין" של מתרגם).

מטפורות ברומן *Vengeance du traducteur* (נקמת המתרגם) (Matthieussent 2009) מאת

בריס מתייסן (נספח 4)

הדמות המרכזית ברומן הוא לץ וזדוני המתעלל בטקסט שאותו הוא מתרגם באמצעות הערות מתרגם ארוכות ומשעממות. הערות אלה מתארות בפרטי פרטים את שאט הנפש שלו מהטקסט שאותו הוא מתרגם ואת זלזולו בסופר שכתב את הטקסט. אך יותר מכל הוא מתעמר בטקסט על ידי השמטת תארי שם, תארי פועל, פסקות ולבסוף – גם עמודים שלמים, לטובת ההערות שלו עצמו, חלומותיו, הרהוריו, תוספות משלו וכיוצא בזה. בדרך זו הופכות הערות המתרגם לנקמתו במחבר הרומן ובטקסט. המתרגם, גיבור הרומן, מתרגם רומן אמריקני, שדמויותיו חודרות את אט לטקסט שאנו קוראים והרומן שופע תפניות בעלילה.

אחת הדוגמאות הבולטות לנקמתו של המתרגם היא הפיכתם של ראשי התיבות של הסמיכות :
 ndt ("note du traducteur" - הערת המתרגם) לראשי תיבות של מילים אחרות המבטאות
 רעיונות שונים. למשל: nuit du taiseux (ליל השתקן) (Matthieussent, 2009, p. 14),
 nez du tapir (חרטום של טפיר) (ibid.: p. 15), nique de Tarzan (התרסה של הזריו והחזק)
 (ibid.: p. 16) ועוד.

אפתח במטפורות העוסקות ביחס שבין טקסט המקור ומחברו לבין המתרגם וטקסט היעד :

25. Je suis une comète non seulement en négatif, mais aussi en laisse, un astre

domestique : loin de vagabonder à ma guise au firmament et de n'en faire qu'à ma tête, je suis dirigé, téléguidé par l'astérisque supérieur qui convoque la note, qui me hèle comme le maître appelle à son chien et lui ordonne "rapporte". Le bâton en travers de la gueule, le regard plein de reconnaissance et la queue frétilante battant la mesure de mon admiration (ibid.: p. 15).

25. תרגום מילולי לעברית : אני כוכב שביט ולא רק שאני בתשליל, אלא אני גם קשור לרצועה.
 כוכב מבוית : אני בהחלט לא משוטט כאוות נפשי ברקיע ולא עושה ככל העולה על רוחי, אני
 מונחה על ידי הכוכבית העליונה שמזמנת הערת שוליים, שקוראת אותי לסדר, כמו בעליו של
 כלב שקורא לו ומצווה עליו "עשה זאת!". המקל לצד הפה, המבט מלא בהכרת תודה, והזנב
 מכשכש במלוא המרץ בקצב הערצתי אליו.

נושא המטפורה : la traducteur (המתרגם)

האיברים הצוירים : א. une comète en négatif (כוכב שביט בתשליל), un astre domestique

(כוכב מבוית)

ב. un chien (כלב)

בפענוח המטפורה הזאת אתייחס לשני האיברים הצוירים בה בעת שכן הם קשורים זה לזה.
 במסגרת הסמנטית של une comète (כוכב שביט) נמצאות, בין היתר, המילים : brilliance (זהר,
 נצנוץ, הברקה), traînée lumineuse (שובל אור), queue (זנב).

קרוביו של "négatif" (תשליל) הם : insignifiant (חסר ערך), improductif (לא יצרני, עקר),

inverse (הפוך, נגדי).

במסגרת הסמנטית של chien (כלב) ניתן למצוא את המילים : domesticité (להיות מבוית), valet (משרת), obéissance (ציות), discipline (משמעת), basement servile (משועבד בצורה בזויה) ומaltraitée (שמתעללים בו, מנוצל).

בתחילתה של פסקה זו, המופיעה בראשיתו של הרומן, המתרגם מוצג כגרם שמימי זוהר :
 une comète (כוכב שביט), מלא אור. אך עד מהרה מתברר כי לא לשווא בחר מתייסן דווקא בכוכב זה כמטפורה למתרגם : לכוכב שביט המתקרב לשמש ראש המורכב מגז ומאבק, וזנב (לעתים ארוך מאוד), העשוי בעיקר גז (אורעד 1997). אם כן, כוכב השביט, שזנב לו מאחור, כמוהו ככלב וזהו הרכיב המופשט המפייס לא רק בינו לכלב אלא גם בין la traducteur (המתרגם) ל-un chien (כלב) : je suis dirigé, téléguidé par l'astérisque supérieur qui convoque la note, "rapporte" qui me hèle comme le maître appelle à son chien et lui ordonne. המתרגם נמשל אף הוא לכלב הקשור ברצועה, ורצועה זו היא הראייה החותכת לשעבודו היום יומי של הכלב לבעליו ושל המתרגם לאדוניו, דהיינו לסופר.

מנקודת מבטו של המתרגם, שכל ישותו מסתכמת בהערות השוליים, חייו מתנהלים אך ורק מתחת לקו הפיסי המסמן את המעבר להערת השוליים ברומן ; שם ביתו. על כן, הוא מכנה את עצמו : un astre domestique (כוכב מבוית) : loin de vagabonder à ma guise au firmament et de n'en faire qu'à ma tête (אני בהחלט לא משוטט כאוות נפשי ברקיע ולא עושה ככל העולה על רוחי). הרקיע, במקרה הזה, הוא המקום הפיזי של עלילת הרומן בדף, דהיינו מעל אותו הקו המפריד בין הערת השוליים לבינה. המתרגם הוא une comète en négatif (כוכב שביט בתשליל) (בנגטיב) : הוא לא באמת בשמיים כמו כוכב, שהרי הוא כבול לביתו מתחת לאותו קו ואל לו להימצא ברקיע אלא רק בתחומו הוא – בתחתית העמוד.

אך מותר הכלב מן המתרגם : בעוד הכלב מונחה ומכוון על ידי בעליו, אדוניו, איש בשר ודם, הרי המתרגם נתון למרותה של כוכבית, אותה כוכבית עליונה המזמנת הערת שוליים : Je suis dirigé, téléguidé par l'astérisque supérieur qui convoque la note. היא הקוראת אותו לסדר, והוא מציית לה כמו כלב נאמן לבעליו, מלא הכרה ותודה (שיפוט ערכי –).

מטפורות אלה מדגימות בבהירות את נקודת המוצא בדבריהם של גברונסקי (Gavronsky 1977) ושל צ'מברלין (Chamberlain 1988) לפיה למחבר טקסט המקור יש עליונות מוחלטת על המתרגם הנחות והמשועבד (ראה תת-פרק 2.4).

26. Je ne tiens pas à quitter mes **douves** pour occuper la place forte, je n'ai nulle envie de trôner en pleine page royale. Non, moi **le célibataire bien calé sous la robe de mariée immaculée** [...] (*ibid.*: p. 27).

26. תרגום מילולי לעברית: אינני מתעקש לעזוב את תעלות המים המקיפות את הארמון כדי לתפוס את מקום המבצר. אין לי שום חשק להוביל באמצע הדף המלכותי. לא, אני הרווק המלומד מאוד תחת שמלתה של הכלה הטהורה [...].

א. נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: le célibataire bien calé sous la robe de mariée immaculée (הרווק

המלומד מאוד תחת שמלתה של הכלה הטהורה)

ב. נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: douves (תעלות המים המקיפות את הארמון)

א. במסגרת הסמנטית של célibataire (רווק) ניתן למצוא את המילה: célibat (מצב שבו אדם נמצא בגיל המאפשר לו להינשא והוא אינו נשוי), ואת הצרוף vieux garçon (כינוי גנאי לגבר מזדקן שאינו נשוי).

קרוביו של calé הם: instruit (מלומד), savant (משכיל, חכם).

אשר לשם התואר immaculée המיוחס ל- mariée (כלה), במסגרת הסמנטית שלו נמצאות, בין היתר, המילים: intact (שלא נגעו בו, בתול), pur (צח, נקי).

רווק הנמצא תחת שמלתה של כלה טהורה הוא בבחינת מי שפוגע בבתוליה, מי שעוסק במציצנות ועושה מעשה נפשע; מה עוד שלא נאמר עליו שהוא חתן. שם התואר "bien calé" (מלומד מאוד)

המצטרף ל- célibataire (רווק) מבטא סרקזם ומכפיש אותו עוד יותר שהרי אין צורך להיות

מלומד כדי לבצע מעשה לא מוסרי שכזה. הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם)

לבין le célibataire bien calé sous la robe de mariée immaculée (הרווק המלומד מאוד תחת

שמלתה של הכלה הטהורה) טמון במעשה מסב הנזק של המתרגם ושל הרווק: הכלה הטהורה

מקבילה לטקסט המקור הבתולי לפני שהמתרגם שלח ידו בו. בין אם המתרגם משכיל מאוד בין

אם לאו, הוא פוגע בטקסט המקור ברגע שהוא ניגש למלאכתו. יש לציין כי כינוי הגנאי vieux

garçon (גבר מזדקן שאינו נשוי) אינו מוסיף לכבודו של המתרגם ועל כן אפשר לתייג את דבריו של מתייסן במטפורה זו כשיפוט ערכי – .

ב. במטפורה זו קיימת התייחסות למקום שבו מתבצעת מלאכת התרגום ולא למהותה, וכל זאת מתוך השוואתו למקום עבודתו של מחבר טקסט המקור :

במסגרת הסמנטית של douves נמצאות, בין היתר, המילים : fossé (תעלה), eau (מים), château (ארמון), défense (הגנה).

douve (תעלה) היא מקום נמוך בהשוואה למבצר הגבוה שהיא מקיפה אותו. על כן אפשר לראות כאן שימוש מורכב במטפורה המרחבית של לייקוף וגיונסון (Lakoff and Johnson 1980). כמו כן, תעלה מלאת מים היא מקום נמוך, פתוח וקר בהשוואה למבצר הסגור שהיא מקיפה אותו. בהקבלה, מקום עבודתו של המתרגם שפל, מבוזז וקר בהשוואה לחוסן, לעליונות, לחום ולמרכזיות שמקריין מקום עבודתו של מחבר טקסט המקור. יחד עם זאת, קיומו של המבצר מותנה בהגנה שמעניקה לו תעלת המים המקיפה אותו, ומכאן ניתן ללמוד על התלות של מחבר טקסט המקור במתרגם. בשל הפן המשפיל הקיים במקום עבודתו של המתרגם מחד גיסא, ופן הנחיצות שבו – מאידך גיסא, ניתן לתייג את סך הדברים כשיפוט ערכי ±.

מדבריו של המתרגם – je n'ai nulle envie de trôner en pleine page royale (אינני מתעקש לעזוב את תעלות המים) – ניתן להסיק כי בסך הכול נוח לו להימצא במשכנו סביב מבצרו של הסופר ובתחתית דפיו (מתחת לקו המפריד בין העלילה להערות השוליים). הוא נרתע מלעמוד בראש ולהיות במרכז ההתעניינות ומעדיף את חייו כרווק מציצן; הוא רואה במעשה המציצנות sous la robe de mariée immaculée (תחת שמלתה של הכלה הטהורה) חלק בלתי נפרד מחייו ואף נהנה ממנו.

27. On pourrait néanmoins avancer que **j'ai mastiqué leur texte**, mais discrètement, en catimini : non seulement la chair délicieuse, les morceaux de choix et de bravoure, les tendrons goûteux, croustillants, mais aussi les os, cartilages, nerfs coriaces, tunnels descriptifs, artères bouchées, articulations indigestes, ongles, cheveux, poils écoeurants, dialogues convenus, voix mal placées, proses contournées... Tout ça cannibalisé, puis digéré, assimilé par moi, puis rendu

dans ma langue. Il faut parfois de bonnes dents et un estomac solide

(Matthieussent, 2009, p. 19).

27. תרגום מילולי לעברית: ניתן לפחות לטעון שלעסתי את הטקסטים של הסופרים, אבל בדיסקרטיות, בשקט: לא רק עור מעודן, חלקים נבחרים וחשובים, גידים טעימים, מעברים פריכים, אלא גם עצמות, סחוס, עצבים עוריים, מנהרות תיאוריות, עורקים חסומים, מפרקים קשים לעיכול, ציפורניים, שיער, שערות מבחילות, דיאלוגים מוסכמים, קול שאינו במקומו, פרזזה מסובכת, כל זה נחשף לקניבליזם, אח"כ לעיכול, הוטמע על ידי ואז מוחזר בשפתי. יש צורך לעיתים בשיניים חזקות ובקיבה חזקה.

א. נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: celui qui a de bonnes dents et un estomac solide (בעל שיניים חזקות

וקיבה חזקה)

ב. נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: alimentation (תהליך סיפוק המזון לגוף)

א. שיניים חזקות וקיבה חזקה מאפיינות חיות טרף, ולכן אפשר לראות בהן את האיבר הציורי; הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין חיית טרף הוא הנתונים הספציפיים הנדרשים מכל אחד מהם להפקת המזון / טקסט היעד; כפי שרק חיות טרף בעלות שיניים חזקות וקיבה חזקה (de bonnes dents et un estomac solide) מסוגלות ללעוס את האיברים השונים של טרפן, כך גם רק בעלי נתונים מסוימים מאוד יכולים להיות מתרגמים; לא כל מה שיש ביצירת המקור ראוי, אך מהמתרגם מצופה לא לעשות סלקציה. גם פסקה זו, המופיעה בתחילתו של הרומן, מוסיפה נדבך להצדקת התמרדותו של המתרגם וליציאתו לנקמה בסופר, שכן חיית הטרף לא בוררת, היא אוכלת את טרפה על קרבו ועל כרעיו – כל אחת לפי צרכיה, ואילו המתרגם נדרש לתרגם כל מה שיש בטקסט הנתון ללא כל סינון: dialogues convenus, voix mal placées, proses contournées... חלקי טקסט טובים וגרועים, מעניינים ומשעממים, קשים וקלים להבנה ועוד. הלעג שבדבריו של מתייסן מזכה את המטפורה הזאת בשיפוט ערכי – .

ב. הן מלאכת התרגום והן תהליך סיפוק המזון לגוף מתחלקים לשלושה שלבים רצופים וזהו הרכיב המופשט המפייס ביניהן:

א. קניבליזם (Tout ça cannibalisé)

ב. תהליך העיכול (puis digéré, assimilé par moi)

ג. הפקת התרגום בשפת היעד / העלאת גרה (puis rendu dans ma langue)

תהליך תרגום זה מזכיר מאוד את דבריו של גברונסקי (1977) (Gavronsky) שעומד אף הוא על קיומו של הקניבליזם בתהליך התרגום (ראה תת-פרק 2.4). הוא טוען כי טקסט המקור נלכד, נחטף, מעוכל ובהמשך נוצרת יצירה חדשה. אך בעוד גברונסקי עומד על קיומו ההכרחי של פיוס ליצירת הרמוניה לאחר שלב הקניבליזם, מתייסן מסתפק בשלב הקניבליזם. אצלו, שלב הקניבליזם הוא שלב ההסתערות הפראית והחייתית של המתרגם על טקסט המקור. כדאי לציין שבתקופות שונות ובמקומות שונים היה נהוג קניבליזם לא כאמצעי תזונה אלא כחלק מפולחן דתי. האמונה מאחורי המנהג הייתה, שאכילת בשר אדם מעבירה לרשות האוכל את תכונותיו הרצויות של הנאכל (ibid.: p. 59). ניתן אולי לראות מנהג זה של הקניבליזם כמבטא שאיפה של מתרגם מסוג מסוים להעביר לרשותו את תכונותיו של טקסט המקור או של מחבר טקסט המקור תוך כדי השלב המעשי של התרגום.

השלב השני, לפי מתייסן, הוא תהליך העיכול: המתרגם טוען לזכותו, שאת השלב המכאני הוא עושה בדיסקרטיות על אף קשיי הלעיסה של חלקים מסוימים (j'ai mastiqué leur texte, mais discrètement), ובתחום התרגום הכוונה ל-voix mal placées, proses contournées (קול שאינו במקומו, פרוזה מסובכת) ועוד. נראה שגם תהליך העיכול הכימי עובר כשורה שכן נאמר: assimilé par moi (הכול הוטמע על ידי).

לבסוף מגיע שלב הפקת טקסט היעד, שבהקשר של תהליך העיכול יוצר אסוציאציה של הקאה או של העלאת גרה, שכן נכתב: puis rendu dans ma langue (ואז מוחזר בשפתי). אם מדובר בהקאה, הרי שהיא ביטוי תגובתי למאכלים מסוימים (שטינהרץ). במקרה של המתרגם, ההקאה קשורה כנראה לתחושת הגועל והבחילה שמעוררים בו החלקים הקשים לעיכול שבטקסט המקור. אם הכוונה להעלאת גרה, הלוא זוהי לעיסה מחדש של האוכל שכבר נלעס והורד לקיבה. ובהשאלה, הכוונה לחזרה על אותם דברים כך שטקסט המקור ניכר בטקסט היעד. גם כאן קיימת נימה של שאט נפש אצל המתרגם מהצורך לומר אותם דברים בשפתו הוא, כלומר בשפת היעד (שיפוט ערכי –).

במקום אחר ברומן דן המתרגם בבידודות שבמלאכתו באמצעות מטפורה מרחבית:

28. Je crois parfois façonner mes mots dans **un atelier sous-marin, en apnée loin du monde lumineux**, sans avoir besoin de respirer l'apparence des choses, avec pour

seules lumière celles de l'écran d'ordinateur et d'une loupiote braquée sur l'autre livre (ibid.: p. 137).

28. תרגום מילולי לעברית: לעיתים נדמה לי שאני יוצר את המילים שלי בבית מלאכה תת-ימי, בדום נשימתי הרחק מן העולם המואר (lumineux), מבלי שיהיה צורך לנשום את מראה הדברים, כשהאור היחיד הוא אור מסך המחשב ואור העששית המכוון על הספר האחר.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: un atelier sous-marin, en apnée (בית מלאכה תת-ימי, בדום נשימתי)

במסגרת הסמנטית של un atelier sous-marin (בית מלאכה תת-ימי) נמצאים, בין היתר,

המילה - plongeur (אמודאי) והצרוף - le fond de la mer (קרקעית הים).

שני רכיבים מופשטים מפייסים בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין un atelier sous-marin

(בית מלאכה תת-ימי): האחד הוא ההבחנה בין המחנק (en apnée) - דום נשימתי הכרוך בעבודתו

של האמודאי) והחושך המאפיינים את בית המלאכה התת-ימי ואת מקום עבודתו הנמוך של

המתרגם (כמו קרקעית הים), לבין העולם האחר, העולם האמיתי, עולמה של העלילה המרכזית,

זה הנמצא למעלה. לתיאור עולם זה – העולם שלמעלה - נעשה שימוש בביטוי "lumineux"

שמשמעותו איננה רק "מואר" מבחינה פיסית, אלא גם, בין היתר, זוהר, נלהב, ברור או מובן; כל

מה שנשלל מן המתרגם במחשכי הים. הרכיב השני המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום)

לבין un atelier sous-marin (בית מלאכה תת-ימי) הוא הימצאותם במקום נמוך, loin du

monde lumineux (הרחק מן העולם המואר) וגם כאן נעשה שימוש מורכב במטפורה מרחבית

כפי שהצגתי במטפורה של פייר בונדיל (תת-פרק 4.3) (שיפוט ערכי -).

29. [...] travail de traducteur qu'il considère de plus en plus comme un **apostolat** et parfois un **chiourme** (ibid.: p. 90).

29. תרגום מילולי לעברית: עבודת המתרגם [...] שאותו הוא מחשיב יותר ויותר כאפוסטול,

ולעיתים כעובד גֵלְרָה.

אפוסטול הוא כינויים של שנים עשר תלמידי ישו, שאותם הוא בחר כדי להפיץ את תורתו וגֵלְרָה

הנה ספינת קרב שהופעלה על ידי משוטטים בימי קדם ובימי הביניים עד המאה ה-18 בקרוב. עובדי

הגלרות היו שבויים, עבדים ופושעים שנדונו לעבודת פרך (Dictionnaire de l'Académie)
(française).

נשא המטפורה : le traducteur (המתרגם)

האיברים הציוריים : א. un apostolat (אפוסטול)

ב. un chiourme (עובד גלרה)

א. במסגרת הסמנטית של un apostolat (אפוסטול) נמצאים, בין היתר המילים והצורפים :
apôtres (המבשרים), choisi (נבחר), la diffusion de la foi chrétienne (הפצת הדת הנוצרית),
désintéressée (נטול אנוכיות), dévouement (מסירות, התמסרות), abnégation (הקרבה
עצמית).

הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין un apostolat (אפוסטול) הוא רעיון
השליחות : המתרגם נמשל לשליח, שאחריות עצומה מוטלת על כתפיו : עליו להפיץ את דבר
הסופר כפי שעל השליחים היה להפיץ את דבריו של ישו לאחר מותו. שליחות זו של המתרגם היא
בבחינת ייעודו עלי אדמות. מטפורה זו מחזקת את העליונות של טקסט המקור ומחברו (שווי
הערך לישו ולתורתו) על המתרגם (שווה הערך לשליח), גישה זו איננה מקובלת על ידי גברונסקי
(Gavronsky 1977) וצ'מברלין (Chamberlain 1988) (ראה תת-פרק 2.4).

יחד עם זאת, un apostolat (אפוסטול) הוא גם מבשר, כינוי למי שמקדיש את חייו לשירות מטרה
מסוימת, או להפצת דעה חדשה. דימוי זה מפאר את המתרגם ומעניק חשיבות רבה מאוד
למלאכתו ולו משום החידוש שבעשייתו. מן השדה הסמנטי של un apostolat (אפוסטול) ניתן
ללמוד גם שהמתרגם אלטרואיסט ומסור עד כדי התבטלות והקלה בכבוד עצמו. לנוכח משניות
המתרגם למחבר טקסט המקור – מחד גיסא, ותכונותיו הייחודיות – מאידך גיסא, ניתן לתייג את
סך הדברים כשיפוט ערכי ±.

ב. לצד מטפורת האפוסטול, טוען מתייסן, שלעתים המתרגם הוא "chiourme" - עובד גלרה,

ובניגוד למטפורות שהצגתי עד כה, מטפורה זו דנה במתרגם ובטקסט היעד בלבד :

הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין un chiourme (עובד גלרה) טמון
בעבודה הדורשת מאמץ רב המאפיינת את שניהם : כפי שהחתירה בגלרות נחשבה לעבודה פיזית
קשה עד מאוד, כך גם התרגום הוא עבודה הדורשת מאמץ רב. עם זאת, קשה להתעלם מהמעמד
בחברה שאליו משויך המתרגם במטפורה זו ; אין זה מחמיא לו - בלשון המעטה (שיפוט ערכי ±).

מטפורה זו של עובד הגלרה קרובה מאוד לשתי מטפורות שדנתי בהן בתת-פרק 4.3 : המטפורה (של פייר בונדיל) *soutier* (מכונאי של אונייה) והמטפורה (של איזבל קלינובסקי) *Le soutier dans un voyage pendant 6 mois à bord d'un bateau* (מפעיל בקומה ה-32 באונייה). בשלוש המטפורות הללו ניכרת העבודה השחורה, הקשה והמאומצת של המתרגם. כמו כן, באה בהן לידי ביטוי "מטפורת ההעברה" של דה לאון (2010): המכונאי, מפעיל הקומה ה-32 באונייה ועובד הגלרה עוסקים שלושתם ב"העברת" האונייה / הגלרה על מטעניהן / נוסעיהן למקום יעדן. בריאיון שנערך עמו (Bourmeau 2009) מספר מתייסן כי בהיותו מתרגם בעצמו, הייתה לו ברומן זה הפריבילגיה להציג את נקודת המבט של המתרגם ולהראות את חציית הקו תרתי משמע (חציית הקו התוחם את הערת המתרגם בתחתית הדף, והמעבר ממעמד של מתרגם למעמד של סופר), את חציית הגבול, את היציאה מהמקום הנמוך והנחות, תמיד לרגלי האחר, ולקחת אחריות של מחבר. בשלב מסוים הוא עובר את הקו לחלק העליון של הדף ומחליט להפוך לסופר. "זוהו בדיוק המקרה שלי, כי אחרי שתרגמתי בערך 200 רומנים אמריקאים החלטתי לכתוב את הרומן הראשון שלי – *נקמת המתרגם*" (*ibid.*).

לסיכום, ניתן לומר שהמתרגם מצטייר ברומן זה כמתפנק הנצחי: מחד גיסא, רע לו במקום משכנו, מוטל תשע אמות באדמה, מלא בתחושת נחיתות, כנתין של הסופר. מאידך גיסא, נוח לו שם, והוא אינו מתכוון לשנות דבר כלשהו במעמדו ובמקום משכנו. ייתכן שהדבר נובע מפחד להימצא בקדמת הבמה כמו מחבר טקסט מקור.

מטפורות ברומן *Les nègres du traducteur* (סופר הצללים של המתרגם) (Bleton 2004) מאת

קלוד בלטון (נספח 4)

רומן זה מעלה הרהורים רבים באשר לדמותו של המתרגם ולמלאכתו דרך סיפור רצח יוצא דופן: אהרון ז'נווייה, המייחל בכל מאודו לקריירה בתחום הספרות, נכנס לתחום באמצעות נישואין לבתו של מבקר ספרות ידוע שם. הוא עוסק בתרגום של יצירות פוסט-מודרניות בלבד מספרדית לצרפתית, והופך לכוכב בשמי החוג המצומצם של המומחים לשפה ולתרבות הספרדית באמצעות הנהגה של שיטת תרגום מתוחכמת: הוא כותב תרגום, ולאחר מכן הוא מחפש סופר ספרדי לא ידוע או כזה שפג זוהרו, כדי שיכתוב את טקסט המקור לתרגום. כל הסופרים מסכימים למעט אחד שמורד, והמתרגם נאלץ לרצוח אותו (Critiques Libres).

ברומן זה, שבו מתוארת התהפכות היוצרות (מחבר טקסט המקור הוא בעצם המתרגם, והסופרים הם שהופכים לסופרי הצללים שלו), הגיבור המרכזי – המתרגם – מוכן להקריב הכול, בלי יוצא מן הכלל, כדי ששמו ילך לפניו, ולמן הרגע שזה קורה, הוא לא נותן לאיש לעצור אותו. אפתח בשתי מטפורות המעידות על התייחסות אירונית למתרגם ולמלאכתו, ולאחר מכן אפרוש שורת מטפורות שבהן התייחסות למתרגם ולמלאכתו שלילית במידה זו או אחרת:

30. Si le grand écrivain veut porter sa voix au-delà des frontières il doit prendre en compte la langue qui l'exporte et négociier avec elle le contenu de ce qu'il doit dire pour être reçu, entendu, compris (*ibid.*: p. 104).

30. תרגום מילולי לעברית: אם סופר גדול מעוניין ששמו ילך לפניו מעבר לים, הוא צריך להתחשב בשפה שמייצאת אותו, לבוא עימה במשא-ומתן בנוגע לתוכן כדי שהוא יתקבל, יישמע ויובן. אמנם המטפורה הזאת עוסקת במשא-ומתן שבין מחבר טקסט המקור לבין שפת היעד, אך מאחר שטקסט היעד נכתב בשפת היעד על ידי המתרגם והוא אשר מנהל את המשא-ומתן עם מחבר טקסט המקור, משתמע ממטפורה זו באופן עקיף שני האיברים הבאים:

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: négociateur (נושא ונותן)

במסגרת הסמנטית של négociateur (נושא ונותן) נמצאים, בין היתר, המילים והצרופים: parties (צדדים), discussion (דיון), affaires communes (עניינים/עסקים משותפים), accord (הסכמה).

שני עקרונות משתמעים ממסגרת סמנטית זו והם הרכיבים המשותפים ל-le traducteur (המתרגם) ול-négociateur (נושא-ונותן): א. מעמד שני הצדדים במשא-ומתן שווה; ב. שני הצדדים מנסים להגיע להסכמה, דהיינו, שניהם מעוניינים בשותפות הזאת. לדעתו של המתרגם אהרון ז'נווייה, מחבר טקסט המקור והמתרגם מנהלים דין ודברים שבו שניהם בעלי מעמד שווה. כמו כן, מחבר טקסט המקור מעוניין בתרגום בדיוק כמו המתרגם: (שיפוט ערכי +).

31. [...] traducteurs, seuls **artistes** à avoir une conscience internationaliste et multiculturelle (*ibid.*: p. 114).

31. תרגום מילולי לעברית: [...] המתרגמים הם האמנים היחידים בעלי מודעות בינלאומית ורב-תרבותית.

נושא המטפורה: le traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: artiste (אמן)

במסגרת הסמנטית של "artiste" (אמן) נמצאת, בין היתר, המילה créateur (יוצר) והיא מספקת את הרכיב המופשט המפייס בינו לבין le traducteur (המתרגם): שניהם יוצרים דבר מה יש מאין. המתרגם אהרון ז'נווייה מאדיר את המתרגם אף יותר ומייחד אותו באמרו כי המתרגמים הם seuls artistes à avoir une conscience internationaliste et multiculturelle (הם האמנים היחידים בעלי מודעות בינלאומית ורב-תרבותית); ייחודיות זו על שום ההשכלה התרבותית והפתיחות שעל המתרגם לגלות במעבר בין שפת המקור לשפת היעד (שיפוט ערכי +).

32. **Exécuter** l'auteur récalcitrant, c'était une façon d'afficher ma vocation de traducteur (Bleton, 2004, p. 79).

32. תרגום מילולי לעברית: הריגת המחבר המרדן, זו הייתה הדרך שלי להציג לראווה את ייעודי כמתרגם.

נושא המטפורה: la traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: exécuter (מוציא להורג) מטפורה זו מתייחסת לייעוד המתרגם

במסגרת הסמנטית של exécuteur (מוציא להורג) נמצאות, בין היתר, המילים: réalisateur (המבצע, המוציא לפועל), bourreau (תליין), crime (פשע).

האלימות הכרוכה במלאכתם של השניים (של המתרגם ושל המוציא להורג) היא הרכיב המופשט המפייס ביניהם; המוציא להורג – התליין – מוציא לפועל את ההריגה בתוקף תפקידו, ואילו אצל המתרגם זהו ייעודו: c'était une façon d'afficher ma vocation de traducteur (זו הייתה הדרך שלי להציג לראווה את ייעודי כמתרגם); לדבריו, לכאורה אין לו דרך אחרת להציג את ייעודו כמתרגם אלא בהריגת המחבר המרדן (שיפוט ערכי -).

יש מן המשותף בין מטפורה זו לבין המטפורה של טיירי מריניאק (ראה תת-פרק 4.3) שבה המתרגם נמשל לשכיר חרב: בשתיהן המתרגם אינו בוחל בדבר כדי להשיג את מטרתו, והמטרה מקדשת, מבחינתו, את כל האמצעים.

33. J'ai essayé d'écrire tout seul.[...] Et en effet tout s'écroulait. Il me manquait l'alibi,

l'auteur, derrière moi, pour me souffler : Je suis l'univers, mets-y les pierres, tu verras comme il se construira tout seul ! (*ibid.*: p. 122).

33. תרגום מילולי לעברית : ניסיתי לכתוב בעצמי. [...] ולמעשה הכול התמוטט. חסר היה לי האליבי, המחבר, מאחוריי, כדי ללחוש לי : אני היקום, שים בו אבנים, וראה איך שהוא יבנה לבדו.

נושא המטפורה : la traducteur (המתרגם)

האיבר הציור : l'alibi, l'auteur, derrière (האליבי, המחבר, מאחוריו)

במסגרת הסמנטית של alibi (אליבי) נמצאות, בין היתר, המילים : défense (הגנה) justification (הצדקה), prétexte (אמתלה).

הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין alibi (אליבי) טמון במוטיב החיפוי וההצדקה : כפי שהאליבי נועד לחפות על הנאשם, להגן עליו ולהצדיק את מעשיו, כך הימצאותו של הסופר derrière (מאחורי המתרגם) הכרחית למתרגם מבחינה קיומית ; מחבר המצדיק את קיומו של המתרגם ומחפה עליו הוא ראייה לתלות המתרגם בו ועל כן ניתן לייחס לדברים הללו שיפוט ערכי –.

בסופו של דבר, החלפת היוצרות - משאת נפשו של המתרגם אהרון ז'נווייה - לא הביאה עליו ברכה ; בסופו של הרומן הוא עומד נרדף ושתוי תחת גשר בפריז ומספר את סיפור חייו לאישה שאינו מכיר.

מטפורות בספר Bréviaire d'un Traducteur (אני מאמין" של מתרגם) (Batista 2003) מאת

קרלוס בטיסטה (נספח 4)

ספר שלישי זה אינו כתוב כרומן, אלא כ"אני מאמין" אשר פורש בפני הקוראים בהומור רב היגדים, אמרות, אנקדוטות, מטפורות ואפוריזמים הקשורים כולם במלאכת התרגום ובעוסק בה. בפתח דבר כותב קרלוס בטיסטה כי בעת שכתב את האני מאמין הזה בצורה משעשעת ככל שיכול רצה להבהיר את המקצוע הזה שבצל (*ibid.*).

אפתח במטפורה העוסקת ביחסי מחבר טקסט המקור – מתרגם :

34. Un écrivain aimait passionnément trois êtres au monde. Le premier était lui-même. Le deuxième, son double : le traducteur. Le troisième, le contraire de son double et son plus grand flatteur : l'éditeur (*ibid.*: p. 62).

34. תרגום מילולי לעברית: סופר אוהב מתוך תשוקה עזה שלוש בריות בעולם. הראשונה – הוא עצמו. השנייה – הכפיל שלו: המתרגם. השלישית – ההפך מהכפיל שלו וגדול המחניפים לו: המוציא לאור.

נושא המטפורה: la traducteur (המתרגם)

האיבר הציורי: le double [de l'écrivain] (הכפיל [של הסופר])

במסגרת הסמנטית של double ניתן למצוא, בין היתר, את המילים: copie (העתק), semblable

(מישהו דומה), reproduction (שעתוק), sosie (מחליף, ממלא מקום, תאום)

הרכיב המופשט המפייס בין la traducteur (המתרגם) לבין le double (הכפיל של הסופר) הוא מעמדם שווה הערך לזה של הסופר, מה שמחמיא למתרגם מאוד, אך מחבר טקסט המקור מוצג כאן כנרקיסיסט, ויחסיו המורכבים עם המתרגם הם יחסי אהבה ושנאה: אמנם האדם הראשון הנאהב על ידו אחרי אהבתו לעצמו הוא son double : le traducteur (המתרגם – כפילו), אך במקום השלישי הוא אוהב את המוציא לאור שהוא בעצם ההפך מהמתרגם הכפיל שלו. Le troisième, le contraire de son double et son plus grand flatteur : l'éditeur. הקביעה שלסופר יש תשוקה עזה למתרגם בתחילת האמרה, והקביעה ההפוכה - שהוא אוהב מתוך אותה תשוקה את ההפך מאותו מתרגם, מעלות ספקות רבות באשר לאמתותן של השתיים (שיפוט ערכי -).

המטפורה הבאה קושרת בין תרגום לחולי:

35. Ce n'est pas dans l'arithmétique du mot à mot que réside la véritable fidélité, mais dans la guérison du mal d'éloignement : saudade en portugais (*ibid.*: p. 67).

35. תרגום מילולי לעברית: מקורה של הנאמנות האמתית איננה באריתמטיקה של מילה עם מילה, אלא בהחלמה מכאב הריחוק: "saudade" ("געגוע" בפורטוגזית).

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: la guérison du mal d'éloignement : saudade en portugais (החלמה מכאב

הריחוק: "געגוע" בפורטוגזית)

במסגרת הסמנטית של guérison (החלמה) ניתן למצוא, בין היתר, את המילים : rétablissement (התאוששות, שיקום), apaisement (הקלה).

הרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין la guérison du mal (החלמה מכאב הריחוק) : *saudade en portugais* (החלמה מכאב הריחוק : "געגוע" בפורטוגזית) – טמון ברעיון הריפוי : מן המילים הרלוונטיות במסגרת הסמנטית של guérison מצטיירת תמונה של חולי כלשהו - mal d'éloignement (כאב הריחוק), שלמלאכת התרגום הכלים לרפא אותו. נאמנות לטקסט המקור, אין פירושה מציאת שווי ערך אוטומטיים בשפת היעד (מילה במילה), אלא ניסיון לגשר על כאב הריחוק שבין שפת המקור לשפת היעד ולהקל עליו ; אמנם בעיני קרלוס בטיסטה ניתן להחלים מן החולי ואף להתגבר עליו, אך בסופו של דבר אפילו הוא משתמש במילה הפורטוגזית *saudade* ואינו מוצא דרך לגשר על כאב הריחוק ולהביע את המילה הזאת בשפת היעד – צרפתית, ועל כן ניתן לתייג את דבריו כשיפוט ערכי ±.

להלן שתי מטפורות הקשורות לשיט בים, נושא שדנתי בו גם בתת-פרק 4.3 - על מטפורות מגוונות של מתרגמים בנושא התרגום :

36. Un traducteur au long cours disait : "Naviguant à la surface des mots, je traduis à l'estime. Trop souvent, hélas, je me sens en dérive, au gré des vents et des houles de l'original" (ibid.: p. 50).

36. תרגום מילולי לעברית : מתרגם בשיט ארוך נוהג לומר : "כשאני שט על פני המילים, אני מתרגם רק בערך. לעיתים קרובות, וחבל, אני מרגיש שאני אובד עצות ונישא עם הזרם, לפי רצונן של הרוחות וסערות הגלים של המקור".

נושא המטפורה : la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי : navigation au gré des vents et des houles (שיט אונייה לפי רצונן של הרוחות וסערות הגלים)

Navigation (שיט), vents (רוחות) ו-houles (סערות גלים) שייכים כולם לאותה מסגרת סמנטית שניתן למצוא בה עוד את המילים : vagues (גלים), déplacement (מסע, העתקת מקום), agitation (סערה, נענוע, תסיסה).

שני רכיבים מופשטים מפייסים בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין navigation au gré des vents et des houles (שיט אונייה לפי רצון של הרוחות וסערות הגלים): הראשון הוא הקושי המאפיין את שניהם: שיט בים סוער הוא מלאכה קשה כמו מלאכת התרגום המותירה את המתרגם, לא אחת, אובד עצות (je me sens en dérive). הרכיב המופשט המפייס השני הוא המצב שבו שניהם תלויים ונתונים לחסדיו של משהו: כפי ששיט האונייה והגעתה ליעדה תלויים במשב הרוחות ובסערות הגלים (au gré des vents et des houles de l'original), כך המתרגם חש בעוצמת השפעתו של טקסט המקור על מלאכת התרגום; היא נתונה לחסדיו של טקסט המקור, ובאשמתו, התוצאה איננה תמיד לשביעות רצונו של המתרגם, שכן הוא אומר: je traduis à l'estime. Trop souvent, hélas (אני מתרגם רק בערך. לעיתים קרובות, וחבל) (שיפוט ערכי -).

37. Il ajoutait : "Être ballotté d'une langue à l'autre durant des mois ne va pas sans provoquer un mal de mer psychologique" (*ibid.*).

37. תרגום מילולי לעברית: הוא מוסיף: "לא ניתן להיות מטולטל משפה אחת לאחרת במשך חודשים מבלי שתיווצר מחלת-ים פסיכולוגית".

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום)

האיבר הציורי: un mal de mer psychologique (מחלת-ים פסיכולוגית).

במסגרת הסמנטית של mal de mer (מחלת-ים) ניתן למצוא, בין היתר, את המילים והצרופים:

nausées (בחילות), [vertiges](#) (סחרחורות), transpiration excessive (הזעה יתר על המידה).

הרכיב המופשט המפייס בין la traduction (מלאכת התרגום) לבין un mal de mer

psychologique (מחלת-ים פסיכולוגית) טמון בתסמינים הפיזיים המאפיינים את שניהם:

המעבר משפת המקור לשפת היעד ובחזרה במהלך התרגום כמוהו כטלטוליה העזים של אונייה

בעת שיט ארוך של כמה חודשים (être ballotté d'une langue à l'autre durant des mois);

במהלך שיט ארוך, כמו בתהליך תרגום ממושך, לא ניתן להימנע ממחלת-ים, אך בעוד למחלת-ים

בשיט יש תסמינים פיזיים, למתרגם יש מחלת-ים משלו, המאופיינת רק בתסמינים פסיכולוגיים.

בכל מקרה, חשוב למתרגם שלא יהיה ספק: לתרגום, כמו לכל מלאכה המכבדת את בעליה, יש

תופעות לוואי ומחלות משלה (שיפוט ערכי ±).

שתי המטאפורות הבאות דנות בנושא אלימות בתרגום :

38. Un traducteur sera toujours vu comme **le terroriste qui prend en otage une langue étrangère** (*ibid.*: p. 90).

38. תרגום מילולי לעברית : לנצח ייחשב המתרגם כטרוריסט שלקח שפה זרה כבת ערובה.

נושא המטפורה : le traducteur (המתרגם)

terroriste (טרוריסט) האיבר הציורי :

במסגרת הסמנטית של terroriste (טרוריסט) נמצאות, בין היתר, המילים : violence (אלימות), haine (איבה).

הרכיב המופשט המפייס בין le traducteur (המתרגם) לבין terroriste (טרוריסט) הוא דרך פעולה אלימה להשגת המטרה : תרגום הוא תהליך אלים מצד המתרגם – הטרוריסט. הוא נוקט בדרך של prendre en otage une langue étrangère (לקיחה בשבי של השפה הזרה) כדי להשיג את מטרתו (הפקת טקסט היעד). שפת המקור משולה כאן לבת הערובה של המתרגם. ייתכן שהכוונה היא ששפת המקור נמצאת בידיו של המתרגם בעל כורחה, מפני שמחבר טקסט המקור היה מעדיף להימנע מתיווך המתרגם, אך הוא נאלץ להשתמש בשירותיו למרות הכול (שיפוט ערכי –).

39. Un traducteur rêve : Il est dans une arène. Les gradins sont noirs de spectateurs aux têtes de singe, de chèvres, de perroquet, de phoque. Il se tient au centre, face à l'auteur dont il traduit l'œuvre. Soudain, ils en viennent aux prises **comme deux lutteurs** au son fatidique d'un gong. Le traducteur, bondissant derrière son adversaire, le saisit par le cou, lui grimpe dessus ; il le serre à l'étouffer, il l'enlace des jambes ; l'auteur, loin de se rendre, loin de fléchir, se redresse lentement, desserre la main qui l'étreint, tord un des doigts, si bien que les autres lâchent prise. Le traducteur ainsi torturé éprouve une violente douleur et, plantant ses ongles dans les yeux de l'auteur, lui mord sauvagement l'oreille ; les spectateurs qui assistent au combat s'irritent du procédé déloyal, de la violation des règles et,

trépignant, hurlant, sifflant, bêtant, ils lapident le malheureux à coup de mots pourris.

Horriifié par cette vision, le traducteur se réveille (*ibid.*: p. 54).

39. תרגום מילולי לעברית: מתרגם נוהג לחלום: הוא בזירה של מלחמת שוורים. היציעים שחורים מרוב צופים בעלי ראשים של קופים, עזים, תוכים, כלבי ים. הוא עומד במרכז הזירה מול המחבר שאת הטקסט שלו הוא מתרגם. לפתע הם תופסים את מקומותיהם כמו שני מתאבקים הנשמעים לקולו הרה הגורל של הגונג. המתרגם מזנק מאחורי יריבו, תופס בצווארו, מטפס עליו; חובק אותו עד כדי חניקה, הוא לופת אותו ברגליים; המחבר, שבשום פנים ואופן אינו מוכן להיכנע ולהתכופף, מזדקף אט אט, משחרר את היד הלופתת, מעקם את אחת האצבעות כל כך חזק עד שכל האחרות מרפות. המתרגם המיוסר חש כאב עז, תוחב את ציפורניו לעיני המחבר, ונושך את אזנו בפראות; הצופים בקרב מתרגזים על המהלך הבלתי הוגן, על הפרת הכללים, ורוקעים ברגליהם, צורחים, שורקים, מסלסלים בקולם, סוקלים את המסכן במילים גסות ובקללות. אחוז אימה מהמראה הזה, המתרגם מתעורר.

נושא המטפורה: la traduction (מלאכת התרגום), מטפורה זו מכוונת אותי להתייחס למקום שבו נעשית מלאכת התרגום.

האיבר הציורי: une arène (זירה של מלחמת שוורים)

במסגרת הסמנטית של arène נמצאות, בין היתר, המילים: lutte (קרב, מאבק), difficultés (קשיים), dispute (ריב), gladiateurs (לוחמים), spectacle (מופע ראווה).

הרכיב המופשט המפייס בין מקום ההתרחשות של מלאכת התרגום לבין une arène (זירה של מלחמת שוורים) הוא אלימות רבה המאפיינת את שניהם. המגע היחיד המתואר כאן בין הסופר למתרגם הוא בבחינת קרב אליים במיוחד, mordre, planter ses ongles dans les yeux (étouffer). שתי נקודות חשובות בזירת ההאבקות הזאת: ראשית, מחבר טקסט המקור והמתרגם נאבקים בזירה כבעלי אותו מעמד - comme deux lutteurs (כמו שני מתאבקים), איש מהם אינו מוכן לומר נואש והם נלחמים זה בזה עד טיפת דמם האחרונה, על אף הקשיים הרבים העומדים בפניהם. שנית, בחלומו של המתרגם, דווקא הוא זה שאינו מכבד את חוקי המשחק וזוכה לקריאות בוז מן היציע: les spectateurs qui assistent au combat s'irritent du procédé déloyal, de la violation des règles. ראוי לציין כי במטפורה זו ניכרת אלימות לא רק מצדו של

המתרגם כלפי מחבר טקסט המקור, אלא אף מצדו של מחבר טקסט המקור כלפי המתרגם (שיפוט ערכי –).

לסיכום, בתת-פרק זה הצגתי 19 מטפורות של שלושה מתרגמים שונים שעברו לצד השני של המתרגם, דהיינו, לעמדת מחבר טקסט המקור. על אף הדיון בז'אנרים ספרותיים ובסגנונות כתיבה שונים, ניכר השיפוט הערכי השלילי המאפיין את רובן המכריע של המטפורות – 17 במספר, יהא נושאם של האיברים הציוריים אשר יהא. רק שתי מטפורות ברומן של בלטון (Bleton 2004), אשר האיברים הציוריים שלהן הם *négociateur* (נושא-ונותן) ו-*artistes* (אמנים), מציגות שיפוט ערכי חיובי במובהק. שלוש מטפורות שבהן האיבר ציורי קשור לנושא הים והמים (*un mal de mer psychologique* - מחלת-ים פסיכולוגית, *un chiourme* - עובד הגלָרָה ו-*douves* - תעלות המים המקיפות את הארמון) וכן המטפורה שבה האיבר הציורי הוא *la guérison du mal_ d'éloignement : saudade en portugais* (החלמה מכאב הריחוק: "געגוע" בפורטוגזית) הציגו בה בעת שיפוט ערכי חיובי ושלילי. בתת-פרק זה בולט מגוון התחומים שמהם לקוחים האיברים הציוריים והוא מתאפיין בסגנון כתיבה ובגישה קיצונית של המתרגם כפי שמגדיר זאת מתייסן (Matthieussent 2009): "המתרגם במקמת המתרגם הוא עריק, בוגד, כופר העושה כל מה שאסור למתרגם לעשות [...]".

לאחר שבחנתי מטפורות של מתרגמים על עצמם ועל מלאכתם, אפנה עתה לסיכום העבודה ולהסקת מסקנות.

5. מסקנות

ברקע התיאורטי של עבודה זו הצגתי את הקשר ההדוק הקיים בין שני התחומים – מטפורה ותרגום מנקודת מבטם של גולדין (Guldin 2010), סנט אנדרה (St. André 2011), גברונסקי (Gavronsky 1977) וצ'מברלין (Chamberlain 1988), החל בקשר האטימולוגי בין המילים, וכלה בשינויים המקבילים שחלו בתפיסות התרגום והמטפורה. ציינתי את נקודות המפגש העיקריות בין מטפורה לתרגום, ולאור הקשר הזה פענחתי מטפורות שנאמרו ושנכתבו על ידי מתרגמים צרפתיים בחמישים השנה האחרונות.

להלן מסקנותיי בנוגע לתכני המטפורות שהצגתי:

- מגוון מטפורות בעבודה התגלו כדבר והיפוכו; דוגמה מובהקת לכך נמצאת בשתי תפיסות מנוגדות לחלוטין של מקום מלאכתו של המתרגם: בריס מתייסן מתאר את המתרגם ב- un atelier sous-marin (בית מלאכה תת-ימי) המאופיין בבדידות, ברוגע ובשקט במצב של דום נשימתי, ואילו קרלוס בטיסטה ממשיל את מקום עבודתו של המתרגם ל-une arène (זירה של מלחמת שוורים), דהיינו, למקום הומה אדם, סואן וסוער.

כשם שאין הסכמה בדבר מקום עבודתו של המתרגם, גם בשאלה אם המתרגם הוא un passeur (מעביר) או un auteur (מחבר) חלוקות הדעות בין המתרגמים: ז'אק אנסה, למשל, מדמה את מלאכת התרגום ל- faire naître un texte analogue (ללדת טקסט דומה), כלומר זהו מעשה בריאה של טקסט המתקיים בזכות עצמו. לעומתו, הלן פרוטו ממשילה את המתרגם ל- une éponge (ספוג) וטוענת שכמוהו, גם המתרגם אינו בוחר את הנושאים לעבודתו אלא רק קולט ומעביר את יצירת המקור.

בלומצינסקי וסקיבינסקה (Blumczyński and Skibińska 2009) עומדים על חוסר קיומו של הסבר תיאורטי מקובל לפעולת התרגום או לשאלה - איך עושים את זה. לדעתם, ייתכן שהעשייה עצמה של התרגום אינה יכולה, מטבעה, לתת מענה לשאלות הללו (ibid.: p. 31).

האמביוולנטיות המאפיינת חלק ניכר מן המטפורות, כמו בדוגמות שלעיל, מחזקת טענה זו.
- נושאי האיברים הציוריים שבמסגרתם קיבצתי את המטפורות לא העידו על עמדה זהה של המתרגמים בנוגע למעמד המתרגם, למלאכת התרגום או לשיפוט הערכי בעיניהם. דוגמה לכך ניתן למצוא במטפורות שאיברייהן הציוריים נלקחו מתחום המים, השיט והים: מחד גיסא, ניתן בחלקן תוקף לתלות טקסט היעד בטקסט המקור; המטפורה של קרלוס בטיסטה מדגימה זאת היטב בעזרת האיבר הציורי navigation au gré des vents et des houles (שיט אונייה לפי רצונן של הרוחות וסערות הגלים) (ראה תת-פרק 3.4). במטפורה זו ניכרת עוצמת השפעתו של טקסט המקור על מלאכת התרגום. הלן פרוטו המדמה את המתרגם ל- une éponge (ספוג) מוסיפה לרעיון התלות את הפסיביות שבעמדת המתרגם, הקולט הן את יצירתו של הסופר כדי לתרגם אותה והן את גחמותיו (ראה תת-פרק 3.4). מן המטפורות הללו ניתן ללמוד על עליונות טקסט המקור ומחברו על המתרגם ועל טקסט היעד.

מאידך גיסא, שתי מטפורות אחרות באותו נושא הבליטו דווקא את תלותם של טקסט המקור ושל מחברו במתרגם ובטקסט היעד, ובכך האדירו את המתרגם ואת מלאכת

התרגום : פייר בונדיל (ראה תת-פרק 4.3), המדמה את המתרגם ל-soutier (מכונאי של אונייה) המרוח בשמן סיכה עד המרפקים, מציין את עבודתו הקשה והמייגעת ומבליט, בה בעת, את נחיצותו הבלתי מעורערת לקיומו של השיט המענג באונייה. בריס מתייסן (ראה תת-פרק 4.4) משתמש באיבר הציורי douves (תעלות המים המקיפות את הארמון) לתיאור מלאכת התרגום ומתנה את חוסנו של הארמון – טקסט המקור ומחברו – בהגנה שמעניקה לו תעלת המים המקיפה אותו.

ולהבדיל, מטפורה אחרת, גם היא מתחום המים, אינה מכפיפה כלל את המתרגם למחבר טקסט המקור או להפך – את מחבר טקסט המקור למתרגם, ומקנה לשניהם מעמד שווה: אצל פלורנס הרבולו המתרגם מדומה ל-un équipier (חבר צוות באונייה), במילים אחרות, הוא חלק ממאמץ משותף להשלים משימה מסוימת ובכך מוקנה שוויון מעמדי לו ולמחבר טקסט המקור.

- מורכבותן של המטאפורות, והיותן נטולות הסבר או ביאור המפרט את כוונתו של אומרו, מקשות לראות בהן מענה על ציפיותיו של סנט אנדרה (St. André 2011), הסבור כי "[...] שימוש במטפורות יותר אקטיביות, חיוביות ומעצימות עשוי לשפר את מעמד המתרגמים", והוא מדגים: "מישהו שמסייע ומקל, שחקן, מוזיקאי, מוביל" (*ibid.*: p. 86). המטפורה של אלבר בנסוסן (ראה תת-פרק 4.2), שבה האיבר הציורי הוא un doublure de théâtre (ממלא מקום בתיאטרון), מצביעה על כך שלא תמיד המשלת המתרגם למישהו המגיש סיוע או למישהו מתחום האמנות מעצימה אותו: ממלא מקום בתיאטרון כמו גם מתרגם אינם הדבר האמיתי, האותנטי, ומדבריו של אלבר בנסוסן משתמע ששניהם משניים ביחס למחבר טקסט המקור.

הוא הדין לגבי נושא האלימות: על אף הפן הערכי השלילי במטפורות שבהן האיבר הציורי קשור לנושא זה, המטפורה של מארי דה פרמונוויל שבה המתרגם נמשל ל-"aiguiseur de hache" ("משחיז גרזנים") מעידה על שיפוט ערכי חיובי ושלילי בה בעת; השחזת גרזן היא פעולת הכנה הכרחית וחיונית לחטיבת עץ וכך, בהקבלה, במטפורה זו מושם דגש על תהליך ההכנה של המתרגם לפני התרגום עצמו. תהליך הכנה כשלעצמו הוא תנאי להצלחת משימה כלשהי ואין בו לכתחילה טעם לפגם; אך עצם השימוש בגרזן, שהוא כלי מסוכן, מוסיף פן שלילי למטפורה זו.

- בתת-פרק על המטפורות העוסקות ביחס שבין טקסט היעד והמתרגם לבין טקסט המקור ומחברו התגלה מגוון המטפורות כאקלקטי ביותר; מיון המטפורות על פי נושאי האיברים הציוריים נמצא בלתי אפשרי על שום גיוון הרב, ובסיכומו של תת-פרק זה התברר ש-12 מתוך 17 המטפורות הציגו שיפוט ערכי חיובי ושלילי גם יחד ועסקו אך רק במתרגם. לעומת זאת, זה התת-פרק היחיד שבו תדמית מלאכת התרגום היא אך ורק חיובית: 5 מתוך 7 המטפורות שהשיפוט הערכי בהן חיובי עסקו במלאכת התרגום: *faire naître un texte* (ללדת טקסט דומה), *analogue* (רצון לשמר מעט מאבק הזהב), *palimpseste* (פְּלִימְפֶּסְט), *cohabitation* (חיים בצוותא) ו- *on va sous les jupes de l'auteur* (הולכים מתחת לחצאית ולתחתונית של הסופר). ראוי לציין כי אף לא אחת מן המטפורות החיוביות בתת-פרק זה אינה לקוחה מתחום האמנות, כל זאת בניגוד לנטיית המתרגמים בתת-פרק 4.3 – "מטפורות מגוונות לפי נושאי האיברים הציוריים" – להשתמש באיבר ציורי מתחום האמנות על מנת לשוות למתרגם מעמד של *auteur* (מחבר). ייתכן שבתוך מערכות היחסים מחבר טקסט מקור – מתרגם וכתיבת טקסט מקור – מלאכת התרגום המתרגמים אמנם נוטים להמעיט בערכם העצמי לעומת מחבר טקסט המקור, אך הם מעריכים מאוד את מלאכתם.
- הפער בין השיפוט הערכי של המתרגם לזה של מלאכת התרגום בולט אף בכל פרקי העבודה גם יחד: מתוך 23 המטפורות שהציגו שיפוט חיובי, 9 עסקו במתרגם לעומת 14 – במלאכת התרגום. מנגד, מתוך 18 מטפורות שהציגו שיפוט ערכי שלילי, 14 עסקו במתרגם ו-4 בלבד במלאכת התרגום. נוסף על כך, 17 מטפורות הציגו שיפוט ערכי חיובי ושלילי גם יחד ומתוכן רק 4 עסקו במלאכת התרגום. מנתונים אלה עולה שתדמית המתרגמים בעיני עצמם נוטה להיות שלילית; לא מן הנמנע שתדמית שלילית זו היא אחד ההסברים למיעוט חשיפת פרטים ביוגרפיים על אודות המתרגמים במקורות המידע שבהם עיינתי.

במהלך העבודה עלו שני ממצאים אשר לא נגעו ישירות לתוכן המטפורות אך תרמו בעקיפין למסקנות העבודה:

א. בתחילתו של תת-פרק 4.1 שרטטתי את המסגרות הסמנטיות של כל אחד מנושאי המטפורות – המתרגם ומלאכת התרגום – על סמך ספרי יעץ, בכוונה להשתמש בהן בפענוח הרכיב המופשט המפייס בין נושאי המטפורה לבין האיברים הציוריים השונים. עד מהרה התבדתה כוונתי זו שכן התברר לי שקיים פער בין המסגרות הסמנטיות הללו לבין מה שהשתמע על המתרגם ועל מלאכת

התרגום מהמטפורות עצמן. המסגרות הסמנטיות שהצגתי היו רחוקות מלהכיל את המגוון הרחב של המילים והצרופים הנמצאים בהן לדעת המתרגמים, הלכה למעשה. יש בכך חיזוק לנחיצות במטפורות כתוצאה ממוגבלותן של המסגרות הסמנטיות הללו ומן הצורך של מתרגמים לעצב את תדמית המתרגם ואת מלאכתו לפי תפיסתם את המקצוע.

ב. כאמור, כדי לגבש מסקנות לגבי תדמית המתרגם חיפשתי מידע ביוגרפי על אודות המתרגמים; בטבלה שצירפתי (ראה נספח 4) ניכר חוסר האחידות במידע הביוגרפי בגלל היעדר פרטי מידע במקורות שבהם עיינתי. בין אם ההסבר לכך הוא רצון המתרגם לא להיחשף ובין אם החלטת כותב/עורך הראיונות, עובדה זו מחזקת את דימוי *un écrivain de l'ombre* (הסופר שבצל) בקרב מתרגמים ואינה תורמת לנראותם בחברה.

בסיכומי של דבר ניתן לומר כי למעט האפשרות להכפיף את המטפורות לנושאים כלליים משותפים, התקשיתי למצוא בהן קוים משותפים נוספים עקב החידתיות האופפת אותן והדרכים הרבות לפרשן. יחד עם זאת, בנוגע לתדמית השלילית של המתרגם ותדמיתה החיובית של מלאכת התרגום, במחקר המשך ניתן יהיה לבדוק אם קיים דמיון בין תדמיות אלה בעיני מתרגמים צרפתיים לבין התדמיות הללו בעיני מתרגמים בארצות אחרות.

Batista, Carlos, 2003. *Bréviaire d'un Traducteur*, Paris : Arléa.

Bensoussan, Albert, Traduction et Création, L'ombre du géant, Le lycée Chateaubriand.

<http://www.lycee-chateaubriand.fr/cru-atala/publications/bensoussan2.htm>

(גלישה אחרונה : 11/5/12, 11:30)

Bensoussan Albert (éd.), 1995. *Confessions d'un traître*, Rennes : Presses Universitaires de Rennes.

<http://fr.wikiquote.org/wiki/Traduction>

(גלישה אחרונה : 21/5/12, 14:00)

Bleton, Claude, 2004. *Les nègres du traducteur*, Paris : Métailié.

Bourmeau, Sylvain, 2009. Mediapart

http://www.dailymotion.com/video/x9zqzs_brice-matthieussent-vengeance-du-tr_news

(גלישה אחרונה : 29/3/12, 15:00)

Canal Académie, Magazine francophone des Académies sur Internet, Entretien avec Sylvia Baron Supervielle. <http://www.canalacademie.com/ida5412-La-lumineuse-personnalite-de-Marguerite-Yourcenar.html>

(גלישה אחרונה : 13/5/12, 09:20)

Corteggiani, Jean Pierre, 1987. *Portrait d'une voix*, Gallimard, In : *Reflets*.

<http://reflets-mag.blogspot.com/2009/05/claro-un-traducteur-est-un-ecrivain.html>

(גלישה אחרונה : 13/5/12, 14:00)

Coscolluela, Cécile, 1996. "D'une linguistique à une poétique de la traduction" In : "Traductologie et Sémiotique Peircienne : L'émergence d'une Interdisciplinarité". Bordeaux : Université Michel de Montaigne Bordeaux III.

<http://www.mshs.univ-poitiers.fr/Forell/CC/00Sommaire.html>

(גלישה אחרונה : 17/5/12, 15:15)

De Almeida, Mônica, 1998. Rfi.fr, Entrevue avec Paul Bensimon.

http://www.rfi.fr/lffr/articles/072/article_240.asp

(גלישה אחרונה : 18/5/12, 18:25)

Destremau, Lionel a, Prétexte Editeur, Entretien avec Jacques Ancet.

<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/jacques-ancet.htm>

(גלישה אחרונה : 18/5/12, 18:25)

Destremau, Lionel b, Prétexte Editeur, Entretien avec Pierre Furlan.

<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/pierre-furlan.htm>

(גלישה אחרונה : 18/5/12, 18:25)

Destremau, Lionel c, Prétex te Editeur, Entretien avec Marc Chénétier.
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/marc-chenetier.htm>
 (גלישה אחרונה : 09: 10,20/5/12)

Dicocitations, le dictionnaire des citations.
<http://www.dicocitations.com/citation/traduction/1/10.php>
 (גלישה אחרונה : 10: 00,8/5/12)

Dietz Steven, Entretien avec Aude Guérit, théâtre contemporain.net
<http://www.theatre-contemporain.net/spectacles/Plus-marrant-que-le-bowling/ensavoirplus/idcontent/18171>
 (גלישה אחרונה : 10: 20,14/5/12)

Éditions Corti, 2002. Pierre Leyris, Pour mémoire.
<http://www.jose-corti.fr/titresfrancais/pour-memoire-leyris.html>
 (גלישה אחרונה : 10: 20,14/5/12)

Encyclopédie de L'Agora, "Térence".
<http://agora.qc.ca/dossiers/Terence>
 (גלישה אחרונה : 14: 05,12/5/12)

Evene.fr 1
<http://www.evene.fr/citations/mot.php?mot=traduction>
 (גלישה אחרונה : 10: 30,8/5/12)

Evene.fr 2
<http://www.evene.fr/citations/mot.php?mot=traduction>
 (גלישה אחרונה : 10: 30 ,9/5/12)

Gazier, Michèle, 2008. La traduction, carrefour des imaginaires, In : La France en Chine, culture.
<http://www.ambafrance-cn.org/La-traduction-carrefour-des-imaginaires.html>
 (גלישה אחרונה : 12: 50 ,12/5/12)

Gillossen, 2006. Entretien avec Marie de Prémonville, traductrice sur Rhapsody, Elbakin.net
<http://www.elbakin.net/fantasy/news/Entretien-avec-Marie-de-Premonville-traductrice-sur-Rhapsody>
 (גלישה אחרונה : 13/5/12,12: 15)

Gomez, Freddy & Gruszka, Monica, 2003. Un entretien avec Philippe Bouquet, A contretemps n° 12.
<http://plusloin.org/acontretemps/n12/AC12DagermanEntretienBouquet.pdf>
 (גלישה אחרונה : 12: 10,13/5/12)

Gormezano, Nathalie, 2008. "La communication interculturelle : le défi de la traduction aujourd'hui", La Direction terminologie et industries de la langue (DTIL) de l'Union Latine.
http://dtil.unilat.org/XIseminariofct_ul/gormezano.htm
 (גלישה אחרונה : 11: 00,27/5/12)

Guidère, Mathieu, 2008. *Introduction à la Traductologie, penser la traduction : hier, aujourd'hui, demain*, Bruxelles : Groupe De Boeck.

<http://books.google.co.il/books?id=Ztw13CwBiIAC&pg=PA28&lpg=PA28&dq=%22l'image+de+la+traduction%22&source=bl&ots=vWeRSksWbj&sig=KH0JLUYuM4pFiNeORbe1QFhiF4&hl=iw#v=onepage&q=%22l'image%20de%20la%20traduction%22&f=false>

(גלישה אחרונה: 17:00,27/5/12)

Halley, Achmy, 2005. *Marguerite Yourcenar en poésie, Archéologie d'un silence*, Amsterdam/New York NY.

Hennequet, Claire, 2005. "Baudelaire traducteur de Poe".

<http://baudelaire-traducteur-de-poe.blogspot.com/>

(גלישה אחרונה: 12:30,17/5/12)

Heuré, Gilles, 2009. In : Télérama n° 3090.

<http://www.telerama.fr/livre/traduire-c-est-parfois-refaire-un-texte-avec-le-sentiment-de-ne-plus-savoir-ecrire,41251.php>

(גלישה אחרונה: 15:20,17/5/12)

Huet Perrine, 2011. Entretien avec la traductrice Hélène Prouteau, Tradabordo.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/03/entretien-avec-la-traductrice-helene.html>

(גלישה אחרונה: 11:20,13/5/12)

Kalinowski, Isabelle, 2002. Actes de la recherche en sciences sociales Volume 144, pp. 47-54, In : Persée- Revues Scientifiques.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arss_0335-5322_2002_num_144_1_2807

(גלישה אחרונה: 09:45,13/5/12)

Kittel, Harald, Frank, Armin Paul, Greiner, Norbert, Hermans, Theo, Koller, Werner, Lambert, José, Paul, Fritz (eds.), 2007. *Übersetzung - Translation – Traduction, Encyclopédie internationale de la recherche sur la traduction*, Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.

http://books.google.co.in/books?id=oD0dBqGDNscC&printsec=frontcover&hl=iw&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

(גלישה אחרונה: 15:30,20/5/12)

Le cercle point.

www.lecerclepoints.com/entretien-9.htm

(גלישה אחרונה: 11:00,2/3/12)

Lepage, Caroline a, 2011. Tradabordo, Entretien avec Christine Zeytounian-Belous (traductrice du russe).

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/05/entretien-avec-christine-zeytounian.html>

(גלישה אחרונה: 18:50,18/5/12)

Lepage, Caroline b, Tradabordo, 2011. Entretien avec Pierre Bondil.
<http://tradabordo.blogspot.com/2011/07/entretien-avec-pierre-bondil-traducteur.html>

(גלישה אחרונה : 09: 30,13/5/12)

Lepage, Caroline c, 2011. Entretien avec Benjamin Kuntzer, Traducteur de l'anglais, Tradabordo.
<http://tradabordo.blogspot.com/2011/04/entretien-avec-benjamin-kuntzer.html>

(גלישה אחרונה : 12: 00,13/5/12)

Lepage, Caroline d, 2011. Entretien avec Michelle Giudicelli (traductrice du portugais), Tradabordo.
<http://tradabordo.blogspot.com/2011/05/entretien-avec-michelle-giudicelli.html>

(גלישה אחרונה : 12: 20,13/5/12)

Leys Simon, 1992. L'expérience de la traduction littéraire : quelques observations.

<http://www.arlfb.be/ebibliotheque/communications/leys131192.pdf>

(גלישה אחרונה : 12: 15,10/10/11)

Littexpress, 2010. Entretien avec Jean DESCAT, traducteur du serbo-croate et du turc.

<http://littexpress.over-blog.net/article-entretien-avec-jean-descat-traducteur-du-serbo-croate-et-du-turc-63570211.html>

(גלישה אחרונה : 12: 15,14/5/12)

Loick, Antonia, 2011. « Se méfier de sa propre langue » - Entretien avec Olivier Le Lay, Goethe-Institut Paris.

<http://www.goethe.de/ins/fr/lp/kue/lit/fr7045417.htm>

(גלישה אחרונה : 13: 00,12/5/12)

Margantin, Laurent, 2010. L'Agfa Box de Günter Grass : Entretien avec son traducteur, Jean-Pierre Lefebvre, Œuvres Ouvertes.

<http://www.oeuvresouvertes.net/spip.php?article474>

(גלישה אחרונה : 14: 00,13/5/12)

Matthieussent, Brice, 2009. *Vengeance du traducteur*, Paris : POL.

Maurel, Danielle, Edmond Raillard, ou la traduction invisible.

<http://www.arald.org/pdf/entretiens/EntretienEdmondRaillard.pdf>

(גלישה אחרונה : 18: 20,18/5/12)

Maze Stéphanie, 2011. Entretien avec Véronique Béghain, Tradabordo.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/02/entretien-avec-veronique-beghain.html>

(גלישה אחרונה : 11: 50,27/5/12)

Memmi, Paul, traducteur de films, accueil.

<http://www.paulmemmi.com/?rubrique=1&lang=fr>

(גלישה אחרונה : 15: 30 ,7/6/12)

Mérimée Prosper, L'écrivain, Une place inhabituelle.
http://www.merimee.culture.fr/fr/html/ec/ec_2_6.html
 (גלישה אחרונה : 12: 20,9/5/12)

Orbán, Gábor, 2010. "La traduction : un jeu de pertes et profits". Interview avec le traducteur Marc Martin, littératurehongroise.fr.
<http://www.litteraturehongroise.fr/entre-les-lignes/2010-03-17/laquo-la-traduction--un-jeu-de-pertes-et-profits-raquo-interview-avec-le-traducteur-marc-martin>
 (גלישה אחרונה : 12: 15,13/5/12)

Pelletier, Ingrid a, Prétexte Editeur, Entretien avec Pierre Rivas.
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/pierre-rivas.htm>
 (גלישה אחרונה : 09: 15,14/5/12)

Pelletier, Ingrid b, Prétexte Editeur, Entretien avec Carlos Batista
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/carlos-batista.htm>
 (גלישה אחרונה : 09: 20,13/5/12)

Pourmazâheri Afsâneh, Pourmazâheri Farzâneh, 2008. La traduction, ou l'art de joindre des langues Entretien avec Christine Raguét, traductologue française, La Revue de Téhéran.
<http://www.teheran.ir/spip.php?article187>
 (גלישה אחרונה : 09: 30,13/5/12)
 Proz.com, 2003, The translation workplace
http://www.proz.com/kudoz/french_to_english/other/456835-le_traducteur_est_un_%C3%A9ternel_peseur_de_mots_et_dacceptions.html
 (גלישה אחרונה : 10: 30,8/5/12)

Raguét, Christine, 2006. Traduire ou "vouloir garder un peu de la poussière d'or...": Hommages à Paul Bensimon, Presse Sorbonne Nouvelle, Paris.
http://books.google.co.il/books?id=rIbyUrxA2B8C&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
 (גלישה אחרונה : 18: 25,18/5/12)

Ricochet-jeunes, 2005. Entretien avec François Mathieu.
<http://www.ricochet-jeunes.org/entretiens/entretien/83-francois-mathieu>
 (09: 15,14/5/12 : גלישה אחרונה)

Svenbro, Anna, 2006. Un traducteur entre deux siècles, le cauchemar de Saint Jérôme, in: Revue des Jeunes Chercheurs en Lettres, n°1.
http://anna.svenbro.free.fr/pdf/svenbro_cauchemar.pdf
 (גלישה אחרונה : 12: 00,16/5/12)

Tradabordo, Blog de traduction espagnol / français ; français / espagnol.
<http://tradabordo.blogspot.com/>
 (גלישה אחרונה : 10: 40,22/5/12)

Unwalkers a, Entretien avec un traducteur : Thierry Marignac.
<http://www.unwalkers.com/entretien-avec-un-traducteur-thierry-marignac/>
 (גלישה אחרונה : 13:00,13/5/12)

Unwalkers a, Entretien: Avec Robert Pépin Editeur.
<http://www.unwalkers.com/entretien-avec-robert-pepin-editeur-2/>
 (גלישה אחרונה : 11:45,26/12/11)

Vibart, Eric, 2007. Portrait : Florence Herbulot, Naviguer sur l'océan des mots, Voiles et Voiliers au numéro N°437.
http://www.sft.fr/clients/sft/telechargements/news/fichier/35_f1_portrait_de_florence_herbulot.pdf
 (גלישה אחרונה : 10:15,13/5/12)

Vischer Grignan, Mathilde, 2000 In : Wikipedia : "Translation".
<http://www.culturactif.ch/entretiens/jaccottet.htm>
 (גלישה אחרונה : 18:30/18/5/12)

Woodsworth, Judith, 1988. "Traducteurs et écrivains : vers une redéfinition de la traduction littéraire", in : TTR : traduction, terminologie, rédaction, 1:1.
<http://www.scribd.com/doc/49324970/vers-une-traduction-litteraire>
 (גלישה אחרונה : 10:00,8/5/12)

מקורות משניים

אבן שושן, אברהם, 2003. מילון אבן שושן, הוצאת עם עובד בע"מ, כנרת זמורה ביתן בע"מ, ידיעות אחרונות ספרים.

אורעד, יורם, 1997. "עצם העניין", פיזיקה נטו, כתב עת לפיזיקה ולתחומים הקרובים לה, גיליון מס' 6.
<http://www.amalnet.k12.il/meida/physics/physics6/ENI06001.HTM>
 (גלישה אחרונה : 18:50,26/5/12)

אנציקלופדיה Ynet ידיעות אחרונות בערך "קניבלזם"
[http://www.ynet.co.il/yaan/0,7340,L-95040-\(OTUwNDBfNDM0MDg2MjZfMTQ4Njg3MjAw-FreeYaan,00.html](http://www.ynet.co.il/yaan/0,7340,L-95040-(OTUwNDBfNDM0MDg2MjZfMTQ4Njg3MjAw-FreeYaan,00.html)
 (גלישה אחרונה : 12:30,27/3/12)

אסקירה, אפרת, וגורביץ, יוסי, 2005. "נלחמים כל הדרך אל הבנק : שכירי חרב", Nana 10.
<http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=169068>
 (גלישה אחרונה : 09:45,23/3/12)

גרטי, יעל, 2007. "זן ואמנות אחזקת הסכין", food אוכל, ynet ידיעות אחרונות.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3426895,00.html>
 (גלישה אחרונה : 13:50,26/3/12)

המילטון, עדית, 1982. מיתולוגיה. גבעתיים : מסדה.

הרשב, בנימין, 2000. שדה ומסגרת : מסות בתיאוריה של ספרות ומשמעות. ירושלים : כרמל.

ויקיפדיה, בערך "קצין ראשון".

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%A6%D7%99%D7%9F_%D7%A8%D7%90%D7%A9%D7%95%D7%9F

(גלישה אחרונה : 11: 00,12/3/112)

חמי, גלית, אמסטרדמסקי, שאול, זלצר, תומר, 2011. ריאיון "כלכליסט": "האידיאולוגיה הכלכלית של ביבי לא רואה את האזרח", כלכליסט, מוסף כלכליסט, בארץ.

<http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3525494,00.html>

(גלישה אחרונה : 09: 45,16/5/12)

חתום ונעול, "חותמות בראי ההיסטוריה".

<http://www.stamp2go.co.il/Stamps%20History.htm>

(גלישה אחרונה : 17: 00,14/3/12)

יאקובסון, רומאן, 1986 (לראשונה ב-1959). "על כמה אספקטים בלשניים של התרגום", בתוך סמיטיקה, בלשנות, פואטיקה, מבחר מאמרים, ערכו איתמר אבן-זהר וגדעון טורי. תל-אביב: מכון פורטר והקיבוץ המאוחד.

יגר, יעקב, 1973, מטפורה דימוי וניב: דיונים בפרקי לשון. ירושלים: מ. ניומן.

לוי, דלית (1995), "מטפורות ומקומן בחינוך", היבטים בהוראת מדעי המחשב, גיליון 4, הטכניון, עמ' 13-23

<http://cse.proj.ac.il/hebetim/4/overview.ht>

(גלישה אחרונה : 14: 00,30/4/12)

לנדאו, דב, 1979, ממטפורה ועד סמל, היסודות הפיגורטיביים בספרות. רמת גן: הוצאת אוניברסיטת בר אילן.

לנצמן, אלי, "זן בפיץ", חכמת זן.

<http://japangeo.org.il/zen/main1.htm>

(גלישה אחרונה : 10: 15,26/5/12)

מומחי כמוני, 2011. "שנה החדשה: 10 שינויים קטנים לשיפור הבריאות", ynet ידיעות אחרונות, בריאות, איכות חיים.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4127000,00.html>

(גלישה אחרונה : 10: 00,15/6/12)

מושגים – נצרות

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Noar/TechumeiHaminhal/KidumNoar/kidumtoch/musagim1.doc>

(גלישה אחרונה : 09: 50,28/3/12)

סוברן, תמר, 2006. שפה ומשמעות, סיפור הולדתה ופריחתה של תורת המשמעיים. חיפה: הוצאת ספרים של אוני' חיפה.

פישלוב, דוד, 1996. כמטר שמים, עיונים בדימוי הפואטי. ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית.

קריסטל, מירב, 2008. "השירה כמשוואה ריבועית", Ynet ידיעות אחרונות, תרבות ובידור, ספרים.

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3496492,00.html>

(גלישה אחרונה : 10: 00,15/6/12)

שטינהרץ, ראובן, פורום רפואה כללי, starmed.co.il

<http://www.starmed.co.il/forum-6/msg-3536383>

(גלישה אחרונה : 14: 30,27/6/12)

Beland, Martine, 2011. "De la traduction comme récréation". In *PhaenEx* 6:1, pp. 155-166.

http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:MYjaq158948J:scholar.google.com/&hl=iw&as_sdt=0,5

(גלישה אחרונה : 08: 15 ,16/9/13)

Black, Max, 1962. "Metaphor", in *Models and Metaphors*. Ithaca: Cornell UP.

Boyd, Richard, 1979, "Metaphor and Theory Change: What Is `Metaphor` a Metaphor For?" In *Metaphor and Thought*, Ortony, Andrew (ed.), New York: Cambridge University Press, pp. 356-408.

Bourmeau, Sylvain, 2009, Entretien avec Brice Matthieussent à l'occasion de la parution de son livre "Vengeance du traducteur" (POL), Mediapart.

Brunner, Felix, 1984, *Manuel de la gravure*. Arthur Niggli editeur.

http://www.ac-montpellier.fr/artsvisuels34/documents/gravure/gravure_vdezeuze.pdf

(גלישה אחרונה : 14: 00 ,21/12/12)

Chamberlain, Lori, 1988. "Gender and the Metaphorics of Translation", In *Signs*, 13:3, The University of Chicago Press, pp. 454-472.

Critiques Libres

<http://www.critiqueslibres.com/i.php/vcrit/5142>

(גלישה אחרונה : 08: 15 ,27/5/12)

Demay, Germain, 1880. *Le costume au moyen âge, d'après les sceaux*, D. Dumoulin, Paris.

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k95365f/f2.image>

(גלישה אחרונה : 15: 25 ,25/12/12)

De Leon, Celia Martin, 2010. "Metaphorical Models of Translation: Transfer vs Imitation and Action". In *Thinking through Translation with Metaphors*, James St. André (ed.). Manchester: St. Jerome Publishing. pp. 75-108.

Dictionnaire de l'Académie française, huitième édition 1932-1935.

Editions P.O.L, 2009. Catalogue, *Vengeance du traducteur*.

<http://www.pol-editeur.com/index.php?spec=livre&ISBN=978-2-84682-334-0>

(גלישה אחרונה : 11: 25 ,26/3/12)

Fillmore, Charles J., 1976. "Frame semantics and the nature of language", In *Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech*. Volume 280: 20-32.

Gavronsky, Serge, 1977. "The Translator, from Piety to Cannibalism", *Substance* 16, pp. 53-62.

Gentzler, Edwin, 2000. "Metaphor", In *Encyclopedia of Literary Translation*, Olive Classe (ed.). London: Fitzroy Dearborn.

Grice, Paul. (1989 [1975]). "Logic and Conversation". In Grice, Paul, *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press, pp. 22-40.

Guldin, Rainer, 2010. "Metaphor as Metaphor for Translation", In *Thinking through Translation with Metaphors*, James St. André (ed.). Manchester: St. Jerome Publishing. pp. 161-191.

Kiesel, Anita, 2011, Rendering Legal Concepts in a Foreign Language in Theory and in Practice, Language Services Division/Federal Foreign Office

Lakoff, George and Mark Johnson, 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Larousse multidico, 2004. In Babylon 8

<http://www.babylon.com/about>
(גלישה אחרונה : 08: 30 ,27/5/12)

Le nouveau Petit Robert de la langue française, 2009. Paris : Le Robert.

Le Robert – Dictionnaire des synonymes et nuances, 2005. Paris : Le Robert.

Le Robert – Dictionnaire étymologique du français, 2006. Paris : Le Robert.

Le Robert - Dictionnaire d'expressions et locutions, 2007. Paris : Le Robert.

Reimer, Marga and Elisabeth, Camp, 2008. "Metaphor", In *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*, Ernest Lepore and Barry C. Smith (eds.). Oxford: Oxford University Press.

Roe, Phillip, 1992. "Textual Tourism: Negotiating the Spaces of Reading", In *SPAN* 33, pp. 91-103.

<http://www.mcc.murdoch.edu.au/ReadingRoom/litserv/SPAN/33/Roe.html>
(גלישה אחרונה : 10: 15 ,3/4/12)

Skibińska, Elzbieta, and Piotr, Blumczyński, 2009. "Polish Metaphorical Perceptions of the Translator and Translation", In *Target* 21, pp. 30-57.

St. André, James, 2011. "Metaphors for Translation", In *Handbook of Translation Studies: Volume 2*, Yves Gambier, and Luc van Doorslaer (eds.), pp. 84–87.

Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2010. Willard van Orman Quine

<http://plato.stanford.edu/entries/quine/>
(גלישה אחרונה : 09: 30 ,15/6/12)

Steiner, George, 2000. "The Hermeneutic Motion", In *The Translation Studies Reader*, Lawrence, Venuti, (ed.). London, Routledge, pp. 186-191.
<http://faculty.ksu.edu.sa/76518/Linguistics/books/The%20Translation%20Studies%20Reader.pdf>

(גלישה אחרונה : 26/5/12 , 17: 00)

Thinkexist.com. quotations

http://thinkexist.com/quotation/if_i_had_eight_hours_to_chop_down_a_tree-id/194268.html

(גלישה אחרונה : 21/3/12 , 13: 50)

Venuti, Lawrence, ed. 1992. *Rethinking Translation — Discourse, Subjectivity, Ideology*. London and New York: Routledge.

Vermeer, Hans J., 2000. "Skopos and Commission in Translational Action", Andrew Chesterman (trans.), In *The Translation Studies Reader*, Lawrence Venuti (ed.). London and New York: Routledge, pp. 221-232.

נספח 1: אתרי מובאות מתרגמים וראיונות שנערכו עמם והועלו למרשתת

Bensoussan, Albert, Traduction et Création, L'ombre du géant, Le lycée Chateaubriand.
<http://www.lycee-chateaubriand.fr/cru-atala/publications/bensoussan2.htm>
 (גלישה אחרונה : 11/5/12, 11: 30)

Bensoussan Albert (éd.), 1995. Confessions d'un traître, Rennes : Presses Universitaires de Rennes.
<http://fr.wikiquote.org/wiki/Traduction>
 (גלישה אחרונה : 21/5/12, 14: 00)

Bourmeau, Sylvain, 2009. Mediapart
http://www.dailymotion.com/video/x9zqzs_brice-matthieussent-vengeance-du-tr_news
 (גלישה אחרונה : 29/3/12, 15: 00)

Canal Académie, Magazine francophone des Académies sur Internet, Entretien avec Sylvia Baron Supervielle. <http://www.canalacademie.com/ida5412-La-lumineuse-personnalite-de-Marguerite-Yourcenar.html>
 (גלישה אחרונה : 13/5/12, 09: 20)

Corteggiani, Jean Pierre, 1987. Portrait d'une voix, Gallimard, In : Reflets.
<http://reflets-mag.blogspot.com/2009/05/claro-un-traducteur-est-un-ecrivain.html>
 (גלישה אחרונה : 13/5/12, 14: 00)

Coscolluela, Cécile, 1996. "D'une linguistique à une poétique de la traduction" In: "Traductologie et Sémiotique Peircienne : L'émergence d'une Interdisciplinarité". Bordeaux : Université Michel de Montaigne Bordeaux III.
<http://www.mshs.univ-poitiers.fr/Forell/CC/00Sommaire.html>
 (גלישה אחרונה : 17/5/12, 15: 15)

De Almeida, Mônica, 1998. Rfi.fr, Entrevue avec Paul Bensimon.
http://www.rfi.fr/lffr/articles/072/article_240.asp
 (גלישה אחרונה : 18/5/12, 18: 25)

Destremau, Lionel a, PrétexTE Editeur, Entretien avec Jacques Ancet.
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/jacques-ancet.htm>
 (גלישה אחרונה : 18/5/12, 18: 25)

Destremau, Lionel b, PrétexTE Editeur, Entretien avec Pierre Furlan.
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/pierre-furlan.htm>
 (גלישה אחרונה : 18/5/12, 18: 25)

Destremau, Lionel c, PrétexTE Editeur, Entretien avec Marc Chénétier.
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/marc-chenetier.htm>
 (גלישה אחרונה : 20/5/12, 09: 10)

Dietz Steven, Entretien avec Aude Guérit, théâtre contemporain.net
<http://www.theatre-contemporain.net/spectacles/Plus-marrant-que-le-bowling/ensavoirplus/idcontent/18171>
 (גלישה אחרונה : 10: 20,14/5/12)

Éditions Corti, 2002. Pierre Leyris, Pour mémoire.
<http://www.jose-corti.fr/titresfrançais/pour-memoire-leyris.html>
 (גלישה אחרונה : 10: 20,14/5/12)

Evene.fr 1
<http://www.evene.fr/citations/mot.php?mot=traduction>
 (גלישה אחרונה : 10: 30,8/5/12)

Evene.fr 2
<http://www.evene.fr/citations/mot.php?mot=traduction>
 (גלישה אחרונה : 10: 30 ,9/5/12)

Gazier, Michèle, 2008. La traduction, carrefour des imaginaires, In : La France en Chine, culture.
<http://www.ambafrance-cn.org/La-traduction-carrefour-des-imaginaires.html>
 (גלישה אחרונה : 12: 50 ,12/5/12)

Gillossen, 2006. Entretien avec Marie de Prémonville, traductrice sur Rhapsody, Elbakin.net
<http://www.elbakin.net/fantasy/news/Entretien-avec-Marie-de-Premonville-traductrice-sur-Rhapsody>
 (גלישה אחרונה : 13/5/12,12: 15)

Gomez, Freddy & Gruszka, Monica, 2003. Un entretien avec Philippe Bouquet, A contretemps n° 12.
<http://plusloin.org/acontretemps/n12/AC12DagermanEntretienBouquet.pdf>
 (גלישה אחרונה : 12: 10,13/5/12)

Gormezano, Nathalie, 2008. "La communication interculturelle : le défi de la traduction aujourd'hui", La Direction terminologie et industries de la langue (DTIL) de l'Union Latine.
http://dtil.unilat.org/XIseminariofct_ul/gormezano.htm
 (גלישה אחרונה : 11: 00,27/5/12)

Guidère, Mathieu, 2008. *Introduction à la Traductologie, penser la traduction : hier, aujourd'hui, demain*, Bruxelles : Groupe De Boeck.
<http://books.google.co.il/books?id=Ztw13CwBiAC&pg=PA28&lpg=PA28&dq=%22'image+de+la+traduction%22&source=bl&ots=vWeRSksWbj&sig=KH0JLUYuM4pFiNeORbe1QFhiIF4&hl=iw#v=onepage&q=%22'image%20de%20la%20traduction%22&f=false>
 (גלישה אחרונה : 17: 00,27/5/12)

Halley, Achmy, 2005. *Marguerite Yourcenar en poésie, Archéologie d'un silence*, Amsterdam/New York NY.

Hennequet, Claire, 2005. "Baudelaire traducteur de Poe".

<http://baudelaire-traducteur-de-poe.blogspot.com/>

(גלישה אחרונה : 12: 30,17/5/12)

Heuré, Gilles, 2009. In : Télérama n° 3090.

<http://www.telerama.fr/livre/traduire-c-est-parfois-refaire-un-texte-avec-le-sentiment-de-ne-plus-savoir-ecrire,41251.php>

(גלישה אחרונה : 15: 20,17/5/12)

Huet Perrine, 2011. Entretien avec la traductrice Hélène Prouteau, Tradabordo.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/03/entretien-avec-la-traductrice-helene.html>

(גלישה אחרונה : 11: 20,13/5/12)

Kalinowski, Isabelle, 2002. Actes de la recherche en sciences sociales

Volume 144, pp. 47-54, In : Persée- Revues Scientifiques.

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/arss_0335-5322_2002_num_144_1_2807

(גלישה אחרונה : 09: 45,13/5/12)

Kittel, Harald, Frank, Armin Paul, Greiner, Norbert, Hermans, Theo, Koller, Werner, Lambert, José , Paul, Fritz (eds.), 2007. *Übersetzung - Translation – Traduction, Encyclopédie internationale de la recherche sur la traduction*, Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co.

http://books.google.co.in/books?id=oD0dBqGDNscC&printsec=frontcover&hl=iw&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

(גלישה אחרונה : 15: 30 ,20/5/12)

Le cercle point.

www.lecerclepoints.com/entretien-9.htm

(גלישה אחרונה : 11: 00,2/3/12)

Lepage, Caroline a, 2011. Tradabordo, Entretien avec Christine Zeytounian-Belous (traductrice du russe).

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/05/entretien-avec-christine-zeytounian.html>

(גלישה אחרונה : 18: 50,18/5/12)

Lepage, Caroline b, Tradabordo, 2011. Entretien avec Pierre Bondil.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/07/entretien-avec-pierre-bondil-traducteur.html>

(גלישה אחרונה : 09: 30,13/5/12)

Lepage, Caroline c, 2011. Entretien avec Benjamin Kuntzer, Traducteur de l'anglais, Tradabordo.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/04/entretien-avec-benjamin-kuntzer.html>

(גלישה אחרונה : 12: 00,13/5/12)

Lepage, Caroline d, 2011. Entretien avec Michelle Giudicelli (traductrice du portugais), Tradabordo.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/05/entretien-avec-michelle-giudicelli.html>

(גלישה אחרונה : 12: 20,13/5/12)

Leys Simon, 1992. L'expérience de la traduction littéraire : quelques observations.

<http://www.arllfb.be/ebibliotheque/communications/leys131192.pdf>

(גלישה אחרונה : 12: 15,10/10/11)

Littexpress, 2010. Entretien avec Jean DESCAT, traducteur du serbo-croate et du turc.

<http://littexpress.over-blog.net/article-entretien-avec-jean-descat-traducteur-du-serbo-croate-et-du-turc-63570211.html>

(גלישה אחרונה : 12: 15,14/5/12)

Loick, Antonia, 2011. « Se méfier de sa propre langue » - Entretien avec Olivier Le Lay, Goethe-Institut Paris.

<http://www.goethe.de/ins/fr/lp/kue/lit/fr7045417.htm>

(גלישה אחרונה : 13: 00,12/5/12)

Margantin, Laurent, 2010. L'Agfa Box de Günter Grass : Entretien avec son traducteur, Jean-Pierre Lefebvre, Œuvres Ouvertes.

<http://www.oeuvresouvertes.net/spip.php?article474>

(גלישה אחרונה : 14: 00,13/5/12)

Maurel, Danielle, Edmond Raillard, ou la traduction invisible.

<http://www.arald.org/pdf/entretiens/EntretienEdmondRaillard.pdf>

(גלישה אחרונה : 18: 20,18/5/12)

Maze Stéphanie, 2011. Entretien avec Véronique Béghain, Tradabordo.

<http://tradabordo.blogspot.com/2011/02/entretien-avec-veronique-beghain.html>

(גלישה אחרונה : 11: 50,27/5/12)

Memmi, Paul, traducteur de films, accueil.

<http://www.paulmemmi.com/?rubrique=1&lang=fr>

(גלישה אחרונה : 15: 30 ,7/6/12)

Mérimée Prosper, L'écrivain, *Une place inhabituelle*.

http://www.merimee.culture.fr/fr/html/ec/ec_2_6.html

(גלישה אחרונה : 12: 20,9/5/12)

Orbán, Gábor, 2010. "La traduction : un jeu de pertes et profits". Interview avec le traducteur Marc Martin, littératurehongroise.fr.

<http://www.litteraturehongroise.fr/entre-les-lignes/2010-03-17/laquo-la-traduction--un-jeu-de-pertes-et-profits-raquo-interview-avec-le-traducteur-marc-martin>

(גלישה אחרונה : 12: 15,13/5/12)

Pelletier, Ingrid a, Prétexte Editeur, Entretien avec Pierre Rivas.

<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/pierre-rivas.htm>

(גלישה אחרונה : 09: 15,14/5/12)

Pelletier, Ingrid b, Prétexte Editeur, Entretien avec Carlos Batista
<http://pretexte.perso.neuf.fr/PretexteEditeur/ancien-site/revue/entretiens/entretiens-traducteurs/entretiens/carlos-batista.htm>
 (גלישה אחרונה : 09: 20,13/5/12)

Pourmazâheri Afsâneh, Pourmazâheri Farzâneh, 2008. La traduction, ou l'art de joindre des langues Entretien avec Christine Raguet, traductologue française, La Revue de Téhéran.
<http://www.teheran.ir/spip.php?article187>
 (גלישה אחרונה : 09: 30,13/5/12)

Proz.com, 2003, The translation workplace
http://www.proz.com/kudoz/french_to_english/other/456835-le_traducteur_est_un_%C3%A9ternel_peseur_de_mots_et_dacceptions.html
 (גלישה אחרונה : 10: 30,8/5/12)

Raguet, Christine, 2006. Traduire ou "vouloir garder un peu de la poussière d'or...": Hommages à Paul Bensimon, Presse Sorbonne Nouvelle, Paris.
http://books.google.co.il/books?id=rIbyUrxA2B8C&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
 (גלישה אחרונה : 18: 25,18/5/12)

Ricochet-jeunes, 2005. Entretien avec François Mathieu.
<http://www.ricochet-jeunes.org/entretiens/entretien/83-francois-mathieu>
 (09: 15,14/5/12 : גלישה אחרונה)

Svenbro, Anna, 2006. Un traducteur entre deux siècles, le cauchemar de Saint Jérôme, in: Revue des Jeunes Chercheurs en Lettres, n°1.
http://anna.svenbro.free.fr/pdf/svenbro_cauchemar.pdf
 (גלישה אחרונה : 12: 00,16/5/12)

Tradabordo, Blog de traduction espagnol / français ; français / espagnol.
<http://tradabordo.blogspot.com/>
 (גלישה אחרונה : 10: 40,22/5/12)

Unwalkers a, Entretien avec un traducteur : Thierry Marignac.
<http://www.unwalkers.com/entretien-avec-un-traducteur-thierry-marignac/>
 (גלישה אחרונה : 13: 00,13/5/12)

Unwalkers a, Entretien: Avec Robert Pépin Editeur.
<http://www.unwalkers.com/entretien-avec-robert-pepin-editeur-2/>
 (גלישה אחרונה : 11: 45,26/12/11)

Vibart, Eric, 2007. Portrait : Florence Herbulot, Naviguer sur l'océan des mots, Voiles et Voiliers au numéro N° 437.
http://www.sft.fr/clients/sft/telechargements/news/fichier/35_f1_portrait_de_florence_herbulot.pdf
 (גלישה אחרונה : 10: 15,13/5/12)

Vischer Grignan, Mathilde, 2000 In : Wikipedia : "Translation".
<http://www.culturactif.ch/entretiens/jaccottet.htm>
(גלישה אחרונה : 18: 30/18/5/12)

Woodsworth, Judith, 1988. "Traducteurs et écrivains : vers une redéfinition de la traduction littéraire", in : TTR : traduction, terminologie, rédaction, 1:1.
<http://www.scribd.com/doc/49324970/vers-une-traduction-litteraire>
(גלישה אחרונה : 10: 00,8/5/12)

נספח 2 א: נוסח השאלון שהופנה למתרגמים ביומן הרשת *Tradabordo* בשפת המקור

- 1 – Comment êtes-vous venue à la traduction ?
- 2 – Votre première traduction, qu'en pensez-vous aujourd'hui ?
- 3 – Comment voyez-vous aujourd'hui le métier de traducteur ?
- 4 – Exercez-vous ce métier à plein temps ?
- 5 – Quels sont les principaux outils que vous utilisez lorsque vous traduisez un texte ?
- 6 – Lorsque vous rencontrez une difficulté et que vous êtes bloquée, comment procédez-vous ?
- 7 – Vous traduisez des textes de nature différente [...] Cela constitue-t-il pour chacun des enjeux spécifiques ?
- 8 – Quels rapports entretenez-vous avec les éditeurs ?
- 9 – Quels rapports entretenez-vous avec les auteurs sur lesquels vous travaillez ?
- 10 – Quel est votre meilleur souvenir de traducteur ? Et le moins bon ?
- 11 – **Le traducteur est-il pour vous un auteur ou un passeur ?**
- 12 – Traduire a-t-il fait de vous un lecteur différent ? Le cas échéant, quel lecteur ?
- 13 – Quel(s) conseil(s) donneriez-vous à un(e) apprenti(e) traducteur(trice) ?

נספח 2 ב: תרגום נוסח השאלון שהופנה למתרגמים ביומן הרשת Tradabordo

1. כיצד הגעת לתרגום?
2. מה אתה חושב היום על התרגום הראשון שלך?
3. איך אתה תופס כיום את מקצוע התרגום?
4. האם אתה עוסק בתרגום במשרה מלאה?
5. באילו כלים עיקריים אתה משתמש בעת התרגום?
6. כשאתה נתקל בקושי המעכב אותך במהלך התרגום, מהם צעדיך?
7. אתה מתרגם טקסטים מסוגים שונים [...] האם עבורך כל טקסט הוא אתגר בפני עצמו?
8. מהם יחסיך עם המוציאים לאור?
9. מהם יחסיך עם מחברי טקסט המקור שאת יצירותיהם אתה מתרגם?
10. מהו הזיכרון הטוב ביותר שלך כמתרגם? והרע ביותר?
11. האם, לדעתך, המתרגם הוא "מחבר" או "מעביר"?
12. האם התרגום הפך אותך לקריין שונה? במידה שכן, איזה קריין?
13. אילו עצות היית נותן למתרגם מתחיל?

נספח 3: האתרים שנבדקו לצורך קבלת מידע על אודות המתרגמים

אתרי תחנות רדיו:

- (<http://www.franceculture.fr/emissions/titre>) Radio France Culture
- (<http://www.rfi.fr/culture>) Radio RFI

אתרי אוניברסיטאות:

- (<http://www.ens.fr/?lang=fr>) École normale supérieure
- (<http://www.cnam-paysdelaloire.fr>) Le CNAM – Pays de La Loire
- (<http://www.univ-paris3.fr>) l'Université Sorbonne Nouvelle - Paris 3

אתרי עיתונות:

- (<http://eve.ne.lefigaro.fr>) Evene
- (<http://www.lemonde.fr>) Le Monde
- (<http://www.lefigaro.fr>) Le Figaro
- (<http://www.liberation.fr>) Libération

אתרי חנויות ספרים:

- (<http://www.fnac.com>) Fnac
- (<http://www.actualitte.com>) Actualitté, les univers du livre
- Lectures-au-coin-du-feu
- (http://www.mollat.com/dossier/les_petites_lectures_au_coin_du_feu-65151306.html)

אתרי הוצאות לאור:

- (<http://www.gallimard.fr>) Gallimard, catalogue
- (<http://www.jose-corti.fr>) Les éditions José Corti

אתרים אחרים:

- A l'ombre du Polard, Les traducteurs de Polars
- (<http://littexpress.over-blog.net/article-entretien-avec-eric-moreau-traducteur-1specialise-dans-le-polar-104659348.html>)
- (<http://fichesauteurs.canalblog.com>) Canalblogm, Fiches Livres, auteurs
- (<http://www.bibliomonde.com/pages/liste-auteurs.php3>) Biblomonde.com, Fiches auteurs
- (Littexpress.over-blog.net) littexpress
- (Litteraturehongroise.fr) Litterature Hongroise
- (<http://www.k-libre.fr/klibre-ve>) K-libre, actualité, auteurs
- (<http://www.prixdustyle.com/palmars.php>) Prixdustyle.com/palmars
- La France en Nouvelle-Zélande Ambassade de France à Wellington
- (<http://www.ambafrance-nz.org>)
- (<http://www.imec-archives.com/les-collections>) IMEC, Collections, auteurs, traductions
- (<http://rue89.nouvelobs.com>) Rue89
- CNIL: Commission nationale de l'informatique et des libertés
- (<http://www.cnil.fr/linstitution>)
- (<http://www.universalis-edu.com>) Encyclopædia Universalis France

נספח 4: מידע ביוגרפי על אודות המתרגמים

שם המתרגם	בקצרה על חייו, על כתביו ועל תרגומו
<p>אנסה ז'אק (יילד 1942)</p> <p>Jacques Ancet</p>	<p>נולד בליון, צרפת. נודע הן ביצירותיו כמשורר וכסופר והן בתרגומו ליצירותיהם של משוררים ספרדיים גדולים כגון Gamoneda, Valente & Saint Jean de la Croix זכה, בין היתר, בפרסים : le prix de poésie Charles Vidrac de la Société des gens de lettres en 2006. le prix Guillaume Apollinaire en 2009.</p> <p>Franceculture.fr, littérature – poésie, "Juan Gelman / Jacques Ancet 1ère partie". http://www.franceculture.fr/emission-ca-rime-a-quoi-juan-gelman-jacques-ancet-1ere-partie-2012-01-15 (גלישה אחרונה : 4/6/12, 8: 30)</p>
<p>בונדיל פייר (יילד 1952)</p> <p>Pierre Bondil</p>	<p>מתרגם ספרות בלשית ומותחנים מאנגלית. תרגם מיצירותיהם של Tony Hillerman, Peter Corris, W.R Burnett, Bill James & George V. Higgins.</p> <p>A l'ombre du Polar, Les traducteurs de Polars. http://polars.org/spip.php?article40 (גלישה אחרונה : 4/6/12, 9: 00)</p>
<p>בטיסטה קרלוס (יילד 1968)</p> <p>Carlos Batista</p>	<p>סופר ומתרגם מפורטוגזית. תרגם את יצירותיו של הסופר הפורטוגזי Lobo Antunes. כתב שני רומנים וכן את ה"יאני מאמין" של המתרגם ב-2003.</p> <p>Evene.fr, littérature française, "Carlos Batista ,Ecrivain et traducteur français". http://www.evene.fr/celebre/biographie/carlos-batista-40775.php (גלישה אחרונה : 4/6/12, 9: 15)</p>
<p>בלטון קלוד (יילד 1942)</p> <p>Claude Bleton</p>	<p>מתרגם מספרדית לצרפתית. תרגם, בין היתר, את מנואל ואסקז מונטלבן, חוזה אימנו לוזנו ועוד. באמתחתו כמאה תרגומים. ערך כ-30 ספרים בסדרה "Lettres hispaniques" בהוצאת ACTES SUD. קלוד בלטון היה מנהלו של הקולו' הבינלאומי למתרגמי ספרות (Collège international des traducteurs littéraires) שבארל (Arles).</p> <p>Elleon, 2007. canalblogm, Fiches Livres, auteurs http://fichesauteurs.canalblog.com/archives/2007/12/05/7134014.html (גלישה אחרונה : 15/6/12, 18: 00)</p>

<p>נולד באלג'יר. סופר, מתרגם מספרדית ומרצה בדימוס באוניברסיטת l'Université de Rennes-2. חבר-מייסד האיגוד של מתרגמי הספרות בצרפת. בין תרגומיו:</p> <p><i>Argelayer</i>, Libros de Hermes, Bilbao, 1993. <i>Confesiones de un traidor</i>, ed.Comares, Granada, 1999.</p> <p>Biblonde.com, Fiches auteurs, Albert Bensoussan. http://www.bibliomonde.com/auteur/albert-bensoussan-303.html (גלישה אחרונה: 9: 15, 4/6/12)</p>	<p>בנסוסן אלבר (יליד 1935)</p> <p>Albert Bensoussan</p>
<p>מרצה לתרגום בדימוס באוניברסיטת l'Université de Paris III, ערך את האנתולוגיה:</p> <p><i>l'Anthologie bilingue de la poésie anglaise</i> תרגם, בין היתר, מיצירותיהם של Oscar Wilde & Walter Scott. ייסד ב-1933 את כתב העת לתרגום <i>Palimpsestes</i>.</p> <p>De Almeida, Mônica, 1998. Rfi.fr, Entrevue avec Paul Bensimon. http://www.rfi.fr/lffr/articles/072/article_240.asp (גלישה אחרונה: 9: 20, 4/6/12)</p>	<p>בנסימון פול</p> <p>Paul Bensimon</p>
<p>משוררת, סופרת ומתרגמת מספרדית. נולדה בבואנוס איירס וב-1961 העתיקה את מקום מגוריה לפאריס. תרגמה מיצירותיהם של הסופרים הארגנטינאים: Borges, Silvina Ocampo, Alejandra Pizarnik & Roberto Juarroz. מ-2012 היא מכהנת כיו"ר חבר השופטים של Grand Prix national de la poésie.</p> <p>Les éditions José Corti, Silvia Baron-Supervielle. http://www.jose-corti.fr/auteursfrancais/baron-supervielle.html (גלישה אחרונה: 8: 45, 5/6/12)</p>	<p>ברון סופרוויאל סילווייה (ילידת 1934)</p> <p>Silvia Baron Supervielle</p>
<p>סופרת, מבקרת ספרות, עורכת ומתרגמת מספרדית. בין ספריה:</p> <p><i>Le Goût de la lecture</i>, 2010. <i>Nathalie Sarraute, l'après-midi</i>, 2010. <i>L'Homme à la canne grise</i>, 2012.</p> <p>תרגמה מיצירותיהם של Juan Marsé, Francisco Umbral & Manuel Vasquez Montalban .</p> <p>Evene.fr, biographie, Michèle Gazier. http://www.evene.fr/celebre/biographie/michele-gazier-15746.php (גלישה אחרונה: 8: 45, 5/6/12)</p>	<p>גזייה מישל (ילידת 1946)</p> <p>Michèle Gazier</p>

<p>סופרת ומתרגמת מאנגלית. תרגמה מיצירותיהם של Stephen King, Sergio Bambaren, Clive Staples Lewis ועוד.</p> <p>Fnac.com, livres, Marie de Prémonville. http://recherche.fnac.com/ia391277/Marie-de-Premonville (גלישה אחרונה : 5/6/12, 8: 55)</p>	<p>דה פרמונוויל מארי (ילידת 1973) Marie de Prémonville</p>
<p>לימד לימודים סלביים והתמחה ברוסית, בסרבו-קרואטית ובטורקית. לימד באוניברסיטת l'université Michel de Montaigne שבבורדו. תרגם, בין היתר, מיצירותיהם של Branimir Šćepanović & Milorad Pavić, Aslı Erdoğan.</p> <p>Audrey, Justine et Anaïs, L.P. éditeur, 2010. Entretien avec Jean DESCAT, traducteur du serbo-croate et du turc, overblog. http://littexpress.over-blog.net/article-entretien-avec-jean-descat-traducteur-du-serbo-croate-et-du-turc-63570211.html (גלישה אחרונה : 5/6/12, 9: 00)</p>	<p>דקה ז'אן (יליד 1931) Jean Descat</p>
<p>מתרגמת מאנגלית. תרגמה מיצירותיהם של Philip Kerr, Virginia Woolf, Michael Cox ועוד. זכתה בפרס Le prix Baudelaire de la traduction 2010 על מכלול תרגומיה.</p> <p>Société des gens de lettres, sgdl.org, Biographie de Claude Demanuelli. http://www.sgdl.org/culture/les-prix-de-traduction/les-prix/671 (גלישה אחרונה : 5/6/12, 9: 30)</p>	<p>דמנואלי קלוד Claude Demanuelli</p>
<p>עיתונאית, מתרגמת מאנגלית ומאיטלקית בעיקר ספרות טכנית וכזאת הקשורה בים, נווטת באונייה ומשתתפת בתחרויות שיט למרחקים ארוכים. מרצה באוניברסיטת Paris-III. תרגמה, בין היתר, מיצירותיהם של Julian Stockwin, Alexander Kent & Patrick O'Brian.</p> <p>Les lectures de Folfairie, 2011, "Conversation avec Florence Herbulot". http://lectures-au-coin-du-feu.over-blog.com/article-conversation-avec-florence-herbulot-88153836.html (גלישה אחרונה : 15/6/12, 18: 00)</p>	<p>הרבולו פלורנס Florence Herbulot</p>

<p>תרגם מגרמנית את יצירותיהם של Handke & Jelinek ,Döblin ב-2006 זכה בפרס "Prix André Gide pour les traductions littéraires franco-allemandes".</p> <p>Verdan, Nicolas, 2011. "Olivier Le Lay, star des traducteurs", L'Hebdo – Livres, Littérature. http://www.hebdo.ch/olivier_le_lay_star_des_traducteurs_113751.html (גלישה אחרונה : 5/6/12, 9: 50)</p>	<p>לה ליי אוליביה (יליד 1976)</p> <p>Olivier Le Lay</p>
<p>סופר, חוקר שפות גרמניות, מתרגם ומרצה לספרות גרמנית ב-École normale supérieure בפאריס. התמחה ביצירותיו של Paul Celan וכן ביחסים שבין שירה לפילוסופיה בגרמניה במחצית הראשונה של המאה ה-20. תרגם את Kant, Freud, Paul Celan, ועוד. ב-1993 זכה בפרס le Prix Gérard de Nerval de la Société des gens de lettres. על האנתולוגיה הדו-לשונית של השירה הגרמנית.</p> <p>École normale supérieure, 2010. Normal sup info. Vie des départements, Littérature et langage. http://www.ens.fr/IMG/file/ens-infos/Lefebvre.pdf (גלישה אחרונה : 5/6/12, 9: 55)</p>	<p>לפבר ז'אן-פייר (יליד 1943)</p> <p>Jean-Pierre Lefebvre</p>
<p>תרגם כ-700 סרטים אמריקאים לקולנוע ולטלביזיה - לדיבוב או לליווי של כתוביות. בין הסרטים שתרגם: As You Like It 2006 Don't Come Knocking 2005 Exorcist: The Beginning 2004</p> <p>Paul Memmi, Film translator http://www.paulmemmi.com/?rubrique=4&lang=en (גלישה אחרונה : 5/6/12, 10: 15)</p>	<p>ממי פול</p> <p>Paul Memmi</p>
<p>סופר ומתרגם מהונגרית. תרגם מיצירותיהם של Péter Nádas, János Térey, Zsuzsa Rakovszky & Attila Hazai</p> <p>ב-2011 זכה בפרס Prix Bagarry Karatson – על תרגומו ל <i>Histoires parallèles</i> מאת Péter Nádas.</p> <p>Orbán, Gábor, 2010. "La traduction : un jeu de pertes et profits". Interview avec le traducteur Marc Martin, littératurehongroise.fr . http://www.litteraturehongroise.fr/entre-les-lignes/2010-03-17/laquo-la-traduction--un-jeu-de-pertes-et-profits-raquo-interview-avec-le-traducteur-marc-martin (גלישה אחרונה : 5/6/12, 10: 15)</p>	<p>מרטן מרק</p> <p>Marc Martin</p>

<p>סופר ומתרגם מאנגלית. תרגם, בין היתר, מיצירותיהם של Nelson Algren, Jim Thompson & Bruce Benderson. מ-2006 הוא עובד כמתרגם בשירות אונסק"ו. K-libre, actualité, auteurs, Thierry Marignac http://k-libre.fr/klibre-ve/index.php?page=auteur&id=334 (גלישה אחרונה : 10: 20 ,5/6/12)</p>	<p>מריניאק טיירי (יליד 1958) Thierry Marignac</p>
<p>מתרגם ועורך צרפתי. תירגם כ- 200 רומנים, קובצי נובלות ופואמות של הגדולים שבסופרים ובמשוררים האמריקאים בני זמננו, כגון ג'ק קרואק, ג'ים הריסון, דניס ג'ונסון ועוד. ב-1983 הוא זכה בפרס Maurice-Edgar Coindreau עבור מכלול תרגומי באותה שנה. ב-2001 הוא זכה בפרס אונסקו – Françoise Gallimard על תרגום Eureka Street מאת Robert McLiam Wilson. מ-1990 הוא גם מנהל את הסדרה « Fictives » בהוצאת Christian Bourgois Éditeur, שבה הוא פירסם כ-60 כותרים מאז 1990. Bueno, Antoine, Le prix du style, Palmares. http://www.prixdustyle.com/palmares.html (גלישה אחרונה : 10: 45 ,15/6/12)</p>	<p>מתייסן בריס (יליד 1950) Brice Mathieussent</p>
<p>סופר מדע בדיוני, מבקר תיאטרון ומתרגם ספרות אנגלו-סקסית. תרגם, בין היתר, את יצירותיהם של Paul Auster, Russell Banks, Thomas Savage & Alan Duff La France en Nouvelle-Zélande Ambassade de France à Wellington, Publication néo-zélandaise du livre de Pierre Furlan, Le Rêve du collectionneur. http://www.ambafrance-nz.org/Publication-neo-zelandaise-du (גלישה אחרונה : 18: 20 ,5/3/13)</p>	<p>פייר פורלן (יליד 1943) Pierre Furlan</p>
<p>עורך ומתרגם מאנגלית בעיקר מותחנים וספרי בלשים. תרגם, בין היתר, את יצירותיהם של Kurt Vonnegut, Richard Brautigan, Charles Bukowski, Robert Graves & Bernard Malamud. לימד תרגום באוניברסיטאות Columbia & Paris VII. ב-1995 זכה בפרס Le Prix Baudelaire de la traduction על תרגומי לספריו של הסופר האוסטרלי David Malouf. Solym, Clément, 2009. 'Robert Pépin présente' : un nouveau label chez Calmann-Lévy, ActuaLitté, Les univers du livre http://www.actualitte.com/actualite/monde-edition/les-maisons/robert-pepin-presente-un-nouveau-label-chez-calmann-levy-13299.htm (גלישה אחרונה : 10: 45 ,5/6/12)</p>	<p>פפן רובר Robert Pépin</p>

<p>מתרגמת מאנגלית ומגרמנית. תרגמה את Peter Tremayne ועל כך זכתה בפרס le premier Prix Historia du roman policier. כמו כן, תרגמה מיצירותיהם של Joyce Carol Oates, David G. Baldacci & Jacqueline Briskin.</p> <p>K-libre, actualité, auteurs, Hélène Prouteau http://www.k-libre.fr/klibre-ve/index.php?page=auteur&id=290 (גלישה אחרונה : 5/6/12, 11:00)</p>	<p>פרוטו הלן (ילידת 1948)</p> <p>Hélène Prouteau</p>
<p>מתרגם מספרדית ומאנגלית, בין היתר, תרגם את Dos Passos, <i>Manhattan Transfer</i>, 1928. Hemingway, <i>L'Adieu aux armes</i>, 1932, <i>Le Soleil se lève aussi</i>, 1933. על שמו קרוי פרס le Prix Maurice Edgar Coindreau אשר מוענק מדי שנה לספר האמריקאי שתרגומו לצרפתית היה הטוב ביותר.</p> <p>IMEC, 2009. Collections, auteurs, traductions, Coindreau, Maurice Edgar. http://www.imec-archives.com/fonds_archives_fiche.php?i=CND (גלישה אחרונה : 5/6/12, 11:00)</p>	<p>קואנדרו מוריס- אדגר (1892-) (1990)</p> <p>Maurice-Edgar Coindreau</p>
<p>סופר ומתרגם ספרות אנגלו-סקסונית בת זמננו. בין היתר, תרגם את יצירותיהם של</p> <p>William T. Vollmann, Thomas Pynchon, Salman Rushdi & John Barth.</p> <p>Evene.fr, célèbre, biographie, "Christophe Claro, Ecrivain, traducteur et éditeur français". http://www.evene.fr/celebre/biographie/christophe-claro-16402.php (גלישה אחרונה : 5/6/12, 11:15)</p>	<p>קלארו כריסטוף (יליד 1962)</p> <p>Christophe Claro</p>
<p>עוסקת במחקר ב- CNRS-המרכז הלאומי למחקר מדעי. חוקרת את כתביו של Max Weber. תרגמה מגרמנית, בין היתר, את</p> <p>Rudiger Safranski & Stefan Zweig</p> <p>De Oliveira, Claire, 2010. "Biographie d'Isabelle Kalinowski", Société des gens de lettres. http://www.sgdL.org/culturel/les-prix-de-traduction/les-prix/670 (גלישה אחרונה : 5/6/12, 11:30)</p>	<p>קלינובסקי איזבל Isabelle Kalinowski</p>

<p>מרצה באוניברסיטת Sorbonne Nouvelle Paris III, עורכת כתב עת חקר התרגום <i>Palimpsestes</i>. תרגמה שני כרכים של התכתבויות נבוקוב וכן את הנובלה שלו: <i>Laughter in the Dark en français</i> ב-1992. ב-2012 זכתה על מכלול תרגומיה בפרס le Prix Baudelaire de traduction de l'anglais.</p> <p>Université Sorbonne Nouvelle, Paris 3 http://www.univ-paris3.fr/1337787028146/0/fiche_actualite/&RH=1207746285942 (גלישה אחרונה: 5/6/12, 11:40)</p>	<p>רגה כריסטיין Christine Raguét</p>
<p>מתרגם ומרצה לספרות אמריקאית באוניברסיטת Paris 7- Diderot. תרגם, בין היתר, את יצירותיהם של Russell Banks, Jérôme Charyn & Steven Millhauser.</p> <p>Le cnam – Pays de La Loire http://www.cnam-paysdelaloire.fr/2008-marc-chenetier-la-perte-de-l-amerique-34590.kjsp?RH=vidcon (גלישה אחרונה: 15/6/12, 18:30)</p>	<p>שנטייה מרק (יליד 1946) Marc Chénétier</p>
<p>מרגריט יורסנאר הוא שם העט של הסופרת מרגריט קלֶנְוֹרֶק דה קְרֶאָיִנְקוֹר שנוולדה בבריסל. ב-1939 שימשה כמרצה לספרות בניו יורק. בין יצירותיה: - זכרונות אדריאנוס (1951) זמורה ביתן, 1987 - היצירה בשחור (1968) בתרגומו של אביטל ענבר, זמורה ביתן (1988) - אלכסיי (1928) זמורה ביתן ב-1980 הייתה לאישה הראשונה שנבחרה לאקדמיה הצרפתית.</p> <p>Gallimard, 2003. catalogue, "Marguerite Yourcenar". http://www.gallimard.fr/catalog/html/event/yourcenar.htm (גלישה אחרונה: 5/6/12, 9:45)</p>	<p>הסופרת מרגריט יורסנאר (1903-1987) Marguerite Yourcenar</p>

Abstract

During the last fifty years French translators have made a considerable and repeated use of metaphors describing translators and translation practice in French articles, interviews, books and journals.

The goal of this paper is to examine these metaphors, try to sort them, find out if they share common grounds, and in light of these metaphors come to conclusions concerning the image of the translator and his practice in the eyes of French translators.

The literature review provided me with a basis for the firm connection between translation and metaphor and shed light on the essence of metaphor and metaphors in translation studies: Chamberlain (1988) as well as Gavronsky (1977) both discuss the negative image of translators and translation, yet while Chamberlain underlines the parallel between metaphors on translation and gender perceptions, Gavronsky focuses on the subordination of the translation to the source text out of perspective of piety versus cannibalism. During the 21st century, different models of translation studies have developed. De Leon (2010) presents two conceptual groups of metaphors that are dominant in translation: the first is "the Transfer Metaphor", by which translating means carrying objects from one place to the other, or extracting the meaning and carry it from the source text into the target text. The second is "the Imitation/Action Metaphor", by which translation is conceived as a new process, different from the one which brought about the creation of the source text. The goal of the process is to create a new text that will be similar to the source text, but not one and the same. In light of this review I conducted an empiric research, where I examined 55 metaphors concerning translation produced by contemporary translators. I retrieved 37 of the metaphors from newspapers and radio interviews with translators that were

later published on the internet. The other 18 metaphors were retrieved from two novels and one translator's creed, all written by contemporary French translators. I interpreted the metaphors using Sovran's "reconciliation model" (2006). This model bridges the tension and contradiction created as a result of the juxtaposition between the two constituents of the metaphor (the tenor and the vehicle) – semantically distant from each other – by searching for the abstract reconciling component. By "abstract reconciling component" I mean the words in the semantic field of the tenor which are closest to the semantic field words of the vehicle. According to this model the interpretation is constructed from three steps:

- A. Recognizing the tenor and its vehicle;
- B. Outlining the semantic frameworks of the tenor and the vehicle;
- C. Identifying the abstract component reconciling between the two constituents of the metaphor, on the basis of the different semantic structures.

As I also had in my intention to examine the image of the translator created in the texts using similes as well as metaphors, I included them in the discussion as well, and I interpreted them using the same model. In addition, in order to provide a richer and fuller background of the different translators, I present their biographical information in an appendix at the end of the paper.

The inspection of all the metaphors that I examined in this paper revealed that they are concerned with the relation between the author and source text on the one hand and the translator and target text on the other hand or with the translator and the translation practice solely, the latter dividing into sub-topics. The paper is accordingly divided into three chapters:

- A. Metaphors in interviews concerning the relations between the author-source text and translator-target text;

III

B. Metaphors in interviews concerning the translator and translation practice, classified according to the vehicle of the metaphor;

C. Metaphors about translators and translation created by translators in two novels and one translator's creed.

All the metaphors were anchored in the speaker's value judgment, and in all the different chapters there are positive as well as negative metaphors.

The findings indicate that value ambivalence characterizes a great deal of the metaphors, and that the subjects of the vehicle under whom I grouped the metaphors did not present an identical stance of the translators towards the translator's status, translation practice, or their value judgment.

The chapter dealing with metaphors concerning the relations between target text-translator and source text-author presented quite an eclectic variety of metaphors, and it was the only chapter where the image of translation practice was presented solely positively. Overall, out of the 23 metaphors in which I recognized a positive judgment, 9 dealt with the translator and 14 with the translation practice. On the opposite side, out of the 18 metaphors presenting negative value judgment, 14 dealt with the translator, and only 4 dealt with the translation practice. In addition, 17 metaphors implied positive and negative value judgment simultaneously, only 4 of which dealing with the translation practice.

This data suggest that the translator's image in their own eyes tends to be negative. A possible explanation might be that within the field of the relations author – source text and translator – target text, translators indeed tend to lessen their own value versus the source text's author, but they value their work highly. It is not unlikely that translator's negative image in their own eyes is one of the reasons for the tendency to conceal their biographical information.